



TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**6 YAŞ (60–72 AY) ÇOCUKLARDA SOSYAL BECERİ
GELİŞTİREREK ŞİDDETİ ÖNLEME PROGRAMININ ETKİSİ**

TÜLAY AYYILDIZ
DOKTORA TEZİ

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Güler CİMETE

İSTANBUL–2011

TEZ ONAYI

Kurum : Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Programın seviyesi : Yüksek Lisans () Doktora (X)

Anabilim Dalı : Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği

Tez Sahibi : Tülay KUZLU AYYILDIZ

Tez Başlığı : 6 Yaş (60-72 ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkisi

Sınav Yeri : Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Sınav Tarihi : 29.09.2011

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden ~~Yüksek Lisans~~/Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Unvan, Adı, Soyadı)

Prof. Dr. Güler CİMETE

Kurumu

Maltepe Üniversitesi
Hemşirelik Yüksekokulu

İmza



Sınav Jüri Üyeleri (Unvan, Adı, Soyadı)

Prof. Dr. Haydar SUR

İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi



Prof. Dr. Hatice YILDIZ

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü




Doç. Dr. Rengin ZEMBAT

Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü



Yard. Doç. Dr. Feride YİĞİT

Maltepe Üniversitesi
Hemşirelik Yüksekokulu



Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun 29/10/2011 tarih ve 35 sayılı kararı ile onaylanmıştır.



Prof. Dr. Gülden Z. OMURTAG

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

I. BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Tarih

Adı Soyadı (İmza)

Tülay Ayyıldız

TEŞEKKÜR

Araştırma boyunca yardımları, ilgisi, bilgi ve tecrübesiyle her türlü desteği ve akademik katkıyı sağlayan, yaşam ve hemşirelik adına kendisinden çok şey öğrendiğim Değerli Danışmanım Prof. Dr. Güler, çalışmanın her aşamasında bilgi birikimleriyle destek veren Prof. Dr. Haydar Sur ve Doç.Dr. Rengin Zembat Hocalarıma, eleştirel düşünmeme yardımcı olan ve desteklerini her zaman hissettiğim arkadaşlarıma Doç. Dr. Sevim Çelik, Yrd. Doç. Dr Hülya Kulakçı, Yrd. Doç. Dr. Müge Uzun, Öğr. Gör. Sevil Kızıgut, Öğr. Gör. Funda Veren, Öğr. Gör Sevda Bayhan ve Öğr. Gör. Serap Gökçe araştırmanın istatistiklerini yapmamda yardımcı olan Araş. Gör. Firuzan Köktürk'e, araştırma süresince her türlü desteği sağlayan Merkez Anaokulu Müdürü Adem Kaptan, altı yaş grubu çocukları, ebeveynleri ve öğretmenleri Feryal Yakut, Mehtap Zararcı, Sibel Karabak ve Sevda Kara'ya, tiyatro gösterilerinin gerçekleştirilmesini sağlayan ZKÜ Sağlık Yüksekokulu öğrencileri Fatma Akdoğan, Hakan Kızılay, Fatih Bahadır, Aslı Dikenli'ye, moral desteğiyle yanımda olduklarını bildiğim başta ZKÜ Sağlık Yüksekokul sekreteri Nezahat Çakmakçı başta olmak üzere Zonguldak Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu tüm akademik ve idari çalışanlarına, eğitim yaşantım boyunca beni destekleyen aileme, en son olarak sabırları için eşime ve oğluma teşekkür ederim.

Tülay AYYILDIZ

2011 – Eylül/ İstanbul

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
I. KISALTMALAR LİSTESİ	v
II. TABLOLAR LİSTESİ	vi
III. ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
1. ÖZET	1
2. SUMMARY	2
3. GİRİŞ VE AMAÇ	3
4. GENEL BİLGİLER	6
4.1. Sosyal Becerilerin Tanımı ve Önemi	6
4.1.1. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimini Etkileyen Faktörler	8
4.1.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimi ve Altı Yaş Çocuğunun Özellikleri	13
4.1.3. Sosyal Beceri Gelişiminde Çoklu Zeka Kuramı	14
4.1.4. Çocuklarda Sosyal Beceri Yetersizliğinde Yaşanan Problemler	16
4.1.5. Şiddet Davranışlarını Önlemede Sosyal Beceri Geliştirmenin Önemi	17
4.1.6. Çocuklarda Sosyal Becerilerin Geliştirilerek Şiddet Davranışlarının Önlenmesinde Hemşirenin Rolü	18
5. GEREÇ VE YÖNTEM	21
5.1. Araştırmanın Tipi	21
5.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi	21
5.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	22
5.4. Veri Toplama Araçları	23
5.4.1. Tanıtıcı Bilgi Formu	23
5.4.2. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) (Dört Altı Yaş)	23
5.4.3. Çocuklarda Sözel ve Davranışsal Şiddeti İzlem Çizelgesi	26
5.4.4. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	26
5.4.5. Ebeveyn Görüşme Formu	27

5.5. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığının Çocuklar ve Ebeveynler İçin Oluşturulması	27
5.5.1. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (çocuklar İçin)	27
5.5.2. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (ebeveynler İçin)	28
5.6. Ön Uygulama	31
5.7. Uygulama	31
5.7.1. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocuklara Yönelik Uygulamalar	31
5.7.2. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Uygulamalar	34
5.8. Araştırmanın Etik Boyutu	35
5.9. Verilerin Değerlendirilmesi	36
5.10. Tez Çalışmasında Kullanılan Olanaklar	37
6. BULGULAR	38
7. TARTIŞMA VE SONUÇ	65
8. KAYNAKLAR	77
9. EKLER	88
10. ÖZGEÇMİŞ	110

KISALTMALAR

ETÖ	Ebeveyn Tutum Ölçeği
SBDÖ	Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği
ABBÇB	Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri
AOB	Amaç Oluşturma Becerileri
DB	Dinleme Becerileri
GTB	Görevleri Tamamlama Becerileri
KB	Kişiler Arası Beceriler
KDKEB	Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değerikliklere Uyum Sağlama Becerileri
KKEB	Kendini Kontrol Etme Becerileri
SAB	Sözel Açıklama Becerileri
SKEB	Sonuçları Kabul Etme Becerileri

II. TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. Çocuklarda Sosyal Beceriyi Etkileyebilecek Faktörlere Göre Deney ve Kontrol Grubunun Karşılaştırılması	38
Tablo 2. Çocuklarda Sosyal Beceriyi Etkileyebilecek Ebeveynlere Özellikleri Yönünden Deney ve Kontrol Grubunun Karşılaştırılması	39
Tablo 3. Ebeveynlerin Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	40
Tablo 4. Çocukların SBDÖ Puanlarının Ölçüm Zamanlarına Göre Karşılaştırılması	41
Tablo 5. Deney Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36)	43
Tablo 6. Deney Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36)	45
Tablo 7. Deney Grubu Ebeveynlerin ETÖ Puanları İle Çocukların Eğitim Öncesi SBDÖ Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki	46
Tablo 8. Kontrol Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31)	47
Tablo 9. Kontrol Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31)	49
Tablo 10. Kontrol Grubundaki Ebeveynlerin ETÖ Puanları İle Çocukların Eğitim Öncesi SBDÖ Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki	50
Tablo 11. Çocuklarda Görülen Şiddet Davranışlarının Aylara Göre Dağılımı	51
Tablo 12. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarda Kasım-Nisan Aylarında Görülen Şiddet Davranış Sayısının Karşılaştırılması	53
Tablo 13. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarda Kasım Nisan Aylarında Görülen Şiddet Davranış Toplam Sayısının Karşılaştırılması	54
Tablo 14. Deney Grubu Annelerin Uygulanan Ebeveyn Programıyla İlgili Düşünceleri	54

Tablo 15.	Deney Grubundaki Annelerin İfadelerine Göre İletişim Becerilerinde ve Diplin Yöntemlerinde Yaşadıkları Değişimler	56
Tablo 16.	Kontrol Grubu Annelerin İfadelerine Göre Çocuklarına Yaklaşımlarında, Davranışlarında ve Disiplin Yöntemlerinde Yaşadıkları Değişimler	59
Tablo 17.	Deney Grubundaki Annelerin İfadelerine Göre Çocukların Program Sonrası Davranışlarında Yaşadıkları Değişimler	61
Tablo 18.	Kontrol Grubu Annelerin İfadelerine Göre Çocuklarının Davranışlarında Oluşan Değişimler	63

III. ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.	Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkinlik Başlıkları (Çocuklar İçin)	29
Şekil 2.	Gardner'in Çoklu Zeka Kuramı'nın Programda Yer Alış Şekli	30
Şekil 3.	Araştırmanın Uygulama Akış Çizelgesi	33

1. ÖZET

Araştırma altı yaş (60-72 ay) çocukların sosyal becerilerini geliştirerek şiddet davranışlarını önlemeye yönelik çocuk ve ebeveyn programının etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışmadır. Örneklemi 67 çocuk ve ebeveyni (36 deney, 31 kontrol) oluşturmuştur. Veriler Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, Çocuklarda Sözel ve Davranışsal Şiddeti İzlem Çizelgesi, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Ebeveyn Görüşme Formu ile toplanmıştır. Deney grubu çocuklara empati, problem çözme becerileri ve öfke kontrolü konularının yer aldığı 30 etkinlikten oluşan, ebeveynlerine 60-72 ay çocuğun özellikleri, ebeveyn-çocuk iletişimi, çocuklarda ödül ve ceza yöntemleri, çocuklarda şiddet davranışları, nedenleri ve önleme yaklaşımları konularını içeren dört oturumluk öğretim programı uygulanmıştır. Bulgular; hem deney hem kontrol grubu çocukların sosyal beceri toplam ve alt boyut puanları zaman içinde anlamlı yükselme (deney 137.3'den 176.4'e, kontrol 141.7'den 152.5'e) göstermiştir ($p<0.009$). Ancak birinci ölçümde deney ve kontrol grubunun puanları arasında fark yok iken ($p>0.05$), ikinci ve üçüncü ölçümde toplam ve alt boyut puanları deney grubu lehine anlamlı farklılık göstermiştir ($p=0.05$). Altı aylık sürede deney grubu çocukların şiddet davranış sayısı 234'den 34'e, kontrol grubunun 159'dan 65'e düşmüş olup gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.030$). Deney grubu ebeveynler öğretim programı sonrası çocuklarıyla empati yapmaya, ben dilini kullanmaya, kurallar konusunda tutarlı olmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Sonuç; bu program çocuklarda sosyal beceri geliştirerek şiddet davranışlarını önlemektedir ve öğretmen-hemşire işbirliği ile uygulanması yararlı olur.

Anahtar Sözcükler: Çocukta sosyal beceri, çocukta şiddet davranışları, büyüme gelişme, aile-çocuk iletişimi

2. SUMMARY

The Effect of Violence Prevention Program By Developing Social Skill On Six Age (60–72 Months Old) Children

This research is a pre-post test control group quasi-experimental study which was developed for the purpose of determining the effect of child and parent program for preventing violence behaviors of children at the age of six (60-72 months old) by developing their social skills. The sample is comprised of 67 children and parents (36 experiments, 31 controls). Data was collected by using Social Skills Evaluation Scale, Monitoring Chart of Verbal and Behavioral Violence in Children, Parent Attitude Scale and Parent Interview Form. Education programs which, for experiment group children, comprised 30 activities including empathy, problem solving skills and anger management subjects, and which, for parents, comprised four sessions on subjects of features of child at the age of 60-72 months old, parent-child communication, punishment and reward methods in children, violence behavior, their causes and prevention approaches in children were performed. Findings; social skill of both experimental and control group children's total and sub dimension score averages (experiment 137.3 from 176.4 to, control 141.7 from 152.5 to) showed significant increase over time ($p < 0.009$). While any significant difference was not determined between first measurement scores of experiment and control group children ($p > 0.05$), significant differences were determined in favor of experiment group in all sub dimensions in the second and third measurement ($p < 0.05$). Six-month period, the number of violent behavior fallen in the experimental group children from 234 to 34, in the control group children from 159 to 65 and between the groups difference were statistically significant ($p = 0.030$). Parents in the experimental group stated that they started making empathy to their children, using 'I' language, admitting about the rules after the programme. Conclusion, this program, which is for preventing violence behavior in children by developing social skills has prevented and implementation in cooperation with the teacher-nurse can be helpful.

Key Words: Social skill in children, violent behaviors in children, growth and development, parent-child communication

3. GİRİŞ VE AMAÇ

Sosyal ilişkileri olumlu yönde şekillendiren, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan, toplumsal hayata katılmasını kolaylaştıran ve bireylerin toplum tarafından verilen görevleri/rolleri yerine getirebilmeleri için sergilemesi gereken davranışlar sosyal beceriler olarak tanımlanır (Avcıoğlu 2005, Gülay ve Akman 2009).

Kişiler arası ilişkileri başlatma, sürdürme ve uygun şekilde bitirme becerileri sosyal beceriler kapsamında değerlendirilir. Bu bağlamda; tanışma, kendisini/başkasını tanıtmaya, randevu isteme, selamlaşma, soru sorma, cevap verme, dinleme, rahatsızlık belirtme, belirtilen rahatsızlığa karşılık verme, saldırganlığa karşılık verme, çatışma çözme, atılganlık gibi birçok davranış sosyal becerilerin ortaya konduğu davranışlardır (Özgören 2010).

Çocuk ilk sosyal davranışlarını, aile bireyleri ile etkileşimi sonucunda kazanır. Çocuğun yaşla birlikte çevresi genişlemekte, dolayısıyla diğer insanlarla etkileşimleri, deneyimleri, bilgileri artmaktadır. Sosyal gelişim sürecinde akranlarla birlikte sosyal ilişkiler ağı zenginleşmektedir (Gülay ve Akman 2009, Gander ve Gardiner 2010). Bu süreçte özellikle akranlarla olan etkileşimleri çocuğun sosyal ilişkiler ağının zenginleşmesine ve duygusal gelişimine önemli katkı sağlamaktadır.

Çocuğun sosyal gelişim sürecinde; akranlarla etkileşimi sağlama ve toplumla ilk karşılaşma yeri olan okul öncesi eğitim kurumları, çocuğun yaşadığı sosyal çevre, ebeveynlerin demografik özellikleri, tutumları, çocuğun yaşı, cinsiyeti ve kitle iletişim araçları önemli değişkenlerdir (Kırkincioğlu 1999, Oktay 2002, Yavuzer 2002, Terzi 2003, Taylı 2007, Dervişoğlu 2007, Çelik 2007, Günindi 2008, Erbay 2008, Karayılmaz 2008, Kılıç 2008, Gültekin 2008, Gülay Akman 2009, Gander ve Gardiner 2010, Erdoğan ve Uçukoğlu 2011).

Çocuğun ilk yıllarındaki sosyal uyum ve becerilerinin gelişimi, daha sonraki yıllardaki sosyal uyum ve becerilerinin temelini oluşturur. Bu dönemde benimsenen sosyal ve duygusal uyum sorunları genellikle kalıcıdır. Bu nedenle okul öncesi ve okul döneminde, çocuklarda davranış sorunlarının önlenmesi önemlidir. İlk gençlikte ciddi yıkıcı davranış problemleri gösteren çocuklar, genellikle okul öncesi yıllarda

sorun yaşamış olan çocuklardır (Gürkan 2000, Oktay 2002, Vahedi, Fathiazar, Hosseini-Nasab, Moghaddam, Kaini 2007, Kargı 2009, Lafayette 2009).

Yetersiz sosyal beceriye sahip çocuklar, empati kuramadıkları, problem çözme ve duygularını kontrol becerisinden yoksun oldukları için kişilerarası ilişkilerinde, duygusal, davranışsal alanlarda, okul ve meslek yaşamlarında çeşitli sorunlarla karşılaşabilmekte ve sorunlarını şiddeti kullanarak çözme yolunu tercih edebilmektedirler (Avcıoğlu 2005, Hilooğlu 2009). Aynı zamanda bu çocuklar şiddet ve saldırganlığı fiziksel güç elde etmek, elde ettiği gücün devam etmesini sağlamak amacıyla da kullanırlar ve toplumsal kurallara uymakta zorluk çekerler (Ayas 2008).

Yapılan birçok çalışmada, sosyal becerileri geliştirmenin, çocuklarda şiddet davranışlarını önleme ve azaltmaya yönelik müdahalelerin önemli bir bileşeni olduğu ortaya konulmuştur (Frey, Hirschstein, Guzzo 2000, Webster-Stratton, Reid 2004, Postema 2006, Vahedi et al. 2007, Baş 2010). Bu çalışmalarda sosyal-duygusal yeterliğin üç alanına yer verilmiştir. Bunlar, empati, problem çözme ve öfke yönetimidir (Baş 2010).

Amerikan Hemşirelik Akademisi ve Amerikan Pediatri Hemşireliği Ulusal Birliği çocuk ve gençlerde uygun sosyal becerileri, başa çıkma davranışlarını geliştirmede ve kişilerarası şiddet sorunlarında risk faktörlerini azaltmada hemşirelerin önemli sorumlulukları olduğunu belirtmektedir (Notarianni, Clements, Tillman 2007). Bu bağlamda; çocukların sosyal duygusal gereksinimlerinin desteklenmesi ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi için, Amerika Okul Hemşireleri Ulusal Birliği'nin okul sağlığı hemşirelerinin tanımlamış olduğu rolleri içerisinde; öğrencilerin problem çözme, baş etme ve öfke yönetimi becerilerini geliştirmek, çatışma çözüm tekniklerini öğretmek, pozitif kendilik algılarını geliştirmelerine yardımcı olmak ve ağır vakaları ilgili servislere yönlendirmek yer almaktadır (<http://www.nasn.org>. Erişim Tarihi: 07.03.2010). Okul hemşireleri etkili empati, problem çözme ve duyguları kontrol etmeye yönelik çocuklara ve ebeveynlere haftada birkaç saatlik eğitim programı ile bu becerileri geliştirebilirler. Bu becerilere sahip olmak çocukların benlik saygılarını arttırırken şiddet davranışlarını azaltabilir.

Hemşireler çocuklarda sosyal yeterlilikleri arttırmak amacıyla düzenleyecekleri eğitim programlarına başlamadan önce, çocuğu sosyal çevresiyle ele alarak, çocuktaki bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerini tanımlayarak, eğitim programlarına çocuğu, aileyi ve okulu çalışanlarını dahil etmelidir (Karataş ve Öztürk 2009). Okul öncesi öğretmenler çocuklarda sosyal beceri geliştirme yaklaşımları uygulamalarına karşın, çocuk ve ailelerin bütüncül bakım felsefesi ile ele alınarak mevcut ya da potansiyel problemlerinin ortadan kaldırılabilmesi için hemşirelik bakımı desteğine gereksinim duyulur. Hemşireler şiddet davranışı sergileyen ya da bu potansiyeli olan çocukları okullarda (okul hemşireleri) ya da evde-sağlık kuruluşunda aileyi değerlendirirken (toplum sağlığı hemşiresi, aile sağlığı hemşiresi ev ziyaretleri ile iç hastalıkları-cerrahi hastalıkları hemşireleri, çocuk hemşireleri kliniklere yatırılan herhangi bir aile üyesinin bütüncül bakımı için veri toplarken şiddet davranışı sergileyen ya da bu potansiyeli taşıyan çocukları tespit edip) belirleyip, gerekli müdahaleleri başlatabilirler.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, altı yaş (60–72 aylık) çocuklarda sosyal beceri geliştirerek şiddet davranışlarını önlemek için hazırlanan çocuk ve ebeveyn programının etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme eğitim programı uygulanan deney grubu çocukların SBDÖ toplam ve alt boyut puanları kontrol grubu çocukların puanlarından yüksektir.
2. Sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme programı uygulanan deney grubu çocukların şiddet davranışları sayısı kontrol grubu çocuklardan azdır.

4. GENEL BİLGİLER

4.1. Sosyal Becerilerin Tanımı ve Önemi

Sosyal ilişkileri olumlu yönde şekillendiren, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan, toplumsal hayata katılmasını kolaylaştıran ve bireylerin toplum tarafından verilen görevleri/rolleri yerine getirebilmeleri için sergilenmesi gereken sözel ve sözel olmayan davranışlar sosyal beceriler olarak tanımlanmaktadır (Avcıoğlu 2005, Sevinç 2005, Gülay ve Akman 2009). Sosyal beceriler; her yaştaki çocuk ve yetişkin için oyun, okul, iş ortamında yaşamı olumlu, başarılı ve mutlu kılacak davranış örüntüleridir. Özellikle yaşamın erken dönemlerinden başlayarak insanlarla iyi ilişkiler kurabilmek, zor durumlarla baş edebilmek, başarısız durumların altından kalkabilmek, başkalarının haklarına ve duygularına saygı duymak, hayır diyebilmek, dinlemek, saldırganlığa karşılık vermek, çatışma çözmek, atılganlık ve gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmek sosyal beceriler kapsamında değerlendirilir (Yüksel 2004, Sevinç 2005, Ceylan 2009, Özgören 2010).

Sosyal becerileri iyi gelişmiş olan çocuklar; kişiler arası iletişimde akranları tarafından kabul edilen, kurallara uyabilen, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilen ve gerektiği zaman olumsuz duygularını kontrol edebilen çocuklardır (Dervişoğlu 2007, Günindi 2008). Bu çocuklar ileri yaşantılarında, çevresindeki insanlarla sorun yaratmadan, çatışmasız olarak yaşar, işbirliği içerisinde çalışabilir, yaşamında mutlu ve başarılı olabilir, başkalarının haklarına ve duygularına saygı duyabilir, hayır diyebilir ve gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilirler (Öğütölmüş 2004, Ceylan 2009, Yüksel 2004a).

Sosyal beceriler yerine bazen “sosyal yeterlilik” kavramının kullanıldığı görölmektedir. Ancak “sosyal yeterlilik” sosyal beceriyi de kapsayan çok boyutlu bir kavramdır (Şahin 2001). Sosyal yeterlik, sosyal becerilerin oluşması sonucunda ulaşılmak istenen genel bir durumdur ancak sosyal beceriler belli davranışlardır. Sosyal olarak yeterli olan bireylerin sosyal becerilerinin de gelişmiş olduğu ifade edilebilir (Çadır 2008, Gülay ve Akman 2009).

Sosyal becerilerle ilgili farklı gruplamalar yapılmıştır. Sıklıkla kullanılan ve çocukların gelişiminde çok önemli olan sosyal becerileri şu gruplar altında toplayabiliriz:

İlk Kazandırılacak Beceriler

- Dinleme
- Göz teması kurma
- Konuşmayı başlatma
- Konuşmayı sürdürme
- Soru sorma
- Teşekkür etme
- Kendini tanıtmaya
- Başkalarını tanıtmaya
- İltifat etme
- Yardım isteme
- Bir gruba katılma
- Yönerge verme
- Yönergelere uyma
- Özür dileme
- İkna etme

Grupla Bir İş Yürütme Becerileri

- Grupta iş bölümüne uyma
- Gruptaki sorumluluklarını yerine getirme
- Başkalarının haklarına saygılı olma
- Sıra bekleme

Duyulara Yönelik Beceriler

- Kendi duygularını anlama
- Duygularını ifade etme
- Başkalarının duygularını anlama
- Karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma
- Sevgi gibi olumlu duyguları ifade etme
- Korku ile başa çıkabilme
- Kendini ödüllendirme

Saldırgan Davranışlar ile Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler

- İzin isteme
- Paylaşma
- Başkalarına yardım etme
- Uzlaşma
- Öfkesini kontrol etme
- Hakkını koruma/savunma
- Alay edilme ile başa çıkma
- Kavgadan uzak durma

Stres Durumlarıyla Başa Çıkma Becerileri

- Başarısız olunan bir durumla başa çıkabilme
- Grup baskısıyla başa çıkma
- Utanılan bir durumla başa çıkma
- Yalnız bırakılma ile başa çıkabilme

Plan Yapma ve Problem Çözme Becerileri

- Ne yapacağına karar verme
- Amaç oluşturma
- Problemin nedenlerini araştırma
- Bilgi toplama
- Karar verme
- Bir işte yoğunlaşma
- Kavgadan uzak durma. (Akkök 2006a, Akkök 2006b).

4.1.1. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuklarda sosyal gelişim anne baba ya da bakım veren kişiyle kurulan iletişimle başlar kardeş, akran ve öğretmen gibi diğer yetişkinlerin katılımıyla yaşam boyu değişerek ve gelişerek devam eder (Çetin, Bilbay, Kaymak 2002, Karayılmaz 2008, Günindi 2008). Bu etkenler dışında çocuklarda sosyal beceri gelişimini çocuğun yaşı, cinsiyeti, sosyo ekonomik düzeyi, okul öncesi eğitim kurumları ve kitle iletişim araçları etkileyebilmektedir (Kırkincioğlu 1999, Yavuzer 2002, Oktay 2002, Terzi 2003, Çelik 2007, Dervişoğlu 2007, Taylı 2007, Günindi 2008, Erbay 2008, Karayılmaz 2008, Kılıç 2008, Gültekin 2008, Kapıkıran ve ark 2009, Erdoğan ve Uçukoğlu 2011).

A) Aile

Çocuğun aile üyeleriyle ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturur. Aile ortamında yakın bir ilgi ve demokrasinin birleştiğini gören çocuklar, özgür, girişken, yaratıcı fikirler öne sürebilen ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde başarılı çocuklardır. Buna karşın ailelerin de problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel işlevlerinde önemli oranda yetersizlik yaşanan, anne babalar tarafından aşırı kurallar ve yasaklar konulan, bunlara uymadıklarında şiddetle cezalandırılan, kurallara uydukları ölçüde sevgi ve ilgi gören çocukların sosyal uyum ve becerileri olumsuz yönde etkilenecek, bu çocuklar çekingen, mutsuz ve saldırgan özellikler gösterebilecektir.

Okul öncesi dönem, çocuğun diğerlerini taklit etme eğiliminin en yüksek olduğu evredir. Bu nedenle olumlu sosyal becerilerin kazanılmasında anne babanın uygun rol modeli olması önemlidir (Kırkincioğlu 1999, Yavuzer 2002, Yavuzer 2003, Çağdaş 2003, Avcı 2006, Işık 2007).

B) Kardeşler

Aile ilişkileriyle birlikte, kardeş ilişkileri hayat boyu devam eden ilişkilerdendir. Kardeş ilişkiler aile içindeki diğer ilişkilerden ve akran ilişkilerinden farklıdır ve sosyal rolleri öğrenme konusunda benzersiz deneyimlerin yaşanmasını sağlar. Çocuk kardeşin doğumu ile birlikte kıskançlıkla başa çıkmayı, paylaşmayı, sorumluluk almayı, anlaşmazlıklar karşısında yaratıcı çözümler bulmayı, yardımseverliği, korumayı, rekabeti, işbirliğini öğrenir. Bireyin hayatında kardeş arkadaş, öğretmen, model, rehber, koruyucu, rakip olabilmektedir (Oktay 2002, Gülay ve Akman 2009, Gander ve Gardiner 2010).

Tek çocuklar sosyal gelişim açısından dezavantajlı bir grup olarak görülmektedir. Bu çocuklar evde oyuncaklarını, eşyalarını paylaşmayı öğrenemez, bencil, içe kapanık, şımarık olabilir. Bu durumda çocuğun akranlarıyla etkileşimi arttırılarak; paylaşmayı, bencil davranmamayı, akranlarıyla ilişki kurmayı öğrenebilir (Kırkincioğlu 1999).

C) Cinsiyet

Toplumda kız ve erkek çocuklarından beklentiler, kız ve erkek çocukların davranışlarına ve isteklerine olan tepkiler değişiklik göstermektedir. Genellikle aile ortamında kız çocuklarına daha fazla sınırlama koyulmakta, uyumlu, empatik, bağımlı olma, geleneklere ve kurallara bağlı, olumlu sosyal davranışlar sergileme ve duyarlı olmaları beklenirken erkek çocuklarının saldırgan, duygusal davranmayan, baskın, rekabetçi, bağımsız ve mantıklı olmaları beklenmektedir. Yapılan çalışmalarda da kız çocuklarının uyumlu ve sosyal beceriler yönünden daha gelişmiş olduğu, erkek çocukların ise isyankar, uyumsuz, saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Oktay 2002, Deniz 2003, Şehirli 2007, Savi 2008, Gülay 2008, Ünalmiş 2010). Ancak sosyal becerilerde cinsiyet ayrımının cinsiyetle ilgili biyolojik kökenli faktörlerden mi, yoksa toplumun kadına ve erkeğe yüklediği rollerin farklılığından mı kaynaklandığı üzerinde tartışılan bir konudur (Avcıoğlu 2007).

D) Yaş

Çocukların yaşla birlikte çevreleri genişleyecek ve bunun sonucunda diğer bireylerle etkileşimleri, deneyimleri, bilgileri artacaktır. Fizyolojik olgunlaşmanın yanı sıra konuşma gibi kazanılan yeni beceriler çocuklara kendilerini ifade etme ve toplumu daha iyi tanıma fırsatı sağlayacaktır. Bu durum, sosyal beceri gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Avcıoğlu 2005, Gülay ve Akman 2009, Kapıkıran, İvrendi, Adak 2009).

E) Akranlar

Yaşamın her döneminde farklı işlevlere sahip olan ve önemini kaybetmeyen akranlar okul öncesi dönemde de sosyal becerilerin öğrenilmesi açısından önemli kaynaklardır. Çocukların eşit konum ve güce sahip olmaları nedeniyle akranlarıyla, yetişkinlerle kurdukları ilişkiden farklı olarak daha rahat ve samimi bir ilişki kurmaktadır. Aynı zamanda, akranların sosyal becerilerin gelişmesine en önemli etkilerinden biri, olumlu akran modellerinin çocuğun sosyal davranışlar öğrenmesinde birçok fırsatlar oluşturmasıdır. Akran ilişkilerinde çocuk iltifat etme, cesaretlendirme, teşekkür etme, özür dileme gibi sözel becerileri uygulama fırsatı bulur (Gülay ve Akman 2009, Gander ve Gardiner 2010).

Çocuklar bu dönemde, akran ilişkilerinde problemler, başarısızlıklar yaşadıklarında sonraki yıllardaki davranış ve sosyal uyumsuzluk açısından risk altındadırlar. Olumlu akran ilişkileri, çocuğun gelişimini desteklemekle birlikte akran ilişkilerindeki problemler de ileriki yıllardaki sosyal yeterlik problemlerinin belirleyicisi olabilmektedir (Karayılmaz 2008). Araştırma bulguları da olumsuz arkadaş ilişkileri ve sosyal destekleri yetersiz olan çocukların daha yoğun öfke yaşadıklarını ve kavgacı/saldırgan davranışlar sergilediğini göstermektedir (Yavuz 2007, Kibar 2008, Çivitçi 2011).

F) Oyun

Oyun, okul öncesi dönemde çocuğun temel uğraşı, öğrenme için kullandığı başlıca yoldur. Çocuk oyun ile sosyalleşir, deneyim kazanır, farklı rollere bürünüp o rollere uygun davranış kalıplarını ve birçok sosyal durumu yaşayarak öğrenir (Oktay 2002, Gülay ve Akman 2009, Gander ve Gardiner 2010). Oyun yoluyla yaşadığı dünyayı, etrafındaki insanları tanır, paylaşmayı, işbirliğini, yardımlaşmayı, sırasını beklemeyi, empati kurmayı, duygularını ifade etmeyi, öfkesini kontrol etmeyi, saldırganlık duygularını kimseye zarar vermeden ifade etmeyi öğrenir, liderlik becerileri birçok sosyal beceriyle tanışma ve bu becerileri uygulama fırsatı kazanır (Oktay 2002).

G) Okul Öncesi Eğitim Kurumları

Okul öncesi eğitim kurumları çocuğun aileden sonra sosyal becerilerini kazanacağı ve uygulayacağı, toplumla karşı karşıya geldiği ilk yerdir. Anaokuluna giden çocuklar, burada akranları ile birlikte olma ve çok sayıda sosyal ilişki kurma fırsatı yakaladıklarından sosyal faaliyetleri aile ve mahalle düzeyinde sınırlı olan çocuklara oranla daha iyi sosyal uyum ve beceri gösterirler (Oktay 2002, Yavuzer 2002). Yapılan çalışmalarda okul öncesi eğitim almanın ve bu eğitimin süresinin çocuğun sosyal becerilerini etkilediği görülmektedir (Dervişoğlu 2007, Günindi 2008, Erbay 2008, Kılıç 2008, Kapıkıran ve ark 2009).

Eğitimin tüm kademelerinde olduğu gibi bu dönemde de sosyal becerilerden çok akademik beceriler üzerinde durulmaktadır. Oysa çocukların sosyal becerileri sağlıklı ve bilinçli biçimde desteklenirse çocuklarda akademik becerilerin gelişimi için de sağlam temeller atılacağı düşünülmektedir (Vural 2006, Akkök 2006b). Bu nedenle

okul öncesi eğitimde çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi üzerinde önemle durulmalı, uygun eğitim ortamının oluşturulması ve bu alana yönelik çalışmalara yer verilmesi son derece önemlidir (Vural 2006, Karayılmaz 2008).

H) Sosyo-Kültürel Etkenler

Kentlerde, alt sosyo-ekonomik ve kültürel düzeydeki çevrelerde yaşayan çocuklarda davranış bozukluklarının daha sık gözlendiği vurgulanmaktadır. Yoksunluk içinde olan çocukların uyumlu davranışlar göstererek gereksinimlerini karşılayamamaları ve toplumda bir statü elde edemeyecek olmaları davranış sorunları göstermelerinde bir etken olarak görülmektedir. İçinde buldukları bu durum onları toplumun istemediği yollardan amaçlarına ulaşmaya yönlendirmektedir. Bazen de çocukların yaşadıkları çevrelerde uyumsuz ya da sorunlu davranışlar, kabul gören, olağan karşılanan davranışlar ve değerlerdir. Bu nedenle davranış bozukluğu gösteren çocukları incelerken tüm tabloyu görebilmek için çevresinin de incelenmesi gerekir (Thompson ve Rudolph, 1995; Akt: Ünal 2006).

I) Kitle İletişim Araçları

Okul öncesi dönemde özellikle çocuklar üzerinde etkili kitle iletişim araçları televizyon ve bilgisayardır. Televizyon çocukların; işbirliği, yardımlaşma, öfke kontrolü, üzüntüyle başa çıkabilme, sorumluluklarını yerine getirme gibi olumlu davranışları ve dil becerilerini ya da ısırma, vurma, tükürme, uçma gibi olumsuz davranışlarını destekler nitelikte olabilir (Kırkıncıoğlu 1999, Yavuzer 2002, Oktay 2002, Gülay Akman 2009).

Televizyonun çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olması, çocukların izlediği programın niteliğine, izlenen kahramanların olumlu davranış modelleri geliştirmesine bağlıdır (Oktay 2002, Yavuzer 2002). Okul öncesi dönemde çocukların özellikle ilgilerini çizgi film kahramanları çeker ve çizgi filmlerdeki kahramanlarla rol modeli alarak onlarla özdeşir (Işık 2007). Olumsuz davranış modelleri çocukların olumsuz davranışlar sergilemesine neden olabileceğinden bu kahramanların olumlu rol modeli olmaları önemlidir (Kırkıncıoğlu 1999, Yavuzer 2002, Gülay Akman 2009). Aynı zamanda uzun süre televizyon ve bilgisayar başında kalmak, çocukların çevreye ilgisiz kalmalarına sosyal becerileri öğrenme ve

uygulama imkanlarının kısıtlanmasına neden olabilir (Oktay 2002, Gülay Akman 2009).

4.1.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimi ve Altı Yaş Çocuğunun Özellikleri

Bebekler doğduklarında gereksinimlerinin karşılanması için anne baba ya da kendilerine bakan başka bir kişiye gereksinim duymaları, çevrelerindeki insanlarla ilk sosyal ilişkileri ve bağları kurmaları anlamına gelir. Çocuk, yaşadığı toplumun değerlerinin, inançlarını, tutumlarını ve rol beklentilerini öğrendikçe sosyalleşme süreci yaşam boyu devam etmektedir (Çetin ve ark. 2002). Sosyal gelişim içerisinde sosyal uyumu sağlayacak, sosyal ilişkileri oluşturacak var olan ilişkilerin devamını sağlayacak araç sosyal becerilerdir (Gülay ve Akman 2009, Ceylan 2009).

İki-altı yaşlar arası ilk çocukluk evresinde çocuk, sosyal ilişkinin nasıl kurulduğunu, ev dışındaki insanlarla özellikle akranlarıyla nasıl beraber olunacağını öğrenmeye başlar, uyum ve işbirliği geliştirir. Özellikle altı yaş, okul öncesi döneminin sonu ve okul döneminin başlangıcı olması açısından gelişimin kritik dönemlerinden biridir. Çocuk altı yaşında iki buçuk yaşındayken görülen olumsuz dönemin belirtilerini göstermeye başlar. Dengesiz, kurallara uymayan, isyankar bir tutum ve davranış gösterir. Tembel ve kararsız görünümdeydir (Yavuzer 2002, Oktay 2002).

Altı yaşta arkadaşlık ilişkileri oldukça önemlidir. Yalnız başına oynamaktan hoşlanmaz oyun grubu genişlemiştir bireysel oyunun yerini grup oyunu alır. Kızlar ve erkeklerde oynanan oyunlar ve oyun malzemelerinde cinse özgü özellikler gözlenebilir. Yetişkin denetimindeki oyunlarda verilen rolleri yerine getirebilirler ve oyunlarına kurallar koyabilirler (Oktay 2002, Gülay ve Akman 2009). Başkalarının haklarına saygı duymaya, olayı üçüncü bir kişi gibi değerlendirip, başkalarının duygularını paylaşmaya başlar. Anne-babasından ayrılabilir, ev dışında kalabalık arasına karışır. Yardımsız kişisel bakımını yapabilir (Günindi 2008). Çevresindeki her şeye ilgi duyar bazen annenin yakınmalarına konu olabilecek ölçüde etrafın dağılmasına ve bazı zararlara yol açabilecek kadar meraklıdır. Bu yaş grubunun sosyal beceri gelişiminde ailenin yanı sıra akranları, öğretmen, kitle iletişim araçları belirgin hale gelir (Oktay 2002, Yavuzer 2002, Gülay Akman 2009).

4.1.3. Sosyal Beceri Gelişiminde Çoklu Zeka Kuramı

Çocukların her birinin birbirinden farklı yetenekleri, ilgi alanları ve öğrenme düzeyleri vardır. Bunun için farklı öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyarlar (Uysal 2006). Bu nedenle özellikle gelişimin temel ilkelerinden “gelişimde bireysel farklar vardır” ilkesi, çocukların eğitiminin planlanması ve uygulanması aşamasında özellikle göz önünde bulundurulması gereken temel ilkedir (Senemoğlu 2001).

Gardner’ın çoklu zeka kuramı bu konuda önemli bir gelişmedir. Gardner zekayı “değişen dünyada yaşama ve değişimlere uyum sağlamak amacıyla her insanda kendine özgü yetenekler ve beceriler bütünü” olarak tanımlamaktadır (Uysal 2006). Gardner’ a göre zeka yalnız zeka katsayısı puanı değil, beynin farklı bölümlerinde yer alan yeteneklerin birleşimidir (Karayılmaz 2008). Bu kurama göre IQ testine dayanan geleneksel zeka anlayışı çok sınırlıdır. Gardner’de çocukların daha iyi öğrenebilmeleri için zekanın sadece matematik ve sözel yetenek ile sınırlı olmadığını ifade etmiş ve zeka alanlarını sözel, mantıksal, görsel, müziksel, bedensel, sosyal, içsel ve doğacı zeka olarak tanımlamıştır (Uysal 2006).

Çoklu zekada her tür zekaya eşit önem verilir. Müzikte başarılı, matematikte başarısız olan çocukta zeki olabilir. Sadece onların düşünme ve öğrenme yöntemleri farklıdır (Harputlugil 2004, Stanley 2009). Gardner’in Çoklu Zeka Kuramı’na göre; öğrencilere farklı zeka alanları kullanılarak eğitim verilirse öğrenme daha kolay gerçekleşir (İzci, Kara, Dalaman 2007).

Çoklu Zeka Kuramı’na göre zeka alanları;

Sözel-Dil Zekası: Bu çocuklar öykü dinlemekten, anlatmaktan ve yaratmaktan hoşlanırlar. Özellikle sözel iletişim alanında yeterlilik düzeylerinin diğer bireylere oranla daha gelişmiş olduğu bilinmektedir. Bu çocuklar için en etkili öğrenme ortamı, fikirlerini özgürce belirtebilecekleri ortamlardır (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006).

Mantıksal-Matematiksel Zeka: Olayların nedenlerini bulmak için çok soru sorarlar, aletlerin nasıl çalıştığını merak ederler onları söküp tekrar çalıştırmaya

çalışırlar. Bu çocuklar, nesnelere belli özelliklerine göre ayırıp, olaylar arasında mantıklı ve soyut ilişkiler kurarak en iyi öğrenirler (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006).

Görsel-Mekansal Zeka: Görsel-mekansal zekası güçlü olan bireyler görsel materyallerle, renkler, şekiller, desenler, resimler ve diğer görsel sembollerle en iyi öğrenirler. Hayal güçleri kuvvetlidir, sinema, tiyatro, slayt gibi gösterilerden hoşlanırlar (Gürel ve Tat 2006, Sevinç 2005).

Müziksel-Ritmik Zeka: Dinleyerek öğrenmeleri daha kolaydır. Müzikle rahatlar ve müzik eşliğinde ders çalışır ve daha kolay öğrenirler. Bu çocuklar en iyi ve etkili olarak ritim, melodi ve müzikle öğrenirler (Gürel ve Tat 2006, Sevinç 2005).

Bedensel-Kinetik Zeka: El becerileri gelişmiştir, uzun süre hareketsiz kalamazlar ve taklit yetenekleri gelişmiştir. Düşünürken ve çalışırken kendilerini bedenleriyle ifade ederler. Yapararak, yaşayarak, hareket ederek ve ilk elden tecrübe ederek öğrenirler (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006, Uysal 2006).

Sosyal Zeka: Başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, popüler olan ve liderlik özelliği gösteren kişilerdir. Sözlü ve sözsüz iletişim kurmaya yeteneklidirler en iyi şekilde kişiler paylaşarak ve işbirliği yaparak ve konuları hayatla ilişkilendirerek öğrenirler (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006).

İçsel Zeka: İçsel zekası güçlü kişiler, yoğunlaşarak, düşünerek, duygu ve düşüncelerinin farkına vararak, özgün ve bireysel etkinlikler yaparak en iyi öğrenirler. Yeteneklerini bilir ve çevreleri ile uyum içinde olmaya çalışırlar (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006).

Doğacı Zeka: Bu kişiler daha çok araştırarak, inceleyerek, gözlem yaparak öğrenirler. Doğa ile ilgili örnekler, resimler, kitap ve filmler dikkatlerini çeker. (Sevinç 2005, Gürel ve Tat 2006, Uysal 2006).

Tüm zeka alanlarının birleşimi bireysel bütünlüğü, zeka alanlarındaki üstünlükler bireysel farklılıkları beraberinde getirir. Bu bağlamda çocuğun sosyal becerilerinin gelişiminde, tüm alanlarının yanında içsel zekası güçlendirilerek kendini tanımasına, sosyal zekası güçlendirilerek kişilerarası ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olunabilir.

Günümüzde çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda eğitim veren kurumların, çocukların sadece akademik başarılarının gelişmesini desteklemediği, sosyal ve kişiler arası problemlerini çözebilen bireyler yetiştirmeyi de hedeflerinin arasına alarak çok boyutlu eğitim yaklaşımlarıyla okul öncesi eğitim programlarını zenginleştirdikleri gözlenmektedir. “Çoklu zeka kuramı” temel alınarak eğitim verilen çocukların sosyal, bilişsel ve kişiler arası problem çözme becerilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çocuklara uygulanan programlara paralel bir şekilde anne baba eğitimlerin de verilmesi, çocukların sosyal becerile gelişimini desteklemektedir. Bu eğitimlerin sonunda anne-babanın çocuğunu ve kendini tanıması, çocukla ve diğer bireylerle iletişim becerilerinin artması, tutum ve davranış değişikliği oluşturabilmesi, sağlıklı öfke kontrolü yaparak çocukla daha az çatışma yaşaması hedeflenmektedir (Anlıak ve Dinçer 2005).

4.1.4. Çocuklarda Sosyal Beceri Yetersizliğinde Yaşanan Problemler

Topluma sağlıklı bir uyum yapabilmek için bireylerin birbirlerine duygularını, düşüncelerini, isteklerini iletebilmeleri önemlidir. Bireyin etkili ve uyumlu bir yaşam için gerekli sosyal becerileri öğrenmesi beklenir (Şahin 2001). Bazı bireyler için başarılı sosyal ilişkiler kurmak ve devam ettirmede güçlükler olabilmektedir (Uzamaz 2000).

Sosyal beceri yetersizliği tek bir nedenden kaynaklanabileceği gibi birden fazla nedenin birleşiminden de kaynaklanabilir. Karayılmaz'ın bildirdiğine göre Thornberry (1994), sosyal becerilere etki eden risk faktörlerini üç grupta incelemektedir.

1. Bireysel risk faktörleri: Bazı yeni doğanların özellikleri ve karakterleri, mizaçları ve bilişsel yetenekleri sonraki davranışları için risk faktörü olabilir.

2. Ailesel ve toplumsal risk faktörleri: Aile özellikleri ve sosyal faktörler risk faktörü olabilir. Bunlar arasında ailenin düşük geliri nedeniyle çocuğun gereksinimlerinin yeterince karşılanamaması, ailenin çocuğa karşı olumsuz tutumları, aşırı baskısı, çocuğun yeterince kontrol edilememesi, çocukla aile ve toplum arasında ilişkilerde zayıflık gösterilebilir.

3. Okulla ilişkili risk faktörleri: Öğretmenle yaşanan sorunlar, cezalandırma, üst üste başarısızlıklar, yetersiz arkadaşlık ilişkileri okula olan zayıf uyum gösterilebilir.

Sosyal beceri yetersizliği olan çocuklar, akranları ve çevresindeki bireylerle yeterli düzeyde iletişim kuramamakta ve bu durum akran ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Çetin ve ark 2002, Avcıoğlu, 2005). Akran ilişkilerinin kalitesi çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi için önem taşımaktadır. Olumlu sosyal beceriler, akran tercihlerini ve akran gruplarının yapısını şekillendirebilmektedir (Gülay 2009).

Sosyal beceri yetersizliği, gelişim sorunları, davranış problemleri ile akranları tarafından reddedilme arasında bir kısır döngü ortaya çıkabilmekte, çocuklarda sosyal beceri gelişiminde ortaya çıkan problemler nedeniyle, ileriki yıllarda okul başarısızlığı, şiddet, psikopataoloji, suça eğilim, sosyal ve duygusal sorunlarla daha fazla karşılaşma riskleri ortaya çıkmaktadır (Çetin ve ark 2002, Avcıoğlu 2005, Dervişoğlu 2007, Karayılmaz 2008, Gülay Akman 2009). Yapılan çalışmalarda, arkadaşlarına şiddet davranışında bulunan öğrencilerin sosyal becerilerinin yetersiz ve arkadaş ilişkilerinin olumsuz olduğu (Yavuz 2007, Hilooğlu 2009), empati kuramadıkları, problem çözme becerisinden yoksun oldukları için karşılaştıkları problemleri şiddet yoluyla çözme eğiliminde oldukları, şiddeti fiziksel güç elde etmek, elde ettiği gücün devam etmesini sağlamak amacıyla kullandıkları ve toplumsal kurallara uymakta zorluk çektikleri belirlenmiştir (Ayas 2008).

4.1.5. Şiddet Davranışlarını Önlemede Sosyal Beceri Geliştirmenin Önemi

Sosyal becerileri geliştirmenin, çocuklarda şiddet davranışlarını önleme ve azaltmaya yönelik müdahalelerin önemli bir bileşeni olduğu birçok araştırmada gösterilmektedir (Frey et al 2000, Webster-Stratton, Reid, Hammond 2001, Nangle, Cynthia, Carpenter, Newman 2002, Postema 2006, Vahdedi et al 2007, Baş 2010). Bu programların amacı, öğrencilerde sosyal-duygusal yeterliğin üç alanını oluşturan empati, sosyal problem çözme ve öfke yönetimi gelişimini arttırmak ve sosyal, duygusal ve davranışsal problemlerin gelişimini azaltmaktır (Taub 2001, Baş 2010, www.ikinciadim.org. Erişim tarihi: 10.10.2010, www.cfchildren.org. Erişim tarihi: 12.10.2010).

Empati, bir insanın kendini, karşısındaki insanın yerine koyarak, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak algılamasıdır. Empati becerilerinin düşük olması sorun davranışlarla özellikle saldırganlıkla ilişkilendirilmektedir (Dökmen, 1995). Empati becerisinin gelişmesi istismar, şiddet ve saldırgan davranışları azaltmaktadır. Bu nedenle şiddeti önleme amacı taşıyan eğitim programları empati eğitimini de kapsamaktadır (Taub 2001, Yüksel 2004b, Günindi 2008, Kahraman ve Akgün 2008, Yüksel 2009, Baş 2010).

Çocukların çevrelerindeki bireylerle daha iyi ilişkiler kurabilmeleri ve aralarında ortaya çıkabilecek sorunları daha etkili bir biçimde çözebilmeleri için kişilerarası davranışların nedenlerini, insanların ne hissettiklerini ve bir sorunu çözmenin birden fazla yolu olduğunu öğrenebilmeleri önemlidir (Öğütölmüş 2006).

Şiddetin diğere bir sebebi öfkedir (Yapıcı 2006, Çivitçi 2007). Günlük yaşamda sürekli öfke düzeyi yüksek olan ve kişiler arası çatışma durumlarında bunu uygun bir biçimde ifade edebilme sosyal becerisine sahip olmayan bireyler; fiziksel, sözel ya da duygusal olarak başkalarına zarar verebilirler (Koç 2006).

4.1.6. Çocuklarda Sosyal Becerilerin Geliştirilerek Şiddet Davranışlarının Önlenmesinde Hemşirenin Rolü

Gençlikte ve yetişkin dönemle görölen şiddet davranışlarının temeli çocuğun yaşamının ilk yıllarına dayanmaktadır. Ciddi yıkıcı davranış problemleri gösteren bireyler, genellikle okul öncesi yıllarda sorun yaşamış olan çocuklardır. Bu nedenle okul öncesi ve okul döneminde davranış sorunlarının önlenmesi önemlidir (Lafayette 2009, Vahedi et al 2007). Bu yaş grubuna en kolay ulaşma yollarından biri okul sağlığı hizmetleridir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) okul sağlığı hizmetlerinin sunulacağı yaş grubunu 5–24 yaş olarak belirlemiştir (<http://www.phderneti.org>. Erişim Tarihi: 25.04.2011).

Sağlığı korumak ve geliştirmek, uygun bakımı sağlamak üzere yetiştirilmiş olan hemşireler bireylere, ailelere ve topluma ulaşmada, sağlık hizmeti götürmede ve danışmanlık yapmada anahtar kişilerdir (Arkan ve Üstün 2009). Bu bağlamda; hemşireliğin uygulama alanlarından olan okul sağlığı hemşireliği, okul dönemi

çocukların, ailelerin ve okul çalışanlarının sağlığını korumak ve geliştirmek için eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlar.

National Association School Nursing (NASN), okul sağlığı hemşireliğini; öğrencilerin sağlığını geliştirmek, akademik başarılarını arttırmak ve sağlıklı bir yaşam sürdürmelerini sağlamak için çalışan, profesyonel bir hemşirelik dalı olarak tanımlamaktadır. Bu amaçla okul hemşiresi, okul çağı çocuklarının bağışıklama, taramalar gibi tıbbi gereksinimleri yanında öğrencilerin normal gelişim süreçlerinde karşılaşacakları sorunlarla başa çıkma becerilerini arttırmak, sağlıklı bir çevre sağlayarak sağlık ve güvenliği geliştirmek, gerçek ve potansiyel sağlık problemlerini saptamak ve vaka yönetimi hizmetlerini yürütmek üzere çalışmalarını sürdürür. Hemşire, bu etkinlikleri gerçekleştirirken aile ve öğretmenlerle işbirliği yapar (Gürbüz 2006, <http://www.nasn.org>. Erişim Tarihi: 21.05.2011).

Amerika ve Avustralya gibi ülkelerde hemşirelerin, çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesi ve davranış sorunlarının önlenmesi amacıyla, çocuklara, ebeveynlere ve öğretmenlere yönelik eğitim programları geliştirdikleri ya da programda eğitici olarak yer aldıkları dikkati çekmektedir (Arkan ve Üstün 2009). Bu alanda en tanınmış hemşire araştırmacılardan biri Webster-Stratton'dır ve 1981'den beri küçük çocuklarda anti sosyal davranışlar üzerinde çalışmalar yayınlamakta, şiddet davranışları açısından risk altında olan çocuklara müdahale programları geliştirmektedir. Webster-Stratton'ın çocuk, anne-baba ve öğretmenlere yönelik farklı uygulamaları olan "İnanılmaz Yıllar Eğitim Programı" dünyada yaygın olarak uygulanmakta, farklı kültürlerde yaşayan riskli ailelerde de olumlu sonuçlar vermektedir (Lau, Fung, Ho, Liu, Gudino 2011, Hutchings, Bywater, Daley, Lane 2007, Kim, Cain, Webster-Stratton 2007, Webster-Stratton 2004, Webster-Stratton 1997). İnanılmaz Yıllar Eğitim Programı, çocuklarda sosyal yeterliliği geliştirerek, okula hazırlayarak ve davranış sorunlarını önleyerek suç için risk faktörlerini azaltmada bir yöntem olarak görülmektedir (Webster-Stratton, Reid, Hammond 2001).

Okul sağlığı alanında yaygın olarak kabul gören diğer bir program ise, hemşirelerin eğitici olarak yer aldığı Üç P (Positive Parenting Programme- Triple P) Ebeveyn Eğitim Programı'dır. Bu program, ebeveynler için, farklı disiplinlerden

birçok profesyonel tarafından yürütülen (çocuk sağlığı hemşireleri, aile hekimleri ve diğer birinci basamak sağlık çalışanları, pediatristler, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikiyatristler ve polis memurları vb.) bir programdır. Üç P eğitim programında, çocuk sağlığı hemşireleri, çocuklarda davranış problemlerinin erken tanınması, yönetilmesi ya da gerekli durumlarda sevk etmek gibi hizmetleri yürütmektedir (<http://www.triplep.net>. Erişim Tarihi: 21.05.2011).

Türkiye’de okul hemşireliği kavramı henüz oturmamış olduğundan çok az özel okulda hemşire bulunmaktadır. Ancak 2010 yılında çıkartılan hemşirelik yönetmeliğinde okul hemşireliği ve görevlerini tanımlanmış olduğundan okullarda hemşirelerin göre alacağı ümit edilebilir. Söz edilen yönetmelikte, okul sağlığı hemşiresinin çocukların sosyal duygusal gelişimini desteklemeye ve ruh sağlığını korumaya yönelik olarak aşağıdaki görevleri gerçekleştirmesi beklenmektedir;

- Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik potansiyellerini fark edip ortaya koymalarını sağlamak, özgüvenlerini geliştirmek amacı ile okulda görev alan öğretmenler, öğrenci ve aile arasında koordinasyonu sağlar.
- Okulda yapılan ruh sağlığı çalışmaları (madde bağımlılığı, yeme bozukluğu, dikkat bozukluğu, depresyon, anksiyete, antisosyal davranışlar vs.) sonucunda sorun saptanan öğrenci, öğretmen ve ailesi arasında işbirliğini sağlar ve ilgili durumda sağlık danışmanlığını yürütür (<http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr>. Erişim Tarihi: 21.05.2011).

5. GEREÇ VE YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Tipi

Araştırma, altı yaş grubu (60–72 aylık) çocukların sosyal becerilerini geliştirerek şiddet davranışlarını önlemeye yönelik çocuk ve ebeveyn programının etkisini belirlemek amacıyla yapılmış öntest-sontest kontrol gruplu yarı-deneysel bir çalışmadır (Aksayan ve ark. 2002).

5.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi

Araştırma, Zonguldak İli Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir anaokulunda 2010–2011 eğitim-öğretim yılı Ekim-Nisan ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Anaokulu 48–72 aylık çocuklara hizmet vermekte olup kapasitesi 125–135 öğrenci arasındadır. Okulda dört yarım ile dört tam gün eğitim gören çocukların bulunduğu sekiz sınıf bulunmaktadır. Yarım gün sınıflarındaki çocukların sabah grubu 08.30–13.00, öğleden sonra grubu 13.30–17.30 saatleri arasında; tam gün sınıflarındaki çocuklar ise, 08.30–17.30 saatleri arasında anaokulundan hizmet almaktadır. Sınıflardaki öğrenci sayıları 12–20 arasında değişmektedir.

Anaokulunda bir müdür, bir müdür yardımcısı, sekiz öğretmen, bir aşçı, bir aşçı yardımcısı, bir memur, dört temizlik görevlisi görev yapmaktadır. Okulun giriş katında iki etkinlik sınıfı, mutfak, yemekhane, memur ve müdür odası, çocuklar için tuvaletler ve lavabolar bulunmaktadır. İkinci katta ise, dört etkinlik sınıfı, kurumdan tam gün yararlanan çocukların öğleden sonra dinlendiği iki dinlenme odası, bir oyun salonu, tuvaletler ve lavabolar bulunmaktadır. Okulun geniş bir bahçesi ve oyun parkı vardır.

Çocuklar gün boyu öğretmenleri ile birlikte okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları, Türkçe dil etkinlikleri, müzik etkinlikleri ve sanat etkinlikleri yapmaktadır. Ayrıca okulda çocuklar kurum dışından gelen öğretmenlerle birlikte halk oyunları, bale, jimnastik, yaratıcı drama, İngilizce ve satranç çalışmaları yapmaktadır. Bu etkinlikler pasif ve aktif etkinlikler olarak sıralanmaktadır ve 30'ar dakika sürmektedir. Okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları gibi etkinlikler pasif; oyun saati, jimnastik, halk oyunları gibi etkinlikler ise aktif etkinlikler kapsamında sunulmaktadır. Sınıflarda

evcilik köşesi, blok köşesi, kitap köşesi, fen ve doğa köşesi, masa oyunları köşesi, müzik köşesi, serbest köşe, kukla köşesi, boyalar, her öğrenci için bir dolap, masa ve sandalye bulunmaktadır. Oyun köşesinde mutfak eşyaları, oyun hamurları, kartondan ve tahtadan yapılmış farklı yap-bozlar, tamir aletleri, iç içe geçirmeli küpler, müzik aletleri, arabalar ve bebekler bulunmaktadır. Çocuklar okula geldiklerinde 30 dakika serbest zaman etkinliği adı altında oyun köşelerinde grup halinde ya da bireysel olarak istedikleri oyunları oynamaktadır. Serbest oyun etkinliğinden sonra günlük programları dahilinde aktif ve pasif etkinlikleri öğretmenleriyle gerçekleştirmektedirler.

Çocukların fiziksel enerji harcamaları için serbest zamanlar bırakılmaktadır. Ancak, özellikle aşırı hareketli, saldırganlık ve şiddet davranışı gösteren çocukların rahatlama için özel programlar ve etkinlik süreleri planlanmamıştır. Sadece bu çocukların arkadaşlarına yönelik sözel ya da davranışsal şiddet uygulamalarında, öğretmenler şiddet uygulayan çocuğu bu davranışı yapmaması konusunda uyarmakta ve arkadaşından özür dilemesi için yönlendirmektedir.

5.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini araştırmanın yapıldığı anaokulundan hizmet alan tüm çocuklar oluşturmuştur. Örneklem 60-72 aylık olup, otizm, zeka engelli ve hiperaktivite tanısı olmayan 75 çocuk ve ebeveyni seçilmiştir. Örneklem grubuna seçilen çocuklar dört sınıfta yer almaktadır. Örneklem grubundan sınıflar arasında yapılan kura yöntemi ile iki sınıf deney (40 çocuk) iki sınıf kontrol (35 çocuk) olarak belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubunun her birinde bir yarım gün ile bir tam gün eğitim-öğretim gören sınıf bulunmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan sınıflardaki çocukların anne ya da babası ile görüşülerek araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmaları için davet edilmişlerdir. Ebeveynlerin tümü araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Anne ya da babadan herhangi birinin örneklem grubuna katılması yeterli olmuştur. Katılan ebeveyne bilgilendirme (Ek 5) ve onam (Ek 6) formu imzalatılmıştır.

Örnekleme Seçilme Kriterleri

- Altı yaş grubunda (60–72 ay) olma
- Okula sürekli devam etme
- Fiziksel-duygusal bir sağlık sorununun olmaması
- Ebeveyn ve çocuğun araştırmaya katılmayı kabul etmesi
- Anne-babaların 4 haftalık şiddet önleme programına devam etmelerini engelleyecek herhangi bir problemlerinin olmaması

Araştırma süresince, değişik nedenlerle (dört çocuk sağlık sorunları, dört çocuk taşınma) araştırmadan ayrılanlar olmuştur. Bu nedenle, deney grubunda 36, kontrol grubunda 31 olmak üzere toplam 67 çocuk ve ebeveyni ile araştırmanın tüm basamakları tamamlanmıştır.

5.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri; Tanıtıcı Bilgi Formu, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Çocuklarda Sözel ve Davranışsal Şiddet İzlem Çizelgesi, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Ebeveyn Görüşme Formu ile toplanmıştır.

5.4.1. Tanıtıcı Bilgi Formu

Örnekleme seçilen çocuklar ve aileleri hakkında bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış bir formdur. Form, iki bölüm 12 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası ve daha önce anaokuluna gitme durumu ile ilgili bilgiler içeren beş soru, ikinci bölümde, anne-babanın öğrenim durumları, yaşları ve meslekleriyle ilgili bilgileri içeren yedi soru bulunmaktadır (EK 7).

5.4.2. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) (Dört-Altı Yaş)

Sosyal etkileşimi arttırmak için önemli olan becerileri ölçmeyi amaçlayan “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Dört-Altı Yaş)” Avcioğlu (2003) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek beşli dereceleme şeklinde oluşturulmuş likert tipte, 62 madde ve dokuz alt boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır (Avcioğlu 2007) (EK 8).

SBDÖ'nün Alt Boyutları:

Kişiler Arası Beceriler (KB): Bu bölüm, 13 maddeden oluşan bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan 11 alt beceriden oluşmaktadır.

Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEB): Bu bölüm, bireylerin sosyal etkileşim içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım eden sekiz maddelik sekiz alt beceriden oluşmaktadır.

Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB): Bu bölüm, dokuz maddelik dokuz alt beceriden oluşmaktadır. Bu beceriler, bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yöneliktir.

Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB): Bu bölümde, bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım eden, 10 maddelik dokuz alt beceri bulunmaktadır.

Sözel Açıklama Becerileri (SAB): Bu bölümde yer alan beceriler, bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerileri içeren yedi maddelik yedi alt beceriden oluşmaktadır.

Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB): Bu bölümde, bireylerin karşılaşılabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım eden dört maddelik dört alt beceriyi içermektedir.

Dinleme Becerileri (DB): Bu bölüm, başkalarınca verilen sözel yönergeleri dinleme, başkalarıyla etkileşim içerisinde iken konuşan kişiyi aktif olarak dinleme, başkalarınca verilen sözel yönergeleri yerine getirmeye çalışma gibi becerileri içeren beş maddelik beş alt beceri yer almaktadır.

Amaç Oluşturma Becerileri (AOB): Bu bölüm üç maddelik üç alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerdir.

Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB): Üç maddelik üç alt beceriden oluşan bu bölümde, bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden beceriler bulunmaktadır.

Ölçekte negatif değerlendirilen madde yoktur. Maddelere verilen tepkiler “her zaman yapar” (5 puan), “çok sık yapar” (4 puan), genellikle yapar” (3 puan), “çok az yapar” (2 puan), ve “hiçbir zaman yapmaz” (1 puan), şeklinde derecelendirilmiştir. Düşük puan, sosyal becerilere yeterince sahip olunmadığını, yüksek puan ise sosyal becerilere sahip olduğunu gösterir. Gözleme dönük tüm maddelerde gözlem gerçekleştirildiğinde; ölçekten alınabilecek en düşük puan 62 iken, en yüksek puan 310’dur. Alt ölçeklerden ise; KB’den en az 13 iken, en çok 65, KDKEB’den en az 8 en çok 40, ABBÇB’den en az 9 en çok 45, KKEB’den en az 10 en çok 50, SAB’den en az 7 en çok 35, SKEB’den en az 4 en çok 20, DB’den en az 5 en çok 25, AOB’den en az 3 en çok 15, GTB’den en az 3 en çok 15 puan alınabilmektedir (Avcıoğlu 2007).

Ölçeği cevaplayacak olanlar, ölçekte yer alan ifadeyi okuduktan sonra değerlendirmesini yaptıkları çocuğun sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki seçeneğin uygun olanını işaretler. Gözleme olanağı bulamadıkları beceriyi boş bırakırlar (Avcıoğlu 2007).

Ölçeğin tümü için faktöriyel genişlik açıklığı .41- .87 arası, KB alt boyutu için .44 - .77 arası, KDKEB alt boyutu için .58 - .82 arası, ABBÇB alt boyutu için .52 - .87, KKEB beceriler alt boyutu için .45 -.66 arası, SKEB alt boyutu için .47 -.84 arası, DB alt boyutu için .41 - .67 arası, AOB için .54 -.63 arası, GTB için .56 -.79 ve Sözel açıklama becerileri için ise .45 -.65 arası olarak bulunmuştur (Avcıoğlu 2007).

Ölçeğin tamamının kullanılması zorunlu olmayıp araştırma amacına uygun alt boyutları kullanılabilir. Bu çalışmada amaca uygun olarak KB, KDKEB, ABBÇB, KKEB, DB alt boyutları kullanılmıştır.

SBDÖ’nin çalışmamızdaki Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı KB alt boyut için .87, KDKEB alt boyut için .76, ABBÇB alt boyut için .87, KKEB alt boyut için .86, DB alt boyut için .82 ve toplam için .93 olarak hesaplanmıştır.

5.4.3. Çocuklarda Sözel ve Davranışsal Şiddeti İzlem Çizelgesi

Bu çizelge öğretmenler ve araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Çizelgede çocuğun ismi, davranışsal (vurmak, ısırarak, çimdiklemek, tekme atmak, itmek, eşyasına oyuncasına zarar vermek, oyuncak vb fırlatmak, arkadaşının hoşlanmadığı hareketleri inadına yapmak) ve sözel (dövmekle tehdit etmek, alay etmek) şiddet davranışlarının listesi bulunmaktadır. Öğretmenlerden eğitim süresince ve eğitim sonrası üç ay boyunca örneklem grubundaki her bir çocuk için bu tabloya haftalık olarak işaretlemeleri istenmiştir (EK 9).

5.4.4. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Demir (2007) tarafından ebeveynlerin iki-altı yaş grubundaki çocuklarına olan davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş “Ebeveyn Tutum Ölçeği”, demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici olmak üzere dört alt boyutu ölçen 46 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır (EK 10).

Likert tipi ölçekte, “Her zaman böyledir” (5 puan); “Çoğunlukla böyledir” (4 puan); “Bazen böyledir” (3 puan); “Nadiren böyledir” (2 puan) ve “Hiçbir zaman böyle değildir” (1 puan) şeklinde 5 seçenek bulunmaktadır (Karabulut 2007). Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir. Demokratik boyut için 13 soru (2., 5., 6., 7., 10., 13., 14., 15., 18., 20., 23., 25., ve 29. sorular), otoriter boyut için 11 soru (3., 9., 11., 19., 26., 27., 32., 35., 39., 40. ve 45. sorular), aşırı koruyucu boyut için 9 soru (4., 8., 12., 16., 21., 22., 28., 41. ve 46 sorular) ve izin verici tutum için 13 soru (1., 17., 24., 30., 31., 33., 34., 43., 44., 36., 37., 38. ve 42. sorular) bulunmaktadır.

ETÖ'nün Cronbach Alfa değerleri demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve izin verici boyut için ise .74 olarak bulunmuştur (Demir 2007). ETÖ'nin bu araştırmada Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı demokratik boyut için .68, otoriter boyut için .65, aşırı koruyucu boyut için .67 ve izin verici boyut için ise .64 olarak hesaplanmıştır.

5.4.5. Ebeveyn Görüşme Formu

Ebeveynlerle gerçekleştirilen eğitim oturumlarının değerlendirilmesine yönelik araştırmacı tarafından hazırlanmış bir formdur. Form, deney grubu ebeveynlerin öğretim oturumları hakkındaki görüşlerini belirleyebilmek için üç, kontrol grubu ebeveynlerin anaokulundaki programlara ilişkin görüşlerini belirleyebilmek için de iki açık uçlu sorudan oluşmaktadır (EK 11).

5.5. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığının Çocuklar ve Ebeveynler İçin Oluşturulması

60–72 Ay Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı; araştırmacı tarafından literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanmış olup, çocuklar ve ebeveynler için hazırlanmış iki bölümü bulunmaktadır.

5.5.1. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (Çocuklar İçin)

Kitapçığın bu bölümü “Gardner’in Çoklu Zeka Kuramı” temel alınarak hazırlanmıştır. Dünya üzerinde yaşayan her çocuk farklıdır, eşsizdir ve yalnız kendine özgü bir insani potansiyele sahiptir. Çocukların sahip oldukları gelişim potansiyelinin farkına varmaları ve bunu en üst düzeyde gerçekleştirmeleri çoklu zeka kuramına uygun girişimlerle sağlanabilir. Bu kurama göre; çocukların hepsi birbirinden farklı olduğu için farklı öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyarlar. Çoklu zeka teorisine göre insanlar sözel, mantıksal, görsel, müziksel, sosyal, içsel, bedensel ve doğacı olmak üzere 8 farklı zeka alanına sahiptir (Tuğrul ve Duran 2003, Uysal 2006, Emerson 2006, Çalışandemir ve Bayhan 2011). Öğrencilere farklı zeka alanları kullanılarak eğitim verilirse öğrenme daha kolay gerçekleşir (İzci, Kara, Dalaman 2007).

Çocuklarda şiddet davranışlarının en sık nedenleri empati eksikliği, kişilerarası ilişkilerde yaşanan ve öfke kontrolünde yaşanan beceri eksikliğidir. Bu nedenle araştırmamızın uygulamasında kullanılmak üzere hazırlanan program kitapçığı “empati”, “kişilerarası problem çözme becerileri”, “öfke kontrolü” başlıklı üç ünite altında toplanmış 30 etkinlikten oluşturulmuştur (Taub 2001, Fulford, Hutching, Ross, Schmits 2001, Ergin 2003, Darıca 2004, Webster-Stratton ve ark 2004, Yüksel 2004a, Avcioğlu 2005, Öğütülmüş 2006, Akkök 2006, Wilde 2006, Nuhoğlu ve

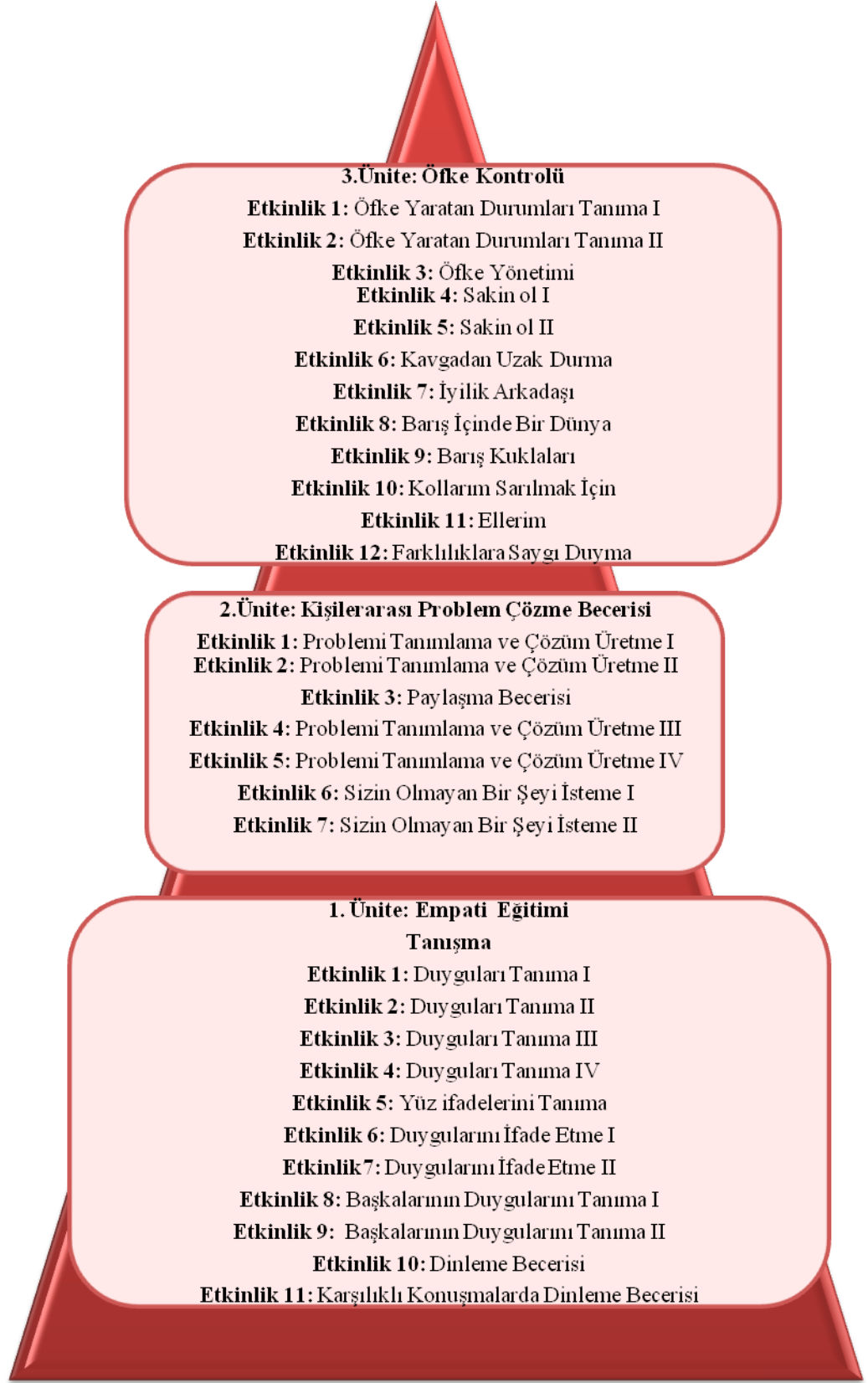
Çakmakçı 2007, Darıca 2007, Önder 2007, Kahraman ve Akgün 2008, Lafayette 2009, Stephenson 2009, Richarson 2009, <http://www.ikinciadim.org>. Erişim Tarihi: 02.02.2010, www.cfchildren.org. Erişim Tarihi: 10.02.2011) (Şekil 1). Kitapçık doğrultusunda verilen eğitimi pekiştirmek amacıyla çocuk öyküleri, şarkıları, resimler, boya kalemleri, renkli çubuklar ve fasulyeler, posterler, duygu kartları, farklı kuklalar ve tiyatro gösterileri kullanılmıştır (Ek 13).

5.5.2. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (Ebeveynler İçin)

Kitapçığın bu bölümünde, çocuklarda şiddet davranışlarının önlenmesinde önemli olduğu düşünülen; altı yaş (60-72 aylık) çocuğun özellikleri, ebeveyn-çocuk iletişimi, çocuklarda ödüllendirme ve cezalandırma yöntemleri, çocuklarda şiddet davranışları, nedenleri ve önleme yaklaşımları (Dökmen 1995, Gövda 1998, Steede 1998, Kırkıncıoğlu 1999, Yavuzer 2000, Oktay 2002, Yavuzer 2002, Çağdaş 2003, Oktay 2003, Nesle, Lott, Glenn 2004, Sevinç 2005, Dökmen 2005, Öztürk, Sarı, Bektaş, Elçigil 2005, Öğütölmüş 2006, Yavuz 2007, Navaro 2009, Paktuna 2010, Temel ve ark. 2010) konularına yer verilmiştir. Konuların, ebeveynlerin kolaylıkla anlayabileceği bir şekilde basit ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir (Ek 14).

İçerik Geçerliliği

Oluşturulan program çocuk sağlığı, psikiyatri hemşireliği ve eğitim bilimleri alanında uzman 17 öğretim elemanının görüşüne sunulmuş, 15 öğretim elemanından geri bildirim alınmıştır. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda çocuk kitapçığında; birinci ünite dördüncü etkinlikte aynı anda verilen öfke ve üzüntü duyguları ayrı iki etkinlik şeklinde; yedinci etkinlikte yer alan kukla gösterisi Hacivat ve Karagöz gösterisi şeklinde; üçüncü yedinci etkinliğin İyilik Meleği olan ismi İyilik Arkadaşı şeklinde, on birinci etkinlikteki olumsuz ifadelerin çıkartılması ve etkinliklerde kullanılan kızgınlık ve öfke kelimeleri yerine anlam kargaşası yaratmaması için sadece öfke kelimesinin kullanımı değişiklikleri yapılarak program içeriğinin son hali verilmiştir. Ebeveyn kitapçığında; birinci oturumda tek başlık halinde verilen 60–72 ay çocuğun özellikleri fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim özellikleri olarak ayrı başlıklar halinde düzenlenmiştir. Uzman görüşleri EK 12’de verilmiştir.



Şekil 1. Altı Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkinlik Başlıkları (Çocuklar İçin)

Sözel-Dil Zekası	<ul style="list-style-type: none"> •Öyküler dinlemek düşüncelerini ifade etmek, tartışmak, karşılıklı iletişime girmek •1. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. etkinlik •2. ünite 1., 2., 3., 5. etkinlik •3. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. etkinlik
Mantıksal-Matematiksel Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Nesneleri belli kategorilere ayırma, olaylar arasında mantıklı ilişkiler kurma ve olaylar arasında bir takım soyut ilişkiler üzerinde düşünme •1. ünite 5. ve 8. etkinlik •2. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 6. etkinlik •3. ünite 6., 7., 8., 9., 10. etkinlik
Görsel-Mekansal Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Renkler, şekiller, resimler, posterler ve diğer görsel semboller •1. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 6., 8., 9., 11. etkinlik •2. ünite 1., 2., 3., 5., 6. etkinlik •3. ünite 1. 2. 3. 4. 5. 8. 9. 11. 12. etkinlikte
Müziksel-Ritmik Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Ritim, melodi ve müzikle •1. ünite 1., 3., 4., 5., 7. etkinlik •3. ünite 4., 5. etkinlik
Bedensel-Kinetik Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Yaparak, yaşayarak, hareket ederek •1. ünite 1., 2., 3., 4., 7., 9., 10., 11. etkinlik •2. ünite 3., 4. etkinlik •3. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9., 10. etkinlik
Sosyal Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Paylaşarak ve işbirliği yaparak ve konuları hayatta ilişkilendirerek •Tüm etkinlikler sırasında çocukların her birine düşüncelerini açıklamaları için söz hakkı verilmesi •Sessiz olan çocukların konuşmaya teşvik edilmesi
İçsel Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Duygu ve düşüncelerinin farkına vararak, düşünerek, özgün ve bireysel etkinlikler yaparak •1. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 6., 9., 11. etkinlik •2. ünite 1., 2., 5., 6., 7. etkinlik •3. ünite 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9., 10., 11., 12. etkinlik
Doğacı Zeka	<ul style="list-style-type: none"> •Araştırarak, inceleyerek, gözlem yaparak, doğadan yararlanarak •1. ünite 2. etkinlik •2. ünite 2., 5. etkinlik

Şekil 2. Gardner'in Çoklu Zeka Kuramı'nın Programda Yer Alış Şekli

5.6. Ön Uygulama

Çocuk programının ön uygulaması 2009–2010 eğitim öğretim döneminde uygulamanın yapılacağı anaokuluna devam eden altı yaş grubu (60–72 aylık) 18 çocukla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri 2010–2011 eğitim öğretim döneminde toplandığından bu çocuklar örneklem dışında kalmıştır. Ebeveyn programının ön uygulaması ise, bir ilköğretim okulunun ana sınıfının 20 ebeveyni ile gerçekleştirilmiştir. Ön uygulama ile birlikte programın çocuklara ve ebeveynlere uygulanabilir olduğu, kitapçığın da kolay anlaşılabilirliği belirlenmiştir.

5.7. Uygulama

Araştırma verileri araştırmacı ve sınıf öğretmenleri tarafından toplanmıştır. Deney ve kontrol grubu çocuklara yönelik ölçek ve çizelgeler sınıf öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Deney ve kontrol grubu öğretmenlerine veri toplama araçlarının doldurulmasına yönelik bir oturumluk bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Bilgilendirme toplantısı sonrası deney ve kontrol grubu öğretmenlere sınıflarındaki her bir çocuk için SBDÖ'nin Kişilerarası Beceriler, Kızgınlık Davranışını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerisi, Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerisi, Kendini Kontrol Etme Becerisi, Dinleme Becerisi alt ölçek maddelerini doldurmaları istenmiştir. Öğretmenlere sınıflarına yeni katılan çocukları tanımaları için okul açıldıktan sonra üç haftalık süre bırakılmış daha sonra öğretmenler sınıflarındaki tüm çocuklar için bu formları dört haftalık bir sürede doldürmüştür.

5.7.1. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklara Yönelik Uygulamalar

Deney grubuna “Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önlemeye Yönelik Programı” Kasım 2010-Ocak 2011 tarihleri arasında 10 hafta süreyle, haftada üç gün, 30’ar dakikalık etkinlikler şeklinde uygulanmıştır. Programın uygulanacağı günler ve saatler deney grubu sınıflarının öğretmenleriyle belirlenmiştir.

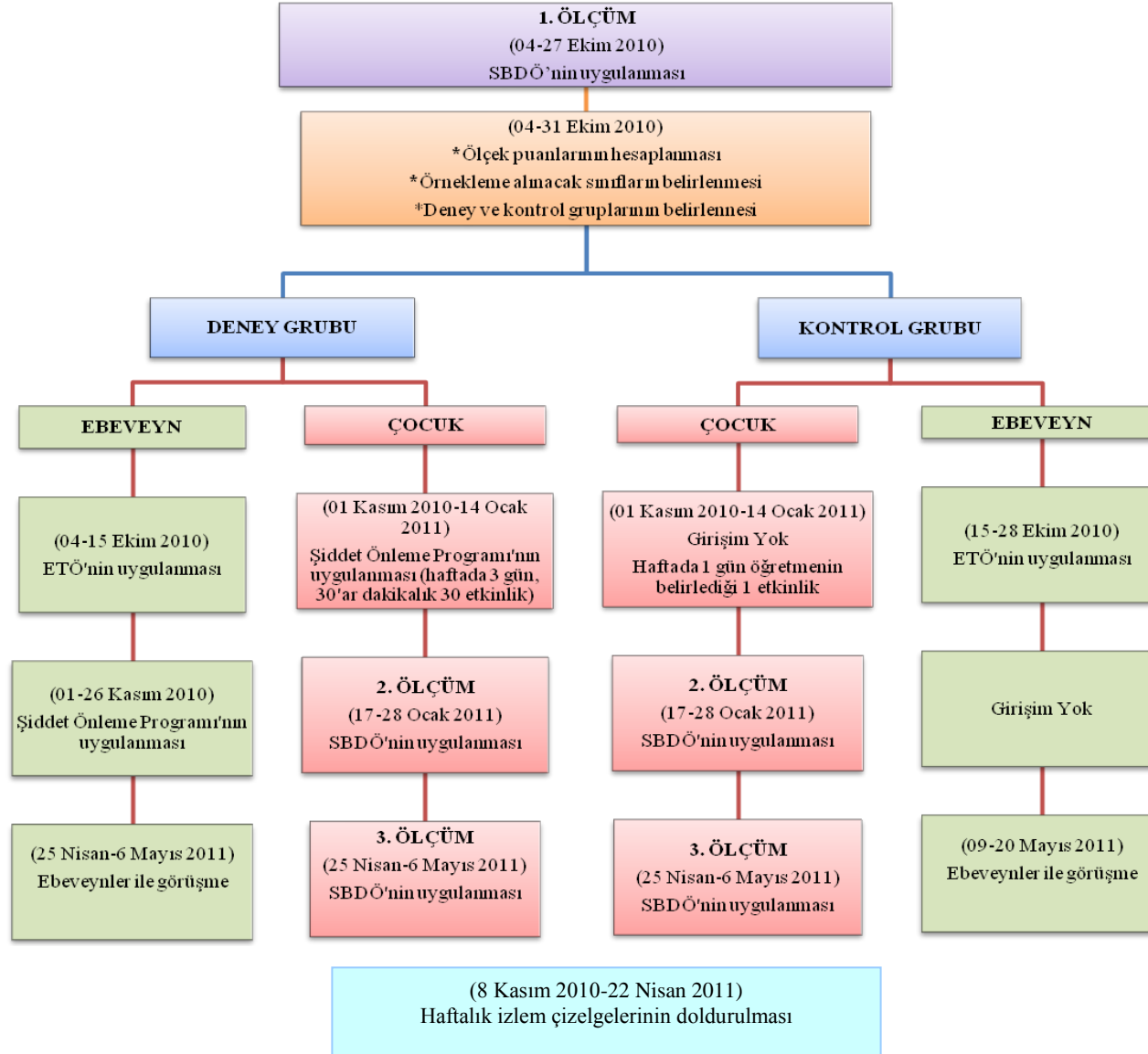
Araştırmacı uygulamadan önce çocuklarla tanışmış, haftanın üç günü birlikte etkinlikler yapılacağı ve oyunlar oynanacağı şeklinde bilgi vermiştir. Çocuklarla etkinliğe başlamadan önce araştırmacının çocuklara isimle hitap edebilmesi için her çocuk için isim kartları hazırlanmış ve etkinlik öncesi çocukların yakalarına takılmıştır. Eğitim programına katılan çocukların etkinliklere katılımını belirlemek

için yoklama listesi tutulmuştur. Etkinliğe katılamayan çocuklar olduğunda katılamadığı etkinlik bu çocuklarla tekrarlanmıştır. Etkinlik süresince 20 çocuğun katılamadığı etkinlikler olmuştur. Etkinliğe katılmayan çocuk olduğunda sonraki etkinliğin başlangıcında, çocukların kendi sınıf ortamlarında arkadaşlarının yardımıyla etkinlik kısaca tekrar edilmiştir. Tiyatro gösterisine katılamayan çocuğun diğer sınıfla gösteriyi izlemesi sağlanmıştır.

Uygulamalar, çocukların sürekli eğitim gördükleri sınıf ortamında, oyun ya da uyku odasında yapılmıştır. Araştırmacı, araştırma grubuna uygulayacağı eğitimden önce eğitim ortamını her etkinlik için uygun bir şekilde düzenlemiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan oyunlar, öyküler, resimler, farklı kuklalar, duygu kartları, posterler gibi materyaller, uygulama başlamadan önce deney grubundaki çocuklar için sınıfa getirilmiş ve planlanan süre içerisinde uygulamalar çocukların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çocukların her birinin her etkinliğe katılımı sağlanmıştır. Öykülerden, tiyatro ve kukla gösterilerinden sonra çocuklarının her birinin bu olayı tekrar canlandırması istenmiş yapmak istemeyen çocuklar katılımları için cesaretlendirilmiştir. Öğretmenler tarafından çocuklara öğretilen şarkıların söylendiği, duvara asılan posterlerin zaman zaman kullanıldığı gözlenmiştir.

Araştırmacının etkisini her iki grupta eşitleyebilmek için; bu süreç içerisinde, kontrol grubu sınıflarındaki çocuklarla birlikte haftada bir gün 30 dakika öğretmenin seçtiği program dışı bir etkinlik araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. SBDÖ'nin üçüncü kez doldurulmasından sonra kontrol grubundaki çocuklara "Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddetin Önleme Programı" haftada beş gün bir ay süre ile uygulanmıştır.

Öğretmenlerden eğitim süresince ve eğitim sonrası 3 ay boyunca örneklem grubundaki her bir çocuk için "Çocuklarda Sözel ve Davranışsal Şiddeti İzleme Çizelgesini" haftalık olarak doldurmaları istenmiştir. Bu çizelgeler sınıfta, oyun odasında, bahçede ve yemek sırasında çocukların davranışları gözlenerek doldurulmuştur. Öğretmenlerin bu formları doldurmalarını sağlamak için haftalık hatırlatma toplantıları yapılmıştır.



Şekil 3. Araştırmanın Uygulama Akış Çizelgesi

Araştırma süresince öğretmenler SBDÖ'ni örnekleme alınan sınıflarındaki çocuklar için üç kez doldurmuşlardır. Birinci ölçüm öğretim programı öncesi, ikinci ölçüm öğretim programı bitiminde, üçüncü ölçüm ise çocuklardaki davranış değişikliğinin kalıcılığını değerlendirmek için ikinci ölçümden üç ay sonra yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu çocukların SBDÖ birinci, ikinci ve üçüncü ölçümleri aynı anda uygulanmıştır.

5.7.2. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Uygulamalar

Program öncesi deney grubu ebeveynlere programın içeriği, amacı ve uygulama süresi hakkında bilgilendirme toplantısı yapılmış ve “Tanıtıcı Bilgi Formu” ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. “Ebeveyn Tutum Ölçeği”ni isteyen ebeveynler kendileri doldurmuş, diğer ebeveynlere araştırmacı uygulamıştır.

“Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı”nın ebeveyn bölümünün program içeriği, deney ebeveynlere grup toplantıları şeklinde sunulmuştur. Ebeveynlerle düzenlenecek toplantıların aralıklarına birlikte karar verilmiş ve haftanın üç günü toplantılar düzenlenmiştir. Ebeveynlerin çalışma durumuna göre çalışan ve çalışmayan deney grubundaki ebeveynler için üç grup (10–15 kişilik) oluşturulmuştur. Çalışan ebeveynlere yönelik grup toplantıları mesai saatleri dışında, çalışmayanlar için çocukların okuldan çıkış saatine yakın zamanda planlanmıştır. Böylece ebeveynlerin tüm toplantılara katılımı sağlanmıştır. Mazeretleri nedeniyle kendi grup toplantılarına katılamayan ebeveynler kaçırdıkları toplantıları için diğer gruplardan birinin toplantısına katılarak bu kaybı telafi edebilmiştir. Ebeveynlere verilen dört haftalık eğitim programı anaokulunun oyun salonunda yapılmıştır. Toplantılar ortalama 50–60 dakika sürmüştür. Toplantılarda slayt gösterimi, soru-cevap, düz anlatım, örnek olay ve tartışma tekniği kullanılmıştır.

Ebeveynlerin grup toplantılarından edindikleri bilgilerle davranışlarında değişim oluşturabilmeleri ve bu değişimi çocuklarına davranışlarına yansıtılabilmeleri için ebeveyn oturumları 30 Kasım 2010 tarihine kadar bitirilmiştir. Ebeveyn programının bitiminde “Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı (Ebeveyn Kitapçığı)” deney grubundaki her bir ebeveyne verilmiştir.

Programın uygulanmasından sonra önce deney sonra kontrol grubu ebeveynlerin her biri ile görüşme yapmıştır. Görüşme formunda; deney grubundaki ebeveynlerin program hakkındaki, kontrol grubundaki ebeveynlerin ise, anaokulunda uygulanan genel programlar hakkındaki düşüncelerini belirlemeye yönelik hazırlanan açık uçlu sorular yer almaktadır. Her bir anneyle yapılan görüşme 10–15 dakika sürmüştür. Görüşmeler uygun olduğunda oyun odasında, oyun odası uygun olmadığı durumlarda ise öğretmen ya da müdür odasında yapılmıştır. Görüşmeler ebeveynlerin sorulara doğru, tam, samimiyetle cevap verebilmelerini sağlamak üzere kimsenin bulunmadığı sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Ebeveynle iletişimi kesmemek için cevaplara yönelik notlar alınmıştır. Görüşme sonrası araştırmacı, hatırladığı ölçüde görüşmeyi kapsamlı bir şekilde kaydetmiştir. Açık uçlu sorular maddelenerek değerlendirilmiştir. Öğretim programına genellikle anneler katılmış olup, sadece iki çocuğun hem anne hem de babası ilk iki oturuma katılmıştır. Diğer iki oturuma ise anneler yalnız başına katılmıştır. Ancak bu durumda da anne program hakkındaki görüşlerini bildirmiştir. Program hakkındaki anne görüşleri aşağıdaki temalar doğrultusunda sunulmuştur.

Ebeveyn verilerinin toplanmasında; önce deney grubu ebeveynlerin ETÖ ve ebeveyn görüşme formu daha sonra kontrol grubu ebeveynlerin ETÖ ve ebeveyn görüşme formu doldurulmuştur. Deney grubu ebeveyn görüşmeleri tamamlandıktan sonra kontrol grubu ebeveynlere bir haftanın altı günü iki grup halinde, “Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme” ebeveyn programı uygulanmıştır. Program sonrası “Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı (Ebeveyn Kitapçığı)” kontrol grubundaki her bir ebeveyne verilmiştir.

5.8. Araştırmanın Etik Boyutu

1. Araştırmanın etik açıdan uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile Sağlık Bakanlığı etik kurulları fes ettiği ve bazı illerde etik kurul kurulamadığından Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Etik Kurulu’na başvuru yapılmış ve gerekli izin alınmıştır (EK 1).
2. Araştırmanın Anaokulunda yürütülebilmesi için Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden yazılı izin alınmıştır (Ek 2).

3. SBDÖ (EK 3) ve ETÖ'nin (EK 4) kullanılabilmesi için gerekli yazılı izinler alınmıştır.
4. Okuldaki müdür, öğretmenler ve ebeveynlerle görüşülerek sözel izinler alınmıştır.
5. Uygulamaya başlamadan önce ebeveynlere araştırmanın amacı ve araştırma planına ilişkin bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlerden bilgilendirilmiş onam formu (EK 5) ile yazılı onamları (EK 6) alınmıştır.

5.9. Verilerin Değerlendirilmesi

İstatistiksel değerlendirme SPSS 18.0 programı kullanılmıştır. Sayısal değişkenlerin normal dağılıma uygunlukları Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerde, sayısal veriler için ortalama±standart sapma (minimum-maksimum) değerleri; kategorik yapıdaki veriler sayı ve yüzde olarak ifade edilmiştir. Kategorik yapıdaki değişkenler bakımından gruplar arası farklılıklar Ki-kare ve Fisher Kesin Ki-kare testi ile incelenmiştir.

Sayısal değişkenler bakımından iki grubun karşılaştırılmasında parametrik test varsayımları sağlandığında iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, sağlanmadığında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Sayısal değişkenler bakımından üç grubun karşılaştırılması, parametrik test varsayımları sağlanmadığından, Kruskal-Wallis varyans analizi ile; Kruskal-Wallis varyans analizinde alt grupların ikişerli karşılaştırılması Bonferroni düzeltmeli Mann-Whitney U testi ile yapılmıştır.

Normal dağılım gösteren tekrarlı ölçümler için zamana göre değişimler tekrarlı ölçümlerde tek yönlü varyans analizi ile, normal dağılım göstermeyen tekrarlı ölçümlerde zamana göre değişimler Friedman testi ile analiz edilmiştir. Friedman testinde alt grupların ikişerli karşılaştırılması Bonferroni düzeltmeli Wilcoxon testi, tekrarlı ölçümlerde tek yönlü varyans analizinde alt grupların ikişerli karşılaştırılması Tukey Testi ile yapılmıştır. Çocuklardaki şiddet davranışlarındaki program öncesi ve sonrası farkın değerlendirilmesinde Mc Nemar Nonparametrik testi (Aynı anakütledeki değişikliklerin testi), ölçekler arasındaki ilişkiyi incelemek için

korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında değerlendirilmiş ve $p<0.05$ değeri anlamlı kabul edilmiştir.

5.10. Tez alışmasında Kullanılan Olanaklar

- Merkez Anaokulunun sağladığı olanaklar (sınıf ortamı, ğretmen odası, müdür odası, ebeveyn eğitimi için oyun odasının düzenlenmesi)
- Merkez Anaokulu müdürü, müdür yardımcısı ve okulda görev yapan ğretmenler
- Marmara niversitesi ve Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Kütüphaneleri, online veri tabanları
- Veri toplama form ve lekleri

6. BULGULAR

Tablo 1. Çocuklarda Sosyal Beceriye Etkileyebilecek Faktörlere Göre Deney ve Kontrol Grubunun Karşılaştırılması

Özellikler	Deney Grubu (n=36)		Kontrol Grubu (n=31)		Toplam		Test Değerleri	
	n	%	n	%	n	%	χ^2	p
Yaş								
60-66 ay	17	47.2	11	35.5	28	41.8	0.78	0.47
67-72 ay	19	52.8	20	64.5	39	58.2		
Cinsiyet								
Kız	17	47.2	18	58.1	35	52.2	0.94	0.52
Erkek	19	52.8	13	41.9	32	47.8		
Anaokulunda bulunma süresi								
Tam Gün	17	47.2	19	61.3	36	53.7	1.32	0.36
Yarım Gün	19	52.8	12	38.7	31	46.3		
Daha önce anaokuluna								
Giden	28	77.8	21	67.7	49	73.1	0.85	0.51
Gitmeyen	8	22.2	10	32.3	18	26.9		
Kardeşler arasındaki yeri								
1. çocuk	24	66.7	24	77.4	48	69.4	2.69	0.51
2. çocuk	10	27.8	5	16.1	15	23.7		
3-4. çocuk	2	5.6	2	6.5	4	6.9		
Toplam	40	100.0	32	100.0	67	100.0		

Deney grubundaki çocukların %77.8'inin, kontrol grubundaki çocukların ise %67.7'sinin daha önce anaokuluna gittiği ve deney grubundaki çocukların %66.7'sinin, kontrol grubundaki çocukların ise %77.4'ünün ailesinin ilk çocuğu olduğu belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki çocuklar sosyal beceriyi etkileyebilecek yaş, cinsiyet, okula tam ya da yarım gün gitme, daha önce anaokuluna gitme ve doğum sırası gibi özellikler yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir.

Tablo 2. Çocuklarda Sosyal Beceriye Etkileyebilecek Ebeveyn Özellikleri Yönünden Deney ve Kontrol Grubunun Karşılaştırılması

Özellikler	Deney Grubu (n=36)		Kontrol Grubu (n=31)		Toplam (n=67)		Test Değerleri	
	n	%	n	%	n	%	χ^2	p
Annenin yaşı								
24-30 Yaş	16	44.4	9	29.0	25	37.3	3.36	0.18
31-37 Yaş	14	38.9	19	61.3	33	49.3		
38 Yaş ve Üzeri	6	16.7	3	9.7	9	13.4		
Annenin eğitim düzeyi								
İlkokul öğretim	6	16.7	8	25.8	14	20.9	2.36	0.49
Lise	18	50.0	10	32.3	28	41.8		
Üniversite	12	33.3	13	41.9	25	37.3		
Annenin çalışma durumu								
Çalışıyor	24	66.7	16	51.6	40	59.7	1.56	0.31
Çalışmıyor	12	33.3	15	48.4	27	40.3		
Babanın yaşı								
26-32 Yaş	5	13.9	9	29.0	14	20.9	4.82	0.09
33-40 Yaş	19	52.8	18	58.1	37	55.2		
41 ve Üzeri Yaş	12	33.3	4	12.9	16	23.9		
Babanın öğrenim düzeyi								
İlkokul öğretim	7	19.4	9	29.0	16	23.9	0.88	0.64
Lise	14	38.9	10	32.3	24	35.8		
Üniversite	15	41.7	12	38.7	27	40.3		
Babanın çalışma durumu								
Çalışıyor	35	97.2	30	96.8	65	97.0	0.12	1.00*
Çalışmıyor	1	2.8	1	3.2	2	3.0		
Anne/Babanın medeni durumu								
Evli	30	83.3	30	96.8	60	89.6	3.21	0.11*
Boşanmış-Dul	6	16.7	1	3.2	7	10.4		
Ailedeki çocuk sayısı								
Bir Çocuk	15	41.7	19	61.3	34	50.7	2.59	0.27
İki Çocuk	18	50.0	10	32.3	28	41.8		
Üç-Dört Çocuk	3	8.3	2	6.5	5	7.5		
Toplam	40	100.0	32	100.0	67	100.0		

* Pearson ki kare testi yerine, Fisher kesin ki kare testi kullanılmıştır.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların annelerinin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu; babalarının yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, medeni durumu ve çocuk sayısı yönünden aralarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır. Deney grubundaki çocukların annelerinin büyük oranda lise (%50.0), kontrol grubundaki çocukların annelerinin ise üniversite (%41.9) mezunu oldukları

ve her iki gruptaki çocukların annelerinin büyük oranda çalıştıkları (deney grubunda %66.7, kontrol grubunda %51.6) belirlenmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerin Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Ebeveyn Tutum Ölçeği alt boyutları ve minimum- maksimum puanları	Deney Grubu (n=36)	Kontrol Grubu (n=31)	Test Değerleri	
	$\bar{x} \pm SS$ (Min-Max)	$\bar{x} \pm SS$ (Min-Max)	t	p
Demokratik Tutum (13-65)	58.9±5.1 (49-65)	59.4±4.3 (46-65)	545.5*	0.875
Otoriter Tutum (11-55)	21.5±4.6 (12-30)	19.6±3.4 (13-27)	1.910	0.061
Aşırı Koruyucu Tutum (9-45)	34.0±5.0 (23-45)	34.6±5.7 (20-45)	-0.473	0.638
İzin Verici Tutum (13-65)	37.9±5.7(31-55)	36.8±4.9 (26-46)	537.5*	0.796

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Eğitim programı öncesi, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarını değerlendirmek amacıyla ETÖ uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubu annelerin ebeveyn tutum puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4. Çocukların SBDÖ Puanlarının Ölçüm Zamanlarına Göre Karşılaştırılması

SBDÖ Alt Boyutları ve Minimum- Maksimum Puanları	Birinci Ölçüm (1) $\bar{x} \pm SS$ (Min-Max)	İkinci Ölçüm (2) $\bar{x} \pm SS$ (Min-Max)	Üçüncü Ölçüm (3) $\bar{x} \pm SS$ (Min-Max)	F	p	Fark
KB (13-65)						
Deney Grubu	39.5±7.0 (23-54)	46.4±7.5 (30-63)	51.8±8.3 (32-65)	116.63	0.001	1<2<3
Kontrol Grubu	40.7±5.5 (26-50)	40.8±6.4 (24-52)	44.1±6.1 (30-56)	19.04	0.001	1,2<3
t	-0.741	3.235	4.335			
p	0.461	0.002	0.000			
KDKEDYSB (8-40)						
Deney Grubu	22.9±4.6 (14-31)	30.3±4.5 (19-39)	30.9±3.8(24-39)	69.22	0.001	1<2,3
Kontrol Grubu	24.1±3.0 (18-29)	24.7±3.2(17-30)	25.4±3.2 (17-30)	5.94	0.007	1,2<3
t	-1.261	5.871	6.349			
p	0.212	0.000	0.000			
ABBÇB (9-45)						
Deney Grubu	25.7±4.7 (18-33)	29.2±5.1 (15-42)	31.9±5.8(19-42)	54.50**	0.001	1<2<3
Kontrol Grubu	24.9±3.9 (18-31)	25.1±3.7(18-31)	26.2±3.5(18-31)	5.52	0.009	1,2<3
t	509.0*	3.703	5.032			
p	0.536	0.000	0.000			
KKEB (10-50)						
Deney Grubu	31.5±4.8 (20-40)	36.6±4.4 (26-43)	39.0±4.5(30-48)	92.80	0.001	1<2<3
Kontrol Grubu	33.0±7.4 (18-46)	35.8±5.7(18-43)	36.5±5.2(19-46)	29.10**	0.001	1<2,3
t	439.5*	0.663	403.5*			
p	0.135	523.5*	0.050			
DB (5-25)						
Deney Grubu	17.5±3.4 (7-22)	20.7±3.4 (11-25)	22.7±2.6(15-25)	66.15**	0.001	1<2<3
Kontrol Grubu	18.9±2.8 (12-22)	19.4±2.2(12-25)	20.3±2.1(13-25)	33.47**	0.001	1,2<3
t	409.0*	349.5*	225.5*			
p	0.059	0.008	0.000			
TOPLAM (62-310)						
Deney Grubu	137.3±19.0(97-175)	163.2±22.0 (103-210)	176.4±22.0(124-213)	139.04	0.001	1<2<3
Kontrol Grubu	141.7±16.3 (98-167)	145.9±15.7(95-168)	152.5±14.2 (106-174)	36.06	0.001	1<2<3
t	-1.040	3.652	206.0*			
p	0.302	0.000	0.000			

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

**Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Friedman Testi kullanılmıştır.

Program uygulamadan önce (birinci ölçüm) deney ve kontrol gruplarındaki çocukların SBDÖ alt boyut ve toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamış ancak eğitim bitimindeki ikinci ölçümde KKEB (p=.663) alt boyutu dışındaki diğer tüm alt boyut puan ortalamaları; 3 ay sonraki üçüncü ölçümde ise, tüm alt boyut ve toplam puan ortalamaları arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların SBDÖ alt boyut ve toplam puan ortalamalarının zaman içindeki değişimleri incelendiğinde ise, hem deney hem de kontrol grubundaki çocukların SBDÖ alt boyut ve toplam puan ortalamalarının ikinci ve üçüncü ölçümlerde yükseldiği belirlenmiştir. Yapılan ileri analizde, genel olarak deney grubunda ikinci ölçümün birinci ölçümden, üçüncü ölçümün birinci ve ikinci ölçümden yüksek olmasının, kontrol grubunda ise üçüncü ölçüm puan ortalamalarının birinci ölçümden yüksek olmasının anlamlı farklılık yarattığı anlaşılmıştır.

Tablo 5. Deney Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	2. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	3. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p
Cinsiyet							
KB	Kız (17)	41.9±5.6	1.958	49.9±5.1	70.5*	55.4±6.2	2.732
	Erkek (19)	37.5±7.6	0.058	43.2±8.0	0.003	48.5±8.6	0.010
KDKEDYSB	Kız (17)	23.0±5.1	-0.07	31.4±4.0	1.297	31.6±3.7	1.132
	Erkek (19)	22.9±4.1	0.940	29.5±4.8	0.203	30.2±3.9	0.265
ABBÇB	Kız (17)	26.9±3.9	117.5*	30.7±3.2	1.774	34.4±4.7	2.559
	Erkek (19)	24.7±5.2	0.16	27.8±6.1	0.085	29.8±6.0	0.015
KKEB	Kız (17)	33.0±4.2	1.881	38.5±2.3	80.5*	41.3±2.4	3.223
	Erkek (19)	30.1±4.9	0.069	34.8±5.0	0.009	37.0±5.0	0.002
DB	Kız (17)	19.0±1.6	2.718	22.4±1.6	65.50	24.0±1.2	83.0
	Erkek (19)	16.1±4.1	0.009	19.1±3.8	0.002	21.7±3.2	0.012
TOPLAM	Kız (17)	143.8±12.4	2.077	172.9±11.1	2.840	186.8±14.0	3.025
	Erkek (19)	131.5±22.2	0.047	154.5±25.8	0.009	167.1±24.0	0.005
Yaş							
KB	60-66 Ay (17)	39.2±6.5	-0.303	45.8±6.8	0.346	52.0±8.1	161.0
	67-72 Ay (19)	39.9±7.6	0.764	45.9±8.2	0.732	52.5±8.3	1.00*
KDKEDYSB	60-66 Ay (17)	22.5±4.7	-0.50	28.9±4.0	0.543	30.6±4.1	0.423
	67-72 Ay (19)	23.3±4.6	0.615	29.9±5.0	0.614	31.8±5.2	0.675
ABBÇB	60-66 Ay (17)	25.5±4.7	0.261	28.4±4.3	0.271	31.2±3.6	-0.19
	67-72 Ay (19)	25.9±4.8	0.796	28.9±5.7	0.788	32.4±6.4	0.843
KKEB	60-66 Ay (17)	31.0±5.2	0.625	34.6±4.8	1.443	38.4±4.5	0.929
	67-72 Ay (19)	32.0±4.5	0.536	35.6±3.8	0.158	39.8±4.5	0.360
DB	60-66 Ay (17)	17.6±3.7	150.5	20.0±3.4	139.5	22.6±2.8	154.5
	67-72 Ay (19)	17.4±3.3	0.731*	20.5±3.4	0.490*	22.9±2.6	0.827*
TOPLAM	60-66 Ay (17)	137.3±19.3	0.22	160.9±23.5	131.5	175.8±23.9	150.0
	67-72 Ay (19)	138.2±19.3	0.983	164.8±20.7	0.346*	177.1±20.4	0.731*
Daha önce anaokuluna gitme durumu							
KB	Gitti (28)	40.4±6.3	81.0	47.3±6.7	86.0	53.1±6.7	81.0
	Gitmedi (8)	36.5±8.9	0.25*	43.1±9.7	0.339*	47.0±11.6	0.251*
KDKEDYSB	Gitti (28)	23.7±4.1	68.5*	31.2±4.1	67.0*	31.5±3.6	70.5
	Gitmedi (8)	20.4±5.3	0.09	27.6±5.2	0.09	28.7±4.0	0.11*
ABBÇB	Gitti (28)	26.2±4.6	81.0	29.9±4.3	83.0	32.9±4.7	70.0
	Gitmedi (8)	24.1±4.8	0.25*	26.5±6.9	0.28*	28.5±6.2	0.11*
KKEB	Gitti (28)	33.6±3.1	67.5*	36.7±4.2	111.0	38.9±24.6	104.5
	Gitmedi (8)	30.9±5.0	0.091	36.0±5.1	*0.985	39.3±4.0	0.780*
DB	Gitti (28)	17.6±2.8	94.5	21.0±2.8	104.0	23.1±2.3	81.0
	Gitmedi (8)	17.1±5.5	0.51*	19.7±5.1	0.780*	21.5±3.5	0.251*
TOPLAM	Gitti (28)	138.8±18.5	96.0	166.1±19.2	88.5	179.6±19.9	73.5
	Gitmedi (8)	131.7±21.2	0.562*	153.0±29.3	0.378*	165.1±26.7	0.145*

Tablo 5. Deney Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36) (Devam)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	2. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	3. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p
Anaokulunda geçirilen süresi							
KB	Tam Gün (17)	39.0±5.0	130.0	48.5±6.4	1.634	53.0±5.8	0.854
	Yarım Gün (19)	40.0±8.5	0.330*	44.5±8.0	0.111	50.6±10.0	0.399
KDKEDYSB	Tam Gün (17)	23.3±4.5	0.500	32.8±3.1	3.521	32.9±2.9	63.0*
	Yarım Gün (19)	22.5±4.7	0.620	28.2±4.5	0.001	29.1±3.6	0.001
ABBÇB	Tam Gün (17)	25.3±4.6	-0.44	31.8±4.0	0.543	34.7±4.6	3.021
	Yarım Gün (19)	26.0±4.9	0.663	28.8±4.8	0.002	29.4±5.7	0.005
KKEB	Tam Gün (17)	31.0±4.7	-0.551	38.4±3.4	2.610	40.5±4.3	1.973
	Yarım Gün (19)	31.9±5.0	0.585	34.9±4.5	0.013	37.7±4.3	0.057
DB	Tam Gün (17)	17.2±2.2	105.0	21.1±2.6	157.5*	24.1±1.5	57.5*
	Yarım Gün (19)	17.8±4.4	0.076*	20.4±4.0	0.900	21.5±2.9	0.001
TOPLAM	Tam Gün (17)	136.0±14.7	-0.0359	172.6±16.2	2.631	185.4±16.7	2.480
	Yarım gün	138.4±22.6	0.772	154.7±23.5	0.013	168.4±23.5	0.018
Doğum sırası							
KB	1.çocuk (24)	39.4±6.6	0.166	40.6±7.1	119.5	51.4±7.5	115.5
	2 ve sonraki (12)	39.8±8.0	0.869	47.0±8.5	0.416*	52.5±9.9	0.344*
KDKEDYSB	1.çocuk (24)	22.4±4.6	0.976	30.0±4.2	0.129	31.0±3.5	140.5
	2 ve sonraki (12)	24.0±4.6	0.336	30.2±5.3	0.898	32.7±4.4	0.908*
ABBÇB	1.çocuk (24)	25.4±5.0	0.545	29.1±4.4	0.137	31.7±5.1	-0.44
	2 ve sonraki (12)	26.3±4.2	0.589	29.3±6.5	0.892	32.6±7.2	0.663
KKEB	1.çocuk (24)	31.1±5.2	-0.784	36.4±4.2	-0.347	38.8±5.0	-0.0363
	2 ve sonraki (12)	32.4±3.8	0.438	36.9±4.8	0.731	39.4±3.4	0.719
DB	1.çocuk (24)	17.8±3.1	128.0	21.0±2.9	136.0	21.8±2.3	123.0
	2 ve sonraki (12)	16.9±4.2	0.608*	20.2±4.3	0.804*	22.7±3.4	0.497*
TOPLAM	1.çocuk (24)	136.2±19.0	103.0	162.9±19.5	116.5	175.7±20.2	128.0
	2 ve sonraki (12)	139.5±19.7	0.177*	163.7±22.0	0.361*	177.9±26.2	0.608

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Kız çocukların SBDÖ toplam ve KDKEDYSB dışındaki tüm alt boyut puanlarının erkeklerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Okula tam gün devam eden çocukların ise ikinci ve üçüncü ölçüm puan ortalamaları KB alt boyut dışında okula yarım gün devam eden çocuklardan yüksek bulunmuştur.

Tablo 6. Deney Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	2. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	3. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p
Anne yaşı							
KB	24-30 Yaş (16)	39.2±8.2	149.5	44.9±8.3	120.5	51.2±8.9	145.0
	31 Yaş ↑(20)	39.8±6.1	0.741*	47.5±6.8	0.211*	52.1±7.9	0.648*
KDKEDYSB	24-30 Yaş (16)	22.6±4.7	155.5	29.4±5.2	125.0	30.2±4.1	126.0
	31 Yaş ↑(20)	23.2±4.6	0.888*	31.1±3.9	0.276*	31.4±3.5	0.290*
ABBÇB	24-30 Yaş (16)	25.6±4.8	153.0	27.9±5.7	102.0	31.0±6.3	126.0
	31 Yaş ↑(20)	25.8±4.8	0.838*	30.2±4.4	0.067*	32.7±5.4	0.290*
KKEB	24-30 Yaş (16)	30.6±4.8	156.5	35.1±3.8	91.5	38.1±4.9	124.0
	31 Yaş ↑(20)	31.5±4.9	0.912*	37.7±4.5	0.028	39.7±4.1	0.262*
DB	24-30 Yaş (16)	17.1±3.6	149.0	20.7±3.8	143.0	22.1±2.8	112.0
	31 Yaş ↑(20)	17.5±3.4	0.741*	20.8±31.1	0.604*	23.3±2.5	0.132
TOPLAM	24-30 Yaş (16)	136.6±20.5	155.5	157.9±24.2	107.5	172.7±24.6	126.0
	31 Yaş ↑(20)	137.8±18.3	0.888*	167.4±19.8	0.095*	179.3±19.9	0.290*
Anne eğitim düzeyi							
KB	İlköğretim (6)	36.8±9.0	0.768	44.0±10.6	0.325	50.7±11.2	0.501
	Lise (18)	41.0±7.2	0.681	47.3±7.8	0.850	52.7±8.4	0.778
	Üniversite (12)	38.7±5.4		46.1±5.4		50.9±7.0	
KDKEDYSB	İlköğretim (6)	19.0±3.9	5.288	26.5±4.8	4.213	28.3±2.9	3.194
	Lise (18)	24.0±4.4	0.071	31.1±4.0	0.122	31.2±3.9	0.202
	Üniversite (12)	23.3±4.4		31.2±4.4		31.7±3.7	
ABBÇB	İlköğretim (6)	24.8±4.5	0.705	25.0±6.1	3.904	28.5±6.2	2.271
	Lise (18)	26.6±4.7	0.703	29.7±4.9	0.142	32.4±5.8	0.321
	Üniversite (12)	24.9±4.8		30.4±3.9		33.1±5.5	
KKEB	İlköğretim (6)	28.8±2.2	3.750	33.8±5.2	2.047	36.8±4.0	2.841
	Lise (18)	32.9±4.9	0.153	37.3±3.5	0.359	40.0±3.6	0.242
	Üniversite (12)	30.8±5.1		36.7±4.9		38.6±5.7	
DB	İlköğretim (6)	16.2±4.8	5.694	19.0±5.2	0.985	20.8±4.0	2.145
	Lise (18)	18.5±3.5	0.058	21.2±3.4	0.611	23.0±2.5	0.342
	Üniversite (12)	16.7±2.3		20.8±2.2		23.4±1.9	
TOPLAM	İlköğretim (6)	125.7±19.4	2.899	148.3±30.8	1.694	165.2±26.8	1.550
	Lise (18)	143.0±20.2	0.235	166.7±20.6	0.429	179.3±21.4	0.461
	Üniversite (12)	134.5±14.7		165.3±17.7		177.7±20.6	

Tablo 6. Deney Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=36) (Devam)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm		2. Ölçüm		3. Ölçüm	
		$\bar{x} \pm SD$	t p	$\bar{x} \pm SD$	t p	$\bar{x} \pm SD$	t p
	Çocuk sayısı						
KB	Bir Çocuk (15)	39.4±6.6	-1.593	45.9±7.6	135.0	48.9±7.4	88.5
	İki ve Üzeri (21)	39.8±8.0	0.120	46.7±7.4	0.485*	53.8±8.4	0.025*
KDKEDYSB	Bir Çocuk (15)	22.4±4.6	-1.758	30.1±4.1	-0.357	30.7±3.2	-0.204
	İki ve Üzeri (21)	24.0±4.6	0.088	30.6±4.9	0.723	31.0±4.2	0.840
ABBÇB	Bir Çocuk (15)	25.4±5.0	-1.525	28.5±4.8	0.362	31.1±4.9	-0.726
	İki ve Üzeri (21)	26.3±4.2	0.137	28.9±5.3	0.720	32.6±6.5	0.473
KKEB	Bir Çocuk (15)	31.1±5.2	-0.413	35.8±4.0	0.889	38.9±4.6	-0.105
	İki ve Üzeri (21)	32.4±3.8	0.682	36.4±4.7	0.781	39.0±4.5	0.917
DB	Bir Çocuk (15)	17.8±3.1	139.0	20.9±3.1	152.0	22.9±2.7	152.0
	İki ve Üzeri (21)	16.9±4.2	0.568*	20.6±3.7	0.874*	22.7±2.7	0.874*
TOPLAM	Bir Çocuk (15)	131.7±15.5	-1.502	163.2±20.9	141.0	172.7±20.3	125.5
	İki ve Üzeri (21)	141.2±20.0	0.142	163.2±23.4	0.612*	179.1±23.3	0.309*

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Annelerin eğitim düzeyi ve yaşı açısından ölçümlere göre çocukların SBDÖ puanları arasında fark bulunmamış, ancak çocuk sayısı açısından fark bulunmuştur.

Tablo 7. Deney Grubu Ebeveynlerin ETÖ Puanları İle Çocukların Eğitim Öncesi SBDÖ Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki

Alt Boyutlar	KB		KDKEDYSB		ABBÇB		KKEB		DB		TOPLAM	
	r	p	r	p	r	P	r	p	r	p	r	p
Demokratik	0.13	0.429	-0.03	0.855	0.18	0.289	0.03	0.829	0.15	0.362	0.07	0.667
Otoriter	-0.05	0.739	-0.09	0.586	-0.16	0.352	-0.27	0.110	-0.32	0.052	-0.22	0.183
Koruyucu	0.03	0.855	0.09	0.595	0.15	0.373	-0.19	0.254	-0.04	0.785	-0.01	0.936
İzin Verici	-0.41	0.012	-0.14	0.404	-0.33	0.040	-0.28	0.089	-0.39	0.017	-0.37	0.023

Deney grubunda ETÖ ve SBDÖ alt boyutları karşılaştırıldığında; ETÖ izin verici tutum alt boyutu ile SBDÖ'nin KB (r=-0.41, p=0.012), ABBÇB (r=-0.33 p=0.040), DB (r=-0.39, p=0.017) ve toplam (r=-0.37, p=0.023) puan ortalamaları arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki belirlenmiştir.

Tablo 8. Kontrol Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31)

SBDÖ	Özellik (n) Cinsiyet	1. Ölçüm	t	2. Ölçüm	t	3. Ölçüm	t
		$\bar{x} \pm SD$	p	$\bar{x} \pm SD$	p	$\bar{x} \pm SD$	p
KB	Kız (18)	41.6±4.7	1.080	40.9±6.1	0.139	44.3±6.3	-0.85
	Erkek (13)	39.5±6.4	0.289	40.6±6.9	0.890	43.2±5.8	0.399
KDKEDYSB	Kız (18)	24.2±2.6	-0.08	24.9±3.2	0.026	26.1±3.3	100.5*
	Erkek (13)	24.1±3.7	0.937	24.7±3.1	0.980	25.8±3.2	0.51
ABBÇB	Kız (18)	25.1±4.1	108.0	25.3±3.8	0.317	26.4±3.6	0.422
	Erkek (13)	24.8±3.8	0.737*	24.8±3.7	0.753	25.8±3.5	0.676
KKEB	Kız (18)	36.1±5.5	3.150	36.6±3.7	3.675	37.5±4.1	73.5
	Erkek (13)	28.7±7.6	0.004	29.4±6.5	0.001	33.0±6.3	0.082
DB	Kız (18)	19.1±2.7	-0.31	19.6±3.0	103.5*	20.3±3.4	0.320
	Erkek (13)	18.8±2.9	0.075	18.9±3.2	0.594	19.8±4.1	0.752
TOPLAM	Kız (18)	146.2±13.2	1.677	146.7±15.1	1.137	152.5±15.3	105.5*
	Erkek (13)	136.4±19.3	0.104	138.8±18.5	0.265	149.7±16.7	0.65
Yaş							
KB	60-66 Ay (11)	39.0±6.8	-1.30	39.1±7.7	-1.11	42.4±6.2	-1.21
	67-72 Ay (20)	41.6±4.5	0.203	41.7±5.5	0.274	45.1±5.9	0.236
KDKEDYSB	60-66 Ay (11)	24.5±3.5	0.559	23.7±4.2	0.023	25.0±4.2	-0.44
	67-72 Ay (20)	23.9±2.8	0.581	24.7±2.5	0.982	25.5±2.6	0.658
ABBÇB	60-66 Ay (11)	24.9±4.5	-1.122	24.3±4.6	-0.922	25.4±4.4	-0.833
	67-72 Ay (20)	25.5±3.5	0.271	25.5±3.1	0.364	26.5±2.9	0.411
KKEB	60-66 Ay (11)	33.5±6.6	63.5*	34.1±6.1	77.0	35.3±6.5	-0.250
	67-72 Ay (20)	31.6±7.5	0.54	32.3±5.7	0.183*	35.8±5.1	0.805
DB	60-66 Ay (11)	18.1±3.3	83.0*	18.1±3.3	1.520	20.0±3.4	-0.108
	67-72 Ay (20)	19.4±2.4	0.279	19.8±2.8	0.139	20.2±3.8	0.915
TOPLAM	60-66 Ay (11)	141.4±20.8	-0.17	141.1±22.7	0.426	148 ⁷ .1±19.9	-0.85
	67-72 Ay (20)	142.4±14.2	0.864	143.8±12.8	0.673	153.1±13.2	0.401
Anaokuluna gitme							
KB	Gitti (21)	41.5±5.6	1.133	41.5±6.6	0.842	44.7±6.4	86.0
	Gitmedi (10)	39.1±5.1	0.267	39.4±5.9	0.407	42.9±5.4	0.441
KDKEDYSB	Gitti (21)	24.1±3.1	0.036	25.0±3.1	0.681	25.9±3.1	79.0
	Gitmedi (10)	23.1±3.3	0.971	24.0±3.3	0.396	24.2±3.2	0.287
ABBÇB	Gitti (21)	25.1±3.9	0.259	25.3±3.4	0.512	26.0±3.5	-0.259
	Gitmedi (10)	24.7±4.1	0.798	24.6±4.4	0.613	26.4±3.7	0.797
KKEB	Gitti (21)	33.8±8.1	-1.375	34.9±6.9	-0.552	35.9±6.4	0.420
	Gitmedi (10)	34.6±4.9	0.180	32.2±3.9	0.585	35.0±3.2	0.678
DB	Gitti (21)	19.1±3.0	85.0	19.3±3.3	0.239	20.4±3.8	86.5
	Gitmedi (10)	18.7±2.3	0.416*	19.0±1.7	0.813	19.4±3.3	0.441
TOPLAM	Gitti (21)	144.6±17.9	0.237	143.7±17.7	0.417	153.0±17.1	72.0
	Gitmedi (10)	143.1±13.7	0.814	144.0±14.9	0.679	147.9±12.5	0.173

Tablo 8. Kontrol Grubu Çocuklara Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31) (Devam)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm	t	2. Ölçüm	t	3. Ölçüm	t
		$\bar{x} \pm SD$	p	$\bar{x} \pm SD$	p	$\bar{x} \pm SD$	p
Anaokulunda geçirilen süre							
KB	Tam Gün (19)	41.0±4.3	0.365	42.3±4.7	1.708	45.6±5.3	1.799
	Yarım Gün (12)	40.2±7.2	0.717	38.4±8.0	0.098	41.7±6.6	0.082
KDKEDYSB	Tam Gün (19)	25.0±2.5	2.120	26.1±2.1	3.908	26.9±1.9	4.142
	Yarım Gün (12)	22.7±3.4	0.061	22.9±3.3	0.001	22.9±3.4	0.000
ABBÇB	Tam Gün (19)	24.9±4.0	-0.036	25.3±3.4	0.441	26.3±3.4	0.202
	Yarım Gün (12)	25.0±3.9	0.972	24.7±4.3	0.684	26.0±3.7	0.842
KKEB	Tam Gün (19)	32.2±6.9	96.0*	34.6±5.4	1.555	37.6±3.0	2.746
	Yarım Gün (12)	34.2±8.2	0.48	31.2±6.6	0.131	35.2±7.2	0.010
DB	Tam Gün (19)	20.1±2.0	38.0	20.5±2.4	37.0	22.7±1.4	86.5
	Yarım Gün (12)	17.1±2.9	0.001	18.1±2.9	0.02	19.0±2.8	0.01
TOPLAM	Tam Gün (19)	143.3±14.0	0.525	148.6±12.3	2.638	159.0±8.6	4.318
	Yarım Gün (12)	140.1±20.4	0.604	133.7±19.1	0.013	139.2±17.0	0.000
Doğum sırası							
KB	1.Çocuk (24)	41.0±5.0	78.5*	41.3±6.0	75.0	45.1±6.0	81.0*
	2 ve sonraki çocuk (7)	39.7±7.1	0.800	39.8±7.8	0.695	43.8±6.7	0.908
KDKEDYSB	1.Çocuk (24)	24.3±2.8	77.0*	24.8±2.9	81.5	25.4±2.9	79.5*
	2 ve sonraki çocuk (7)	23.6±3.9	0.764	24.4±4.1	0.908*	25.3±4.3	0.835
ABBÇB	1.Çocuk (24)	25.1±4.1	72.5*	25.0±3.8	78.5*	26.2±3.5	78.5*
	2 ve sonraki çocuk (7)	24.4±3.3	0.595	26.4±3.3	0.800	25.7±3.7	0.800
KKEB	1.Çocuk (24)	34.4±6.8	41.0	34.5±5.2	46.5*	36.8±4.2	50.0*
	2 ve sonraki çocuk (7)	28.3±7.9	0.04*	29.3±7.3	0.07	31.4±7.6	0.11
DB	1.Çocuk (24)	18.9±2.7	80.0	19.0±2.8	68.0	20.1±3.2	76.0*
	2 ve sonraki çocuk (7)	19.0±3.3	0.872*	18.8±4.1	0.473	20.0±5.2	0.729
TOPLAM	1.Çocuk (24)	144.0±14.7	64.0	144.2±15.1	72.0	152.4±13.9	79.5
	2 ve sonraki çocuk (7)	135.4±21.5	0.365*	138.0±21.8	0.595	147.7±21.9	0.835

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Kız çocukların KKEB puan ortalamaları ilk iki ölçümde, erkek çocuklardan, okula tam gün devam eden çocukların KDKEDYSB ve toplam puan ortalamaları son iki ölçümde, KKEB son ölçümde, DB ise her üç ölçümde okula yarım gün devam eden çocuklardan, ilk sırada doğan çocukların birinci ölçüm KKEB puan ortalaması daha sonra doğan çocuklardan yüksek bulunmuştur.

Tablo 9. Kontrol Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31)

SBDÖ	Özellik (n)	1. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	2. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p	3. Ölçüm $\bar{x} \pm SD$	t p
Anne yaşı							
KB	24-30 Yaş (9)	40.7±4.9	95.5*	41.0±5.9	87.5*	43.7±7.1	89.0*
	31 Yaş ↑(22)	40.7±5.8	0.881	41.1±6.7	0.623	44.3±5.8	0.685
KDKEDYSB	24-30 Yaş (9)	23.4±2.3	75.0*	24.0±2.2	74.5*	24.8±2.5	75.5*
	31 Yaş ↑(22)	24.4±3.3	0.313	25.0±3.5	0.292	25.6±3.5	0.313
ABBÇB	24-30 Yaş (9)	24.1±3.9	75.5*	24.9±3.0	92.0*	26.1±2.3	88.5*
	31 Yaş ↑(22)	25.3±3.9	0.313	25.2±4.0	0.781	26.2±3.9	0.654
KKEB	24-30 Yaş (9)	33.1±9.4	94.5*	33.3±3.6	96.0*	37.1±4.7	90.0*
	31 Yaş ↑(22)	32.9±6.6	0.848	33.3±5.9	0.915	35.0±5.8	0.716
DB	24-30 Yaş (9)	18.4±2.8	80.0*	18.8±2.6	75.5	20.1±3.2	97.0
	31 Yaş ↑(22)	19.2±2.8	0.428	19.5±3.2	0.313*	20.9±3.8	0.949
TOPLAM	24-30 Yaş (9)	140.4±17.4	90.5	140.3±14.1	81.0	151.8±12.9	93.5*
	31 Yaş ↑(22)	142.7±16.5	0.716	143.9±17.8	0.453	151.2±17.5	0.814
Anne eğitim		$\bar{x} \pm SD$	KW	$\bar{x} \pm SD$	KW	$\bar{x} \pm SD$	KW
			P		P		P
KB	İlköğretim (8)	39.1±7.1	0.34	41.4±8.6	1.010	41.7±6.6	1.281
	Lise (10)	40.0±6.6	0.805	40.9±6.3	0.604	43.6±7.6	0.527
	Üniversite (13)	41.0±3.4		42.2±4.7		46.0±3.9	
KDKEDYSB	İlköğretim (8)	21.6±2.3	11.06	21.8±2.4	16.17	22.1±3.2	12.36
	Lise (10)	23.7±3.0	0.004	24.4±2.5	0.000	25.4±2.6	0.002
	Üniversite (13)	26.0±2.3		27.0±1.9		27.4±1.7	
ABBÇB	İlköğretim (8)	24.5±3.3	0.297	25.0±3.0	0.471	25.6±4.4	0.969
	Lise (10)	25.1±4.9	0.862	25.6±4.2	0.790	25.8±4.7	0.616
	Üniversite (13)	25.1±3.6		25.8±4.8		26.8±3.0	
KKEB	İlköğretim (8)	30.0±7.0	0.279	32.1±8.8	2.806	34.0±7.0	6.461
	Lise (10)	32.3±9.2	0.870	33.5±5.9	0.246	37.6±3.8	0.040
	Üniversite (13)	34.1±5.		35.2±5.0		36.9±4.2	
DB	İlköğretim (8)	16.6±2.7	10.03	16.7±3.1	10.35	17.5±2.0	1.473
	Lise (10)	18.9±3.1	0.007	19.2±3.5	0.006	21.4±2.4	0.001
	Üniversite (13)	20.5±1.4	1.527	20.8±1.6	5.948	21.9±2.7	10.35
TOPLAM	İlköğretim (8)	136.7±18.9	1.527	131.1±17.7	5.948	135.9±15.9	10.35
	Lise (10)	140.0±18.7	0.466	143.2±16.5	0.051	153.8±14.4	0.006
	Üniversite (13)	146.9±11.4		149.8±12.9		159.0±9.4	

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Tablo 9. Kontrol Grubu Çocukların Annelerine Ait Özelliklerin Çocukların SBDÖ Puan Ortalamalarına Etkisi (n=31) (Devam)

SBDÖ	Çocuk sayısı	1. Ölçüm		2. Ölçüm		3. Ölçüm	
		$\bar{x} \pm SD$	t p	$\bar{x} \pm SD$	t p	$\bar{x} \pm SD$	t p
KB	Bir Çocuk (19)	40.9±5.6	0.299	41.3±6.0	0.552	43.9±5.7	100.5*
	İki ve Üzeri (12)	40.3±5.5	0.767	40.4±7.1	0.585	44.4±6.9	0.589
KDKEDYSB	Bir Çocuk (19)	24.3±3.0	0.424	24.8±2.8	0.290	25.5±2.7	0.366
	İki ve Üzeri (12)	23.8±3.3	0.674	24.5±3.8	0.774	25.1±4.0	0.171
ABBÇB	Bir Çocuk (19)	24.9±4.1	-0.36	25.6±3.8	-0.780	25.8±3.5	-0.365
	İki ve Üzeri (12)	25.0±3.8	0.972	26.6±3.4	0.442	26.6±3.5	0.530
KKEB	Bir Çocuk (19)	33.9±6.8	94.0*	34.4±5.6	86.5*	36.9±4.3	87.5*
	İki ve Üzeri (12)	31.5±8.2	0.435	31.7±6.4	0.269	33.5±6.7	0.287
DB	Bir Çocuk (19)	18.9±2.8	110.5*	19.9±2.9	102.0*	20.4±2.9	0.514
	İki ve Üzeri (12)	19.1±2.8	0.889	19.6±3.4	0.646	19.8±4.7	0.611
TOPLAM	Bir Çocuk (19)	143.4±16.2	0.547	143.8±15.3	0.437	152.6±12.7	0.562
	İki ve Üzeri (12)	140.0±17.4	0.589	141.2±19.2	0.665	149.3±20.1	0.579

*Bu alt boyutlarda puanlar normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

Kontrol grubu annelerin eğitim düzeylerine göre çocukların sosyal beceri puanları arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Yapılan ileri analizde, üç ölçümde de genel olarak üniversite mezunu annelerin çocuklarının sosyal beceri puanlarının, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının sosyal beceri puanlarından yüksek olmasının anlamlılık yarattığı saptanmıştır.

Tablo 10. Kontrol Grubu Ebeveynlerin ETÖ Puanları İle Çocukların Eğitim Öncesi SBDÖ Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki

Alt Boyutlar	KB		KDKEDYSB		ABBÇB		KKEB		DB		TOPLAM	
	r	p	r	p	r	p	R	p	r	p	r	p
Demokratik	0.86	0.646	-0.25	0.171	0.30	0.098	0.08	0.651	0.13	0.460	0.25	0.171
Otoriter	0.06	0.724	-0.14	0.428	-0.02	0.884	-0.14	0.431	0.20	0.269	-0.05	0.754
Koruyucu	0.02	0.897	-0.01	0.971	-0.17	0.359	-0.06	0.748	-0.11	0.529	-0.08	0.639
İzin Verici	-0.14	0.432	0.12	0.510	-0.17	0.349	0.22	0.231	-0.20	0.267	-0.027	0.884

Kontrol grubundaki ebeveynlerin ETÖ puanları ile SBDÖ alt boyut ve toplam puanları arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubunda Çocukların Şiddet Davranışlarının Aylara Göre Dağılımı

Şiddet Davranışları		Kasım		Aralık		Ocak/2		Şubat		Mart		Nisan	
		Çocuk Davranış		Çocuk Davranış		Çocuk Davranış		Çocuk Davranış		Çocuk Davranış		Çocuk Davranış	
		Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı
Arkadaşına vurdu	Deney	15	58	15	39	13	15	11	21	8	10	4	8
	Kontrol	11	44	11	38	10	13	10	15	8	16	7	10
Arkadaşını dövmekle tehdit etti	Deney	2	11	1	8	1	3	1	3	1	2	1	1
	Kontrol	1	8	1	11	1	6	1	7	1	6	1	5
Arkadaşını ısırıldı	Deney	1	2	1	2	1	1	1	-	-	-	-	-
	Kontrol	1	3	1	4	1	3	1	3	1	2	1	1
Arkadaşını çimdikledi	Deney	2	6	2	4	1	3	1	2	1	1	-	-
	Kontrol	1	4	1	5	1	4	1	6	1	5	1	3
Arkadaşına tekme attı	Deney	3	15	3	9	3	5	2	6	1	3	1	1
	Kontrol	2	9	2	8	2	7	1	6	1	7	2	5
Arkadaşını itti	Deney	16	74	16	59	13	23	11	27	8	18	5	15
	Kontrol	12	57	12	45	11	25	10	41	10	35	9	17
Arkadaşıyla alay etti	Deney	3	18	3	14	2	6	2	7	2	4	1	3
	Kontrol	3	9	3	7	3	4	2	8	2	6	2	5
Arkadaşının eşyasına oyuncakına zarar verdi	Deney	4	9	4	5	3	4	3	3	1	1	1	1
	Kontrol	2	5	2	7	2	5	1	6	1	3	1	3
Arkadaşına oyuncak vb fırlattı	Deney	3	20	3	14	2	8	2	5	1	2	-	-
	Kontrol	1	5	1	8	1	6	1	7	1	4	1	3
Arkadaşının hoşlanmadığı hareketleri inadına yaptı	Deney	5	21	5	17	5	5	3	7	3	8	3	5
	Kontrol	4	15	4	13	3	7	3	11	3	9	3	13

Deney grubundaki çocuklarda hem şiddet davranışı gösterenlerin hem de gösterilen şiddet davranışlarının sayısının giderek azaldığı belirlenmiştir. Eğitim öncesi 15 çocuk tarafından 58 kez gösterilen “arkadaşına vurma” davranışının Ocak ayında 13 çocuk tarafından 15 kez, Nisan ayında ise 4 çocuk tarafından 8 kez gösterildiği belirlenmiştir. “Arkadaşını itme” davranışı ise Kasım ayında 16 çocuk tarafından 74 kez, Ocak ayında 13 çocuk tarafından 23 kez, Nisan ayında ise 5 çocuk tarafından 15 kez gösterilmiştir.

Kontrol grubu çocuklarda ise, bazı aylarda azalan şiddet davranışları bazı aylarda da artmaktadır. Kontrol grubundaki çocuklarda, 11 çocuk tarafından 44 kez gösterilen “arkadaşına vurma” davranışının Ocak ayında 10 çocuk tarafından 13 kez, Nisan ayında ise 7 çocuk tarafından 10 kez gösterildiği belirlenmiştir. Kasım ayında 12 çocuk tarafından 57 kez gösterilen “arkadaşını itme” davranışı, Ocak ayında 13 çocuk tarafından 23 kez, Nisan ayında ise 9 çocuk tarafından 17 kez gösterilmiştir.

Tablo 12. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarda Kasım-Nisan Aylarında Görülen Şiddet Davranış Sayısının Karşılaştırılması

Şiddet Davranışları		Kasım		Nisan		Toplam		p*
		sayı	%	sayı	%	sayı	%	
Arkadaşına vurdu	Deney	58	87.9	8	12.1	66	100.0	0.0001
	Kontrol	44	81.5	10	18.5	54	100.0	
Arkadaşını dövmekler tehdit etti	Deney	11	91.7	1	8.3	12	100.0	0.039
	Kontrol	8	61.5	5	38.5	13	100.0	
Arkadaşını ısırıldı	Deney	2	100.0	-	-	2	100.0	0.250
	Kontrol	3	75.0	1	25.0	4	100.0	
Arkadaşını çimdikledi	Deney	6	100.0	-	-	6	100.0	0.125
	Kontrol	4	57.1	3	42.9	7	100.0	
Arkadaşına tekme attı	Deney	15	93.8	1	6.3	16	100.0	0.021
	Kontrol	9	64.3	5	35.7	14	100.0	
Arkadaşını itti	Deney	74	83.1	15	16.9	89	100.0	0.0001
	Kontrol	57	77.0	17	23.0	74	100.0	
Arkadaşıyla alay etti	Deney	18	85.7	3	14.3	21	100.0	0.146
	Kontrol	9	64.3	5	35.7	14	100.0	
Arkadaşının eşyasına oyuncuğuna zarar verdi	Deney	9	90.0	1	10.0	10	100.0	0.219
	Kontrol	5	62.5	3	37.5	8	100.0	
Arkadaşına oyuncak vb fırlattı	Deney	20	100.0	-	-	20	100.0	0.063
	Kontrol	5	62.5	3	37.5	8	100.0	
Arkadaşının hoşlanmadığı hareketleri inadına yaptı	Deney	21	80.8	5	19.2	26	100.0	0.041
	Kontrol	15	53.6	13	46.4	28	100.0	

*p değeri Mc Nemar testi için hesaplanmıştır

Arkadaşına vurma, dövmekle tehdit etme, tekme atma, itme, hoşlanmadığı hareketleri inadına yapma davranışlarında deney grubunda Nisan ayında, Kasım ayına göre meydana gelen azalma, kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 13. Deney ve Kontrol Grubu Çocuklarda Kasım Nisan Aylarında Görülen Şiddet Davranış Toplam Sayısının Karşılaştırılması

	Deney	Kontrol	t	p
	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$		
Kasım ayında şiddet davranışları toplamı	5.667±8.976	5.645±9.386	0.010	0.992
Nisan ayında şiddet davranışları toplamı	0.778±1.958	3.387±6.168	-2.259	0.030
p**	0.000	0.002		

*p değeri t testi için hesaplanmıştır.

**p değeri Repeat Measures Anova F testi için hesaplanmıştır

Kasım ayında deney ve kontrol grubu arasında şiddet davranışları toplamı açısından anlamlı fark yok iken, deney grubu çocukların Nisan ayında şiddet davranışları toplamı, kontrol grubu çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Deney ve kontrol grubu çocukların şiddet davranışları toplamında Kasım ayından Nisan ayına göre meydana gelen azalmanın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ancak deney grubunda şiddet davranışları toplamında meydana gelen azalmanın, kontrol grubuna göre daha yüksek ve anlamlı olduğu görülmüştür. Altı aylık sürede deney grubu çocukların şiddet davranışları sayısı 234'den 34'e, kontrol grubunun 159'dan 65'e düşmüş olup gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 14. Deney Grubu Annelerin Uygulanan Ebeveyn Programıyla İlgili Düşünceleri (n=36)

Düşünceler*	n	%
Programın yararlı olduğunu düşünüyorum	36	100.0
Çocuğumla etkili iletişim kurma becerilerim arttı, birbirimizi daha iyi anlıyoruz	24	66.7
Çocuğumu yetiştirirken yaptığım hataların farkına vardım	28	77.8

*Anneler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Deney grubundaki annelerin tümü programın yararlı olduğunu, %66.7'si iletişim becerilerinin geliştiğini ve %77.8'i çocuklarını yetiştirirken yaptıkları hataların farkına vardıklarını ifade etmişlerdir.

“Programın yararlı olduğunu düşünüyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Evet, tabii ki kesinlikle programın çok yararlı olduğunu düşünüyorum.” (26 anne)*
- *“Elbette yararlı olduğunu düşünüyorum. Böyle bir eğitim çok iyi oldu bence.” (10 anne)*

“Çocuğumla etkili iletişim kurma becerim arttı, birbirimizi daha iyi anlıyoruz” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Programın kendi adıma çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Artık çocuklarımla daha iyi iletişim kurup, onları daha iyi anlıyorum.” (4 anne)*
- *“Çocuğumla daha iyi iletişim kurabiliyorum.” (13 anne)*
- *“Birbirimizi daha iyi anlıyoruz, birbirimize kızgınlıklarımız azaldı.” (5 anne)*
- *“Çocuğumun duygularını daha iyi anlıyorum onlara daha anlayışlı olmaya çalışıyorum empati yapıyorum.” (2 anne)*

“Çocuğumu yetiştirirken yaptığım hataların farkına vardım” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Çocuğumuzla kurduğumuz iletişimde yanlış yollar kullandığımızı ve bunun sonucunda da çocuğumuzu yanlış davranışlara sevk ettiğimizi anlama fırsatı yakaladık.” (3 anne)*
- *“Farkında olmadan yaptığım hataların farkına vardım.” (13)*
- *“Çocuğumu dinlerken ne kadar çok hata yaptığımı gördüm.” (5 anne)*
- *“Yaptığım hataları fark ettim. Ona daha çok konuşma hakkı tanıdım. Her şeyi paylaşıyor artık. Onun yaptığı hatalara daha sabırlı olmayı öğrendim.” (7 anne)*

Tablo 15. Deney Grubundaki Annelerin İfadelerine Göre İletişim Becerilerinde ve Disiplin Yöntemlerinde Yaşadıkları Değişimler (n=36)

İletişim Beceri Değişiklikleri*	n	%
Çocuğumu etkili şekilde dinliyorum	28	77.8
Çocuğumla iletişimde ben dilini kullanıyorum	24	66.7
Çocuğuma karşı sabırlı olmayı öğrendim	8	22.2
Çocuğumla empati yapıyorum	8	22.2
Çocuğumu diğer çocuklarla kıyaslamıyorum	3	8.3
Disiplin Yöntemi Değişiklikleri*		
Çocuğuma koyduğum kurallar konusunda tutarlıyım	15	41.7
Mola uyguluyorum	6	16.7
İstenmeyen davranışların önlemede ödül/ceza dışındaki yaklaşımları uyguluyorum	8	22.2

*Anneler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Deney grubu anneler, program sonrasında yaşadıkları iletişim becerilerini değişimlerine yönelik olarak, “çocuklarını etkin bir şekilde dinlediklerini” (%77.8) ve “çocuklarıyla konuşmalarında ben dilini kullandıklarını” (%66.7) bildirmişlerdir.

“Çocuğumu etkili şekilde dinliyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Çocuğum konuşurken onu dikkatli bir şekilde dinlemeye çalışıyorum, bana bir şey anlatırken yaptığım işi bırakıp onu onunla aynı seviyeye gelerek gözlerine bakarak dinliyorum.”* (23 anne)
- *“Önceleri çocuğum konuşurken, sık sık sen beni dinlemiyorsun derdi, beni dinlemiyorsun lafını daha az duymaya başladım.”* (2 anne)
- *“Bu eğitimden sonra, çocuğumuzu dinlemenin en önemli nokta olduğunu ve dinlerken nelere dikkat etmemiz gerektiğini anladım. Sen dilini kullanarak suçlamayı öğrettiğimizi, aslında ben dilinin faydalı olacağını, ceza ve ödülün nasıl olması gerektiğini ve ona göre davranmamız gerektiğini öğrenerek daha dikkatli ve özverili olmaya çalışıyorum. Bu tür eğitimlerin faydalı olduğunu düşünüyorum ve zaman zaman tekrarlanmasını ümit ediyorum.”* (3 anne)

“Çocuğumla iletişimde ben dilini kullanıyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Çocuğuma isteklerimi ve hissettiklerimi ben dili ile ifade ediyorum. Öfke nöbetlerinde sakinleşmesi daha kısa sürüyor. Çocuğumun yerine kendimi koymayı öğrendim.” (4 anne)*
- *“Çocuğumla iletişimimde ona isteklerimi anlatırken ben dilini kullanıyorum bunun yararlı olduğunu düşünüyorum. Örneğin bir şeyi yapmasını ya da yapmamasını istediğimde ben dilini kullanıyorum, dikkat ettim oda ben dilini kullanarak duygularını ifade ediyor.” (15 anne)*
- *“Önceleri hep neden böyle yapıyorsun, sen yaramaz bir çocuk oldun derdim, artık yemek yemediğinde, örneğin, yemek yememen beni üzüyor, yeterli beslenemediğini ve hasta olabileceğini düşünüyorum gibi ifadeler kullanıyorum. Bunun yararlı olduğunu gözlemledim. Böyle olduğunda beni daha iyi anlıyor.” (5 anne)*

“Çocuğuma karşı sabırlı olmayı öğrendim” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Daha sabırlı olmayı öğrendim. Evetin hayıra, hayırın evete asla dönmeyeceğini öğrendim. Kendimi onun yerine koymayı, daha anlayışlı olmayı öğrendim.” (4 anne)*
- *“Çok sabırsız ve aceleciyimdir. Çok çabuk öfkelenirdim daha dikkatli olmaya çalışıyorum, çocuğuma karşı sabırlı olmaya çalışıyorum.” (4 anne)*

“Çocuğumla empati kuruyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Olaylar karşısında empati kurmamız gerektiğini, onları korurken farkında olmadan yanlış kişilik geliştirmelerine yol açtığımızı ya da açabileceğimizi anladık.” (3 anne)*
- *“Çocuğumu dinlerken olaylara onun açısından bakmaya çalışıyorum, onu anlamaya çalışıyorum, benim için küçük bir şey ama onun için büyük bunu anlamaya çalışıyorum” (2 anne)*
- *“Kendimi onun yerine koyuyorum, ama beni anlaması için ben de ona örnekler veriyorum bak bu durumda sen ne hissedersin bazen bana sesini yükselttiğinde ben sana böyle sesimi yükseltip bağırarak konuşsam sen ne hissedersin diyorum örneğin birbirimizi daha iyi anlamaya çalışıyoruz” (2 anne)*

“Onu ve duygularını anlamaya çalıştım. Öfkelendiği zaman onu sakinleştirmek için sadece sarılıyorum. Elimden geldiğince empati yapmaya çalışıyorum, onun da yapmasını sağlıyorum.” (1 anne)

“Çocuğumu diğer çocuklarla kıyaslamıyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Çocuğumla diyalogumda aniden parlayıp onu kıyaslıyordum. Şimdi daha anlayışlı olmaya çalışıyorum. Konuşurken daha dikkatliyim. Asla diğer arkadaşlarıyla kıyaslamıyorum. Güven vermeye çalışıyorum, “yapabilirsin” diyorum. Sen dilini kullanmaktan vazgeçtim.” (1 anne)*
- *“Çocuğumu daha önceleri sık sık arkadaşları ile kıyaslardım. Bak arkadaşların kendileri servis ile gidip geliyor, sen hala benimde gelmemi istiyorsun, dediğim çok olmuştur. Bunu bıraktım artık onu kimseyle kıyaslamıyorum.”(1 anne)*
- *“Ablasıyla sık sık kıyaslardım kızımı, bak ablan şöyle böyle diye, yemek konusunda hiç beni üzmedi derdim, artık bunu yapmamaya çalışıyorum.”(1 anne)*

Disiplin yöntemlerindeki değişiklikleri ise, “koydukları kurallar karşısında tutarlı olma” (%41.7) ve “mola uygulaması” (%16.7) olarak belirtmişlerdir.

“Çocuğuma koyduğum kurallar konusunda tutarlıyım” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Bu programdan sonra koyduğum kurallar konusunda olan kararlılığım arttı. Bir şeye hayır deyip, daha sonra dayanamayıp evet dediğim zamanlar olmuştur. Şimdi hayır dediğimde kararlılığım sürüyor. Diğer türlü olduğu zaman çocuğum bu duruma alışmıştı, ısrarını ve davranışını sürdürüyordu.” (6 anne)*
- *“Kurallar konusunda esnektik. Önceleri önce hayır deyip ısrarına dayanamadığımızda evet derdik. Artık hayır derken de evet derken de düşünüyorum. Kesin olsun sonra kararımı değiştirmeyeyim diye uğraşıyorum.”(3 anne)*
- *“Biz evde büyükler olduğu için kural konusunda sorun yaşıyoruz. Anneanne ve dede bizimle birlikte yaşıyor. Bu nedenle, kuralların uygulanmasında sorunumuz var. Onlarla da konuştum, ama bakalım.”(2 anne)*

- “Kurallar konusunda tutarlı olamıyordum. Buna dikkat ediyorum. Bazen sırf sorun çıkarmasın diye izin vermediğim şeylere izin verdiğim oluyordu. Buna dikkat ediyorum. Artık kurallarımızın her zaman uygulanmasına çalışıyorum. Ama zorlanıyorum. Alıştı ya yine öyle olacak sanıyor, tutturuyor bazen.” (4 anne)

“Mola uyguluyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Mola uygulamasını denedik, yararlıda oldu.”(6 anne)

“İstenmeyen davranışların önlemede ödül/ceza dışındaki yaklaşımları uyguluyorum” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Bilgisayar süremizde sorun çıkardı hep. Ben onu uyardığımda o da, babam neden bu kadar çok oturuyor, onun gözleri için zararlı değerli derdi. Babasıyla da konuştum. Artık biz de hareketlerimize dikkat ediyoruz, ona örnek olmaya çalışıyoruz”(2 anne).
- “Her çarşıya gidişimizde sorun yaşıyorduk, sürekli bir şeyler isterdi oğlum. Geçen gün markete gittiğimizde, ona, istediği bir şeyi alabileceğini, sürekli bir şeyler istememesini, böyle olduğunda onunla hiçbir yere gitmek istemediğimi söyledim. Markete gittiğimizde sadece bir şey aldı, teşekkür ederim”(3 anne).
- “İşten döndüğümde kızımın okuldan gelirdi ve sürekli peşimde, ben de yemek yapmaya çalışırdım. Artık birlikte yapıyoruz, bana masayı hazırlamamda yardım ediyor, hem mutlu oluyor, hem de birbirimize kızmıyoruz” (3 anne.)

Tablo 16. Kontrol Grubu Annelerin İfadelerine Göre Çocuklarına Yaklaşımlarında, Davranışlarında ve Disiplin Yöntemlerinde Yaşadıkları Değişimler (n=31)

Düşünceler*	n	%
Herhangi bir değişiklik olmadı	23	74.2
Daha esnek olmaya başladım	3	9.7
Ödül ve ceza uygulamamızda değişiklik oldu	5	16.1

*Anneler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Kontrol grubunda yer alan anneler genellikle çocuklarına yaklaşımlarında, davranışlarında ve disiplin yöntemlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını ifade

etmişlerdir. Az sayıda anne (n=8) çocuklarına yaklaşımlarında daha esnek olduklarını, daha önceleri ceza verirken artık sorunlarını konuşarak çözmeye çalıştıklarını ve çocuklarını daha iyi dinlediklerini ifade etmiştir.

“Herhangi bir değişiklik olmadı” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Şuan uyguladığımız disiplin yöntemlerimizde bir değişiklik olmadığını düşünüyorum (23 anne)*

“Daha esnek olmaya başladım” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Ona karşı daha yumuşak, daha esnek davranmaya başladık. Ufak tefek cezalar verirdik. Şimdi onunla konuşarak anlaşmaya gayret ediyoruz. Kızımızın yaptığı şeyleri gördükçe bizim de ona güvenimiz artı. Bize yaptığı sürprizler çok hoşumuza gidiyor. Bu da bizi olumlu etkiliyor. Önceden annesi olarak ben de çok korkak davranırdım. Aman çocuğum düşecek, orasını burasını vuracak. Çok kontrolcüydüm. Ama şimdi bu konuda ben de daha esnek davranıyorum. Yerine göre davranıyorum. Eskisi kadar kısıtlamıyorum onu” (1 anne)*
- *“Kızıma uyguladığımız disiplin kurallarında tek değişimimiz uyku düzenimiz oldu. Okula başladığımız ilk günden beri uyku saatlerimiz çok düzenli, kızıma yaklaşımım konusunda gün içinde belirli bir saat ayrı zaman geçirmek kızıma da, bana da çok iyi geldi. Birbirimizi özlüyoruz, birbirimize kızımınla karşılıklı daha sakin ve daha sevgiyle yaklaşıyoruz” (1 anne)*
- *“Çok fazla değişiklik olmadı ama önceleri daha kuralcıydım. Kurallara uyulmadığında, ceza vardı. Bu konuda biraz daha esnek davranmaya başladım” (1 anne)*

“Ödül ve ceza uygulamamızda değişiklik oldu ifadesine” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Bazı değişiklikler oldu, daha çok ödüllendirme yaklaşımım oldu. Ceza olarak nadiren oyun oynamama cezası veriyorum.” (1 anne)*
- *“Okulda öğretmen ne yaparsa ben de aynısını yapmaya çalışıyorum. Bugün mesela, okuldan gelirken bakkaldan bir şey istedi. Cezalısın alamam dedim. Ama babamız bana uymadı. Kızdırdığında sordukları sorulara cevap vermiyorum.” (1 anne)*

- “Ana okuna başladığından beri daha uyumlu olduğu için cezalarımızda azaldı eskiden daha çok sorun çıkarırdı. Hiç kimseyle bir şeyini paylaşmazdı. Artık bu sorunumuz azaldı. En çok bu konuda sorun yaşıyorduk. Sorunumuz azaldığı için cezada pek vermiyorum artık.” (3 anne).

Tablo 17. Deney Grubu Annelerin İfadelerine Göre Program Sonrası Çocukların Davranışlarında Belirlenen Değişiklikler (n=36)

Çocuklarda Meydana Gelen Davranış Değişiklikleri*	n	%
Öfkesini kontrol etmesini öğrendi	21	58.3
Nezaket sözcüklerini kullanmaya başladı	23	63.9
Paylaşma becerisi arttı	11	30.5
Sorunlarını konuşarak çözmeye çalışıyor	3	8.3
İnsanların duygularını anlıyor	5	13.9
Konuşurken sırasını bekliyor	3	8.3

*Anneler birden fazla yanıt vermişlerdir.

“Öfkesini kontrol etmesini öğrendi” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Sinirlenince daha sabırlı olmayı öğrendi. Mesela, sinirlerinin yatışması için içinden sayıyor. Kendine hakim olabiliyor.” (9 anne)
- “Sinirlendiği zaman resim yapıp sakinleştiğini gözlemledim. Yaptığınız gösterileri bana anlattı. Verilen mesajları algıladı. Bunları evde uygulamaya çalışıyor. Bir şey isterken lütfen diyor örneğin.” (6 anne)
- “Geçen gün kızdığımında, bana sakinleşmek için neler yapabileceğimi anlattı. Anne gel, sakinleşmek için derin nefes alalım dedi. Çok şaşırttı beni.” (5 anne)
- “Kızmakla ilgi şarkı öğretmişsiniz. Evde bana öğretmeye çalıştı şarkıyı.” (1 anne)

“Nezaket sözcüklerini kullanmaya başladı” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Benden bir şey isterken, “verir misin, getirir misin” şeklinde rica ediyor. Önceden “getir, ver” şeklindeydi.” (7 anne)
- “Çocuğumun hayatında “lütfen, yapar mısın, teşekkür ederim” kelimeleri, öncelik kazandı. Bunun için size teşekkür ederim.” (6 anne)

- *“Özür dilemesini öğrendi. Gereksiz yere sinirli tavırlar göstererek bağıyordu. Bir davranışı yapmamak için bizimle daha çok inatlaşıyordu. Şimdi bu olumsuz davranışlarının hepsinde bir kırılma ya da sönme gözlemliyorum. Nezaket sözcüklerini daha fazla kullanır oldu. Çok mutlu ve huzurlu bir çocuk oldu.” (4 anne)*
- *“Çocuğumdan bir şey istediğimde rica etmemi hatırlatıyor.” (6 anne)*

“Paylaşma becerisi arttı” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Eve gelen arkadaşlarıyla oyuncaklarını paylaşmak istemezdi. Artık bu sorunu yenmeye başladık.”(5 anne)*
- *“Çok sevdiği, paylaşmak istemediği oyuncaklarını misafir geleceği zaman kaldırıyoruz. Bu çok iyi oldu. Artık bu konuda tartışma çıkmıyor.”(1 anne)*
- *“Oyuncaklarını daha kolay paylaşıyor. Öğretmeni sınıfta da eşyalarını daha iyi paylaştığını söyledi.”(2 anne)*
- *“Paylaşmaktı bizim büyük sorunumuz. Tek çocuk olarak büyüdüğü için paylaşmayı bilmezdi. Bu sorunu büyük ölçüde hallettik. Paylaşmayı öğreniyor.”(1 anne)*
- *“Paylaşmaktan hoşlanmayan çocuğum, istemede paylaşmanın olması gerektiğini öğrendi.”(2 anne)*

“Sorunlarını konuşarak çözmeye çalışıyor” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Kendisinin dinlendiğini gördüğünde daha mutlu oluyor. Zaman içinde kendine öz güveni daha da artacak. Arkadaşlarıyla bir sorunu olduğunda konuşarak çözmeye çalıştığını anlatıyor” (2 anne)*
- *“Geçen ona kızdığımda, anne sorunumuzu konuşarak çözebiliriz dedi. Bu beni çok şaşırttı.”(1 anne)*

“İnsanların duygularını anlıyor” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Kötü bir davranışın karşısındaki kişiyi mutsuz ettiğini düşünüyor. Tepkilerin ifadelerini öğrenerek nerde nasıl (mutlu, şaşırma, kızgınlık) davranışla karşılaşacağını, insanların hangi durum karşısında ne hissedeceğini öğrendi.” (2 anne)*
- *“Beni daha iyi anlıyor. Kızdığımda, üzüldüğümde.”(1 anne)*

- “Hangi davranışının karşısındakine ne hissettireceğini biliyor. Arkadaşını oyuna almazsa onun üzüleceğini bu yüzdende arkadaşını oyuna aldığını söyledi.”(2 anne)

“**Konuşurken sırasını bekliyor**” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Babasıyla ya da biriyle konuşurken hep araya girerdi. Artık buna dikkat ediyor.”(3 anne)

Tablo 18. Kontrol Grubu Annelerin İfadelerine Göre Çocuklarının Davranışlarında Oluşan Değişimler (n=31)

Çocuklarda Meydana Gelen Davranış Değişiklikleri*	n	%
Paylaşma becerisi arttı	12	38.7
El becerisinin arttı	12	38.7
Öz bakım becerileri arttı	10	32.5

*Anneler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Kontrol grubundaki anneler, çoğunlukla çocukları anaokuluna başladığından beri çocuklarında olumlu yönde gelişmelerin olduğunu ifade etmiştir.

“**Paylaşma becerisi arttı**” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- “Okul öncesi eğitimin yararlı olduğuna inanıyoruz. Paylaşmak, sorumluluk almak, gibi birçok olumlu davranış değişikliği oldu.” (5 anne)
- “Çocuğum anaokuluna başladığından beri kendine güveni arttı, girişken ve hareketli oldu. Önceden korkak davranırdı. Yürümeye korkardı neredeyse, şimdi oturamıyoruz evde. Hopluyor, zıplıyor, atlıyor, yaratıcılığı gelişti, gelişti. Bilinçli bir çocuk oldu. Bize karşı saygılı, çevremizdekilere de öyle. Paylaşımçı, yani arkadaşlarıyla kendine ait şeyleri paylaşıyor.” (2 anne)
- “Çocuğum okula başladığından beri elbette ki olumlu değişiklikler oldu. Bunlar arkadaşlarıyla iletişim, paylaşma ve inatçılığı konusunda çok olumlu değişiklikler oldu. Artık eve gelen arkadaşlarıyla oyuncaklarını kolaylıkla paylaşıyor.” (5 anne)

“El becerisinin arttı” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Artık çizgileri çok düzenli çiziyor, taşırmadan da boyuyor. Eskiden çok kötü boyardı. (5 anne)*
- *“Evde de etkinlikler yapıyoruz, o sırada gözlemlerim. Artık makası daha iyi tutuyor, daha iyi kesiyor. Öğretmeni okulda da bu konularda daha iyi olduğunu söyledi.”(1 anne)*
- *“Geçen çalışma kitabına baktım, çok beğendim çizgileri çok düzelmiş.”(3 anne)*
- *“El becerisinin geliştiğini gözlemlerim. Kaşığı bile daha iyi tutuyor.”(3 anne).*

“Öz bakım becerisinin artmasına” görüşüne ilişkin anne ifadeleri:

- *“Evet değişiklikler oldu tabii, artık kendi yemeğini kendi yiyor. Üstünü kendisi giyiyor. Yatağını kendisi topluyor.” (5 anne)*
- *“Günlük yapması gereken davranışları zaman zaman yerine getiriyor. Zaman zaman getirmiyor. Örneğin; diş fırçalama, oyuncak toplama vb.” (2 anne)*
- *“Her şeyimiz düzenli artık, uykumuz, yemeğimiz, 21.00 da yatakta. Dişlerini fırçalıyor, peynir yemezdi peynir yemeye başladı.”(1 anne)*
- *“Anaokulunun en önemli katkısı yemek konusunda oldu çok yemek seçerdi sebze yediremezdik örneğin okula başladığından beri daha az yemek seçiyor ve yemeğini kendisi yiyor geçen seneye kadar bazen ben yedirirdim.”(2 anne)*

7. TARTIŞMA VE SONUÇ

Altı yaş grubu (60–72 Ay) çocuklarda sosyal becerileri geliştirerek şiddet davranışlarını önlemeye yönelik planlanan 10 haftalık çocuk ve dört haftalık ebeveyn programının etkisini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, “çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi şiddet davranışlarını önleyebilir” hipotezi üzerine kurulmuştur.

Elde edilen bulgularda, birinci ölçümde deney ve kontrol grubundaki çocukların SBDÖ alt boyutları ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaz iken; ikinci ölçümde KKEB alt boyut puanı dışındaki diğer alt boyut ve toplam puan ortalamalarında; üçüncü ölçümde ise, tüm alt boyut ve toplam puanları arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda; araştırmanın birinci hipotezi olan “Sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme eğitim programı uygulanan deney grubu çocukların SBDÖ toplam ve alt boyut puanları kontrol grubu çocukların puanlarından yüksektir.” KKEB alt boyutu dışında doğrulanmıştır. (İkinci ölçümde Deney grubunda KKEB alt boyutunda puanında da anlamlı yükselme olmasına karşın, kontrol grubunun bu alt boyuttan aldığı ilk puanın yüksek olması nedeniyle iki grup karşılaştırıldığında aradaki fark anlamlı bulunmamıştır) (Tablo 4).

Deney grubu anneler ile eğitim programı tamamlandıktan sonra üçüncü ölçümlerle eş zamanlı olarak yapılan görüşmelerde de, ölçek puanlarını doğrular nitelikte, çocuklarının eğitim programı uygulanmadan önceki sürece göre daha sık nezaket sözcüklerini kullandıkları, öfkelerini kontrol edebildikleri, konuşurken sırasını bekleme ve paylaşma davranışı sergiledikleri belirlenmiştir.

Ölçek puanları ve ebeveyn ifadeleri çocuklarda geliştirilmesi güç olan sosyal becerilerin kazandırılmasında, çocukların kendilerinin ve diğer bireylerin duygularını tanımaya ve anlamaya yönelik empati, kişilerarası becerilerini geliştirmeye yönelik kişilerarası problem çözme ve duygularını kontrol etmeyi kolaylaştıracak öfke kontrolü konularını içeren bu öğretim programının etkili olduğunu göstermektedir. Bu temaların çocukların kişiler arası ilişkileri, kendini kontrol etme, duygularını kontrol etme, akran baskısıyla başa çıkma ve dinleme becerilerini geliştirdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda,

programımızın çocuklarda pek çok sosyal becerinin gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Çalışmadan elde edilen bulgular, konuyla ilgili yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Konuya ilişkin çeşitli araştırmalarda, okul öncesi ve okul dönemi çocuklara uygulanan öğretim programlarının yararlı olduğu ve değişim yarattığı görülmüştür. Farklı yaş grupları için planlanan ve sosyal becerinin farklı alanlarını geliştirmeye yönelik oluşturulan programların içerikleri incelendiğinde; programlarda sosyal uyum (Vural 2006, Kurt 2007, Ceylan 2009, Kabasakal ve Çelik 2010, Tagay, Baydan, Acar 2010), empati (Yüksel 2004b, Kahraman ve Akgün 2008), kişilerarası sorun çözme (Kargı 2009), duyguların kontrolü (Okur 2008), çatışma çözme (Gündoğdu, Izgar 2010), iletişim becerileri (Ergin 2003), atılganlık eğitimi (Sert 2005, Okur 2008), benlik saygısı (Kaplan 2007), öz kavram (Cerrahoğlu 2002), benlik algısı (Turaşlı 2006), işbirliği (Okur 2008) gibi temaların işlenmiş olduğu ve ilgili çalışmalarda genellikle çocukların bu becerilerinin arttığı görülmüştür.

Deney ve kontrol grubu çocukların SBDÖ puanlarının zaman içindeki değişimleri incelendiğinde, deney grubundaki çocukların ikinci ve üçüncü; kontrol grubundaki çocukların ise, üçüncü ölçüm puanlarının artış gösterdiği ve bu artışın deney grubunda daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgu da uygulanan programın etkinliğini göstermektedir (Tablo 4). Deney grubunda üçüncü ölçümde de puan artışının devam etmesi ve kontrol grubuna göre daha yüksek olmasının, program kapsamındaki etkinliklere yönelik posterlerin sınıfta asılı bırakılması ve çocukların bunları sürekli görmeleri, çocuklara öğretilen şarkıların öğretmenler tarafından tekrarlatılması, çocuklar olumlu davranış sergilediklerinde öğretmenlerin olumlu geri bildirimler vermeleri ve zaman zaman eğitim programı içerisindeki etkinliklerle ilgili hatırlatmalar yapmalarından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Kontrol grubunun SBDÖ puanlarında özellikle üçüncü ölçümdeki yükselmenin farklılık yaratacak düzeyde olduğu görülmüştür. Kontrol grubundaki çocukların ebeveynleri ile yapılan görüşmelerde de, bu bulguyu destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Görüşmeler sonrası ebeveynlerin, çocukların daha sıklıkla öz bakım ve eğitim öğretim alanındaki becerileri tanımladıkları, sosyal becerilerini yansıtan davranışlardan paylaşma becerilerinin arttığını ifade etmişlerdir (Tablo 17). Kontrol grubunda ki artış, zaman içerisindeki çocukların gelişim süreçlerinin ve okulun yarattığı olumlu etkinin bir

sonucu olarak düşünülmektedir. Bilindiği gibi, okul öncesi eğitim kurumları çocuğun akranları ile birlikte olma fırsatı bularak aile bireyleri dışında toplumsal etkileşime geçtiği ilk çevredir. Normal gelişim sürecinin ve sosyal çevrenin bütünleşmesiyle kontrol grubundaki çocukların sosyal beceri düzeylerinin artış göstermesi beklenen bir sonuçtur. Konuya ilişkin yapılan çalışmalarda da okul öncesi eğitim alan çocukların ilköğretim birinci sınıfta sosyal becerilerinin almayanlara göre daha gelişmiş olduğu (Erbay 2008, Kılıç 2008, Günindi 2008), okuma yazma, matematik, öz bakım ve problem çözme becerileri, motor, sosyal, duygusal, dil gelişimi yönünden eğitim almayanlara göre farklılıklar gösterdikleri bildirilmiştir (Pehlivan 2006, Pakkal 2007, Günindi 2008, Özkesemen 2008). Okul öncesi eğitim programları çocukların sosyal becerilerini geliştirse de, planlı sosyal beceri öğretim programları ile çocukların sosyal becerilerinin kısa zamanda ve etkili bir şekilde düşünülmektedir.

Araştırma kapsamındaki çocukların şiddet davranış sayılarındaki değişimler incelendiğinde, deney grubu çocukların şiddet davranışlarının, kontrol grubu çocuklardan daha fazla azaldığı belirlenmiştir. Gözlenen azalmanın arkadaşına vurma, dövmekle tehdit etme, tekme atma, itme, hoşlanmadığı hareketleri yapma davranışlarında daha yoğun olduğu, bu sonucun da Kasım ve Nisan aylarında istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığı saptanmıştır (Tablo 12). Elde edilen bu bulgu, “Sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme eğitim programı uygulanan deney grubu çocuklarda, şiddet davranışlarının sayısı kontrol grubundaki çocuklardan azdır” hipotezini doğrulamaktadır. Deney grubu çocukların şiddet davranışlarındaki azalmaya sosyal beceri geliştirme programının yol açtığı düşünülmektedir. Kontrol grubu çocuklara öğretmenler tarafından eğitim yapılmakta ve çocukların sosyal becerileri gelişme göstermektedir ancak hemşire tarafından sosyal beceri eğitimi uygulanan deney grubu çocuklarda sosyal beceri gelişiminin daha fazla olduğu görüşmüştür. Bu bulguda sosyal beceri programlarının öğretmenlerle işbirliği halinde hemşireler tarafından gerçekleştirilmesinin önemini göstermektedir.

Programda çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını tanımaya, kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunları çözmeye, öfkesini kontrol etmeye yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikle kapsamında hazırlanan duygu kartlarının, hikaye anlatımlarının, tiyatro ve kukla gösterimlerinin, şarkı ve oyunların, boyama ve kukla yapımı etkinliklerinin, öfkelendiklerinde vücutlarındaki değişiklikleri tanımaya ve

sakinleşmeye yönelik kendi kendine konuşma, derin nefes alma ve hayal kurma egzersiz çalışmalarının çocuklarla birlikte eğlenceli, sıkmadan ve yargılamadan ancak düşünmeye sevk edici şekilde gerçekleştirilmesinin çocuklarda sosyal becerilerin gelişimini ve şiddet davranışlarının azalmasını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Literatürde, sosyal beceri geliştirmenin çocuklarda saldırganlığı önlemede ve azaltmada önemli rol oynadığına, şiddet davranışlarının en sık nedeninin empati eksikliği, kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlar ve yetersiz öfke kontrolü olduğuna dikkat çekilmektedir (Frey et al 2000, Postema 2006, Vahdedi et al 2007, Hutchings, Bywater, Daley, Lane 2007). Gerek okul öncesi gerekse okul dönemindeki farklı yaş grubu çocuklara yönelik şiddet davranışlarını azaltmak üzere çeşitli araştırmacıların, yaratıcı drama (Gündoğdu 2010), sınıf temelli yaklaşım (Webster-Stratton, Reid, Hammond 2001, Teglassi and Rothman 2001), kendi kendini değerlendirme, sosyal beceri kitapçığı (Lafayette 2009) gibi çeşitli eğitim teknikleri kullanarak gerçekleştirdikleri eğitim programları sonrasında da karşı gelme, davranış ve dikkat eksikliği, hiperaktivite ve saldırganlık davranışları konusunda bu araştırma bulgusunu destekler nitelikte olumlu davranış değişiklikleri gözledikleri bildirilmiştir (Teglassi and Rothman 2001, Webster-Stratton, Reid, Hammond 2001, Taub 2001, Lafayette 2009, Gündoğdu ve Izgar 2009).

Baş (2010), tarafından yapılan sınıf temelli sosyal beceri eğitimi tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bir çalışmada programın ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin saldırganlık davranışlarını azaltmada etkili olmadığı belirtilmiştir. İkinci Adım Şiddeti Önleme Programı (Second Step) kullanılarak çocukların şiddet davranışlarının azaltılması amaçlanan Stephenson (2009)'un çalışmasında programın 3, 4, 5 yaş grubunda etkili olmadığı vurgulanmıştır. Konuya ilişkin önceki çalışmalara bakıldığında; olumsuzluklar tek boyutlu bir müdahale sergilenmesi (örn: öfkeyle başa çıkma becerileri geliştirmek), uygulanan programın sadece öğrencilere yönelik olması, aile ve öğretmenler gibi öğrenci ile ilişkili diğer bireylerin katılımının sağlanmaması, programın bir sınıf öğrenci ile yürütülmesinden dolayı programın uygulanması sırasında öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine ve etkileşime yeterince fırsat sağlanmamış olması (Baş 2010), örneklem büyüklüğünün yetersizliği, eğitim süresinin kısalığı, çocukların programa devamsızlığı (Stephenson 2009) olarak ifade edilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırmamızda şiddeti önleyici davranışlarda çocuğu çok boyutlu

(empati, kişilerarası problem çözme,..... vb) ve sosyal çevresi (akran, öğretmen ve ebeveyn) ile birlikte değerlendirerek gerçekleştirilmesinin (ebeveyn programı uygulanmış, ebeveynlere yönelik program kitapçığı her ebeveyne verilmiş, öğretmenler haftalık toplantılar yapılmıştır.) çocukların her etkinliğe katılımının sağlanmasının, etkinliğe katılmayan çocuklar için etkinliğin tekrarlanmasının, uygulamanın iki sınıf ile yürütülmesinin olumlu etki sağladığı söylenebilir.

Yapılan literatür incelemesinde, çocukların demografik özelliklerinin, okula devam durumlarının, ebeveynlerin demografik özelliklerinin ve tutumlarının çocukların sosyal becerilerinin gelişmesinde ve şiddet davranışlarının azalmasında etkili olduğu belirlenmiştir (Terzi 2003, Çelik 2007 Dervişoğlu 2007, Taylı 2007, Gültekin 2008, Günindi 2008, Erbay 2008, Karayılmaz 2008, Kılıç 2008, Erdoğan ve Uçukoğlu 2011). Bu bağlamda; bizim araştırmamızda çocukların sosyal beceri puanları cinsiyetlerine göre incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda kız çocukların erkek çocuklara göre ilk ölçümden itibaren daha yüksek puan aldıkları görülmüştür (Tablo 8). Her toplumun kadına ve erkeğe vermiş olduğu roller vardır ve çocuk kendisinden beklenen bu rolleri uygun bir şekilde yerine getirmek durumundadır. Toplumda erkek çocukların iddiacı, dediğini yaptırır, öfkeli, saldırgan davranışlar sergilemesi tercih edilirken, kızların uyumlu, sakin ve yumuşak olmaları beklenir. Bu toplumsal yaklaşımın kızların sosyal beceri gelişimini desteklemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma sonucunu destekler nitelikte diğer çalışmalarda da, kız çocuklarının sosyal becerilerinin erkek çocuklara göre daha fazla gelişmiş olduğu görülmüştür (Baş 2003, Dervişoğlu 2007, Çelik 2007, Günindi 2008, Karayılmaz 2008, Gültekin 2008, Toktamış 2008).

Diğer önemli bir değişken olan çocukların okula devam şekilleri ile sosyal beceri puanları karşılaştırıldığında, deney ve kontrol grubunun her ikisinde de anaokuluna tam gün devam eden çocukların yarım gün devam edenlere göre sosyal becerilerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış saptanmıştır (Tablo 8). Okul öncesi eğitim kurumlarının önemli görevlerinden biri de çocukların olumlu sosyal davranışlar kazanmalarını sağlamaktır. Okul öncesi eğitime başlayan çocuk, ilk günden itibaren işbirliği, paylaşma, rekabet, kendi haklarını koruma ve başkalarının haklarına saygı gösterme gibi sosyalleşmeye ilişkin davranışları bu kurumlarda yaşitlarıyla olan etkileşimleri sonucunda kazanır (Saatçılar 1997). Yapılan çalışmalarda da okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal beceri puanları daha yüksek bulunmuştur (Dervişoğlu

2007, Günindi 2008, Erbay 2008, Kılıç 2008). Araştırmamızdan elde edilen bu bulgu da deney grubu çocukların sosyal beceri puanlarındaki artışın daha fazla olmasında diğer tüm değişkenler benzer olduğu için araştırmacı tarafından uygulanan eğitim programının etkili olduğunu düşündürmektedir.

Kardeş sahibi olma, çocuğun sosyal becerisinin gelişimine katkı sağlayan özelliklerden biridir. Kardeşler arasındaki ilişki sosyalleşme becerilerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, kardeş sahibi olan çocukların tek çocuk olanlara göre daha gelişmiş sosyal becerilere sahip olacağı belirtilmektedir (Taylı 2007). Araştırmamızda, deney grubunda kardeşi olan çocukların eğitimden üç ay sonra KB puanlarının olumlu anlamda artış gösterdiği saptanmıştır. Bu durumun okulda öğrendiklerini kardeşleriyle uygulama fırsatı bulması evde kardeşleri ile uyguladıkları becerileri okulda arkadaşlarıyla ilişkilerine yansıtmalarına bağlı olabileceği düşünülmektedir. Önceki araştırma sonuçlarının bazıları bu araştırma bulguları ile paralellik gösterirken bazıları ise ters düşmektedir. Taylı (2007)'nin kardeşe sahip olmanın okul öncesi dönemdeki sosyal oyuna etkisini incelediği araştırmasında, kardeşi olan çocukların, daha çok sosyal oyunu; tek çocukların da, daha çok yalnız oyunu tercih ettikleri belirlenirken, diğer araştırmalarda kardeş sahibi olmanın sosyal becerinin gelişmesinde etkili olmadığı savunulmuştur (Erbay 2008, Karayılmaz 2008, Gültekin 2008).

Araştırmada, deney grubu annelerin eğitim seviyelerine göre çocukların sosyal beceri puanlarının değişmediği, kontrol grubundaki çocukların sosyal beceri puanlarının ise annelerinin eğitim seviyelerinin yükselmesine paralel olarak arttığı saptanmıştır. Elde edilen bu bulgunun, ebeveynlere yönelik hazırlanan öğretim programından deney grubunda her eğitim düzeyindeki annenin yararlanmasından ve dört oturumluk bilgilendirme programının uygulamaya konulmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatürde de bu çalışma bulgusunu destekler nitelikte, annelerin eğitim düzeyinin çocuğun sosyal gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir (Dervişoğlu 2007, Erbay 2008, Günindi 2008, Gülay 2008).

Araştırmamızda ebeveyn tutum ölçeği kullanılmış ancak ETÖ ile çocuğun sosyal beceri puanları arasında izin verici tutum dışında bir ilişki saptanmamıştır. İzin verici tutum boyutu ile SBDÖ puanları arasında negatif yönde zayıf ilişki bulunmuştur. İzin

verici tutumda; ebeveynler çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmez, kural koymaz, çocuktan yaşına uygun davranışlar beklemez. Bu nedenle, bu tutumda yetişen çocukların kurallara uymakta zorluk çekebileceği, bencil ve sorumsuz olabileceği, olumsuz sosyal davranışlar sergileyebileceği bildirilmiştir (Yavuzer 2002, Navaro 2009). Literatür bilgisini destekler nitelikte araştırmamızda izin verici tutum ile sosyal beceri davranışları arasında negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çocuğun eğitiminde ve sosyal becerilerin gelişiminde annenin rolü yadsınamaz. Annelerin özellikleri ve çocuklarına karşı tutumları çocuklarının gelişiminde olumlu ya da olumsuz sonuçların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarında ebeveynlerin tutumlarını etkileyeceği düşüncesiyle ebeveynler de araştırma kapsamına alınmış, uygulanan eğitim sonrası deney ve kontrol grubundaki ebeveynlerle kendilerinin ve çocuklarının davranışlarındaki değişimler incelenmiştir. Uygulanan öğretim programı kapsamında; 60-72 ay çocuğunun özellikleri, ebeveyn-çocuk iletişimde engel oluşturan etkenler, iletişime yardımcı davranışlar (etkin dinleme, ben dilini kullanma, empati, kabul), ödül, ceza, çocuklarda istenmeyen davranışların engellenmesinde ödül ceza dışında kullanılacak yaklaşımlar, mola uygulaması, çocuklarda iç denetimin geliştirilmesi ve çocuklarda şiddet davranışları konularına yer verilmiştir.

Ebeveynlerle yapılan yapılandırılmış görüşme sonucunda, öğretim programı uygulanan deney grubu ebeveynlerinin öğretim programı sonrasında çocuklarını daha etkin bir şekilde dinledikleri, çocuklarıyla konuşmalarında ben dilini kullanmaya dikkat ettikleri, empati kurmaya çalıştıkları, sabırlı olmayı öğrendikleri, kurallar konusunda tutarlılıklarının arttığı, çocuklarını diğer çocuklarla ve arkadaşlarıyla kıyaslamayı bıraktıkları saptanmıştır. Eğitim programı uygulanmayan kontrol grubu ebeveynlerde ise çocuklarına yaklaşımlarında ve disiplin yöntemlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı, az sayıdaki ebeveynin ise çocuklarına karşı daha esnek oldukları (n=3), ödül ve ceza uygulamalarında değişiklik olduğu (n= 5) belirlenmiştir. Bu sonuçlar ebeveynlere verilen dört oturumluk eğitimin, annelerin deneyimlerini paylaştıkları grup tartışmalarının, her oturum öncesi ve sonrası anlatılan konunun tekrarlanması ve anneler tarafından sorulan soruların yanıtlanması ailelerinin tutumunda olumlu yönde değişikliğe neden olduğunu göstermekte olup, çocuğun sosyal becerilerinin

gelişmesine katkıda bulunmak için eğitimlere ailenin de katılımın son derece önemli olduğunu yansıtmaktadır. Yalnızca çocuklara uygulanan program değil, ebeveynlerinde davranış değişikliği göstermeleri deney grubu çocuklarda bu başarının sağlanmasını etkilemiş olabilir. Ebeveynlerin kendi ve çocuklarının davranışlarında olumlu yönde değişimlerin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda çocuklarda sosyal beceri geliştirmenin önemli bir ayağı da ebeveynlerdir. Bu tür programların hemşireler tarafından gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Bu düşünceyi destekler nitelikte, önceki çalışmalarda da farklı yaş grubu çocuklar için düzenlenen ebeveyn eğitim programları sonrasında ebeveynlerin iletişim (Çağdaş Arı 1997, Razi 2004), olumlu ebeveynlik becerileri (Gürşimşek 2003, Webster-Stratton, Reid, Hammond 2001, Kim, Cain, Webster-Stratton 2007, Temel ve ark. 2010), öz yeterlilik (Elibol 2007), öz güven, öz bakım güçleri (Kaplak 2006), eğitimsel etkinliklere aile katılımı (Vural 2006) gibi alanlarda bilgi, tutum ve davranışlarında olumlu değişimler yaşandığı bildirilmiştir.

Çeşitli ebeveyn eğitim programları bulunmakla birlikte multidisipliner bir yaklaşımla yürütülen (çocuk sağlığı hemşireleri, aile hekimleri ve diğer birinci basamak sağlık çalışanları, pediatristler, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikiyatristler ve polis memurları vb.) Üç P Ebeveyn Eğitimi Programı'nın (Sanders, Markie-Dadds, Turner 2003, Sanders, Matthew 2008) ve araştırmacı bir hemşire olan Carolyn Webster-Stratton tarafından geliştirilen İnanılmaz Yıllar Anne-baba Eğitimi Programı'nın (Webster-Stratton, Hammond 1997, Webster-Stratton 2004, Hutchings, Bywater, Daley, Lane 2007, Kim, Cain, Webster-Stratton 2007, Lau, Fung, Ho, Liu, Gudino 2011) olumlu ebeveynlik becerilerin geliştirilmesinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle çocuk sağlığı, halk sağlığı ve ruh sağlığı hemşirelerinin çocuğun sağlığını geliştirme gibi konularda sahip oldukları bilgi ve beceri birikimiyle, koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında yürütülecek olumlu ebeveynlik becerilerini arttırmaya yönelik eğitim programları için uygun eğitimci adayı oldukları belirtilmektedir (Razi 2004, Allender ve Spradley 2005, Stephenson 2009, Acar, Üstün 2010).

Sonuçlar

Bu araştırma, 60-72 ay çocukların sosyal becerilerini geliştirerek şiddet davranışlarını önlemeye yönelik çocuk ve ebeveyn programının etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş ön-test son-test uygulamalı kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışmadır. Örnekleme 67 çocuk ve ebeveyni (36 deney, 31 kontrol) oluşturmuştur. Deney grubu çocuklara empati, problem çözme becerileri ve öfke kontrolü konularının yer aldığı 30 etkinlikten oluşan, ebeveynlere ise 60-72 ay) çocuğun özellikleri, ebeveyn-çocuk iletişimi, çocuklarda ödül ve ceza yöntemleri, çocuklarda şiddet davranışları, nedenleri ve önleme yaklaşımları konularını içeren dört oturumluk öğretim programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda;

- Uygulanan program sonrası deney grubu çocukların sosyal beceri puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttırdığı öğretimden 3 ay sonrada puan artışının devam ettiği (deney grubu çocukların sosyal beceri puanı 137.3'den 176.4'e yükselmiştir.) (Tablo 4),
- Kontrol grubu çocuklarında üç ay sonraki ölçümlerde sosyal beceri puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gösterdiği bulunmuş olup bu artışın öğretmenlerin uyguladıkları öğretim programından kaynaklandığı (kontrol grubu sosyal beceri puanı 141.7'den 152.5'e yükselmiştir.) (Tablo 4),
- Öğretim programı uygulandıktan sonra alınan ölçümlerde, deney ile kontrol grubu çocukların sosyal beceri puanlarında arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($p=0.0001$) (Tablo 4),
- Uygulanan “sosyal beceri geliştirme” sonrasında deney grubu çocukların şiddet davranışlarındaki sayısı kontrol grubun çocukların şiddet davranış sayısından anlamlı düzeyde düşük olduğu (Tablo 12, Tablo 13),
- Altı aylık sürede deney grubu çocukların şiddet davranış sayısı 234'den 34'e, kontrol grubunun 159'dan 65'e düşmüş olup gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0.030$),
- Okul öncesi eğitime ek olarak; “Sosyal Beceri Geliştirme Eğitimi” ile çocukların empati, öfkesini kontrol etme, iletişim kurma, problem çözme, paylaşma becerilerinin geliştirilebileceği,

- Çocuğun erkek olması, anaokuluna yarım gün devam etmesi hem deney hem kontrol grubunda, tek ocuk olması deney, anne eğitim seviyesinin düşük olmasının kontrol grubunda çocukların sosyal beceri puanlarını olumsuz yönde etkilediği,
- Olumlu ebeveyn-ocuk ilişkisinin sosyal becerinin olumlu yönde gelişmesini sağladığı ve çalışmamızda verilen ebeveyn eğitiminin ebeveynlerde çocuklarına karşı olumlu davranış ve tutum değişikliği geliştirdiği belirlenmiştir.

Öneriler

Araştırmadan elde ettiğimiz sonuçlar doğrultusunda;

- Hemşire bir araştırmacı gerçekleştirilen çocuklarda sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme çocuk ve ebeveyn programının etkili olduğunu göstermiştir. Deney grubu çocuklarda kontrol grubu çocuklara göre, sosyal beceri puanlarındaki artışın fazla, şiddet davranış sayılarının az olması, deney grubu ebeveynlerin olumlu iletişim örnekleri gösteren ifadelerinin fazla olması bulgularına dayanarak bu programın yararlı olduğunu sonucuna varılmış. Araştırmacının geliştirdiği ve uyguladığı öğretim programının okullarda uygulanabilmesi için araştırmacının görev yaptığı Zonguldak ve çevresinde pilot iller seçilerek buralarda Sağlık Müdürlükleri ve Milli Eğitim Müdürlükleri ile iletişime geçip bu programı uygulatabilecek hemşireler belirlenip hemşirelerin bu uygulamaları gerçekleştirmesi ve bu hemşireler illerindeki diğer hemşirelere bu programı öğretebilirler.
- Çocuklara yönelik öğretmenlerin (okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenler) uyguladıkları programlarında öğrencilerin gelişimine katkıda bulunduğu araştırmamızın kontrol grubu çocukların bulgularından anlaşılmıştır ancak hemşire tarafından sosyal beceri eğitimi uygulanan deney grubu çocuklarda sosyal beceri gelişiminin daha fazla olduğu görüşmüştür. Bu bulgulara dayanarak okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenlerle işbirliği halinde hemşireler tarafından okul, aile, toplum sağlığı hemşirelerinin okullarda hazırlanan bu sosyal beceri programını uygulaması,
- Yönergesi bulunan kitapçıkların oluşturulması araştırmacı tarafından uygulan programın CD'lerinin oluşturulması kitapçıkla birlikte kullanımı sunulması,
- Tüm çocukların yanı sıra özellikle sosyal beceri yetersizliği olan çocuklarda ebeveyn-okul işbirliği ile problem şiddet davranışı haline dönüşmeden öğretmenler ve hemşirelerin işbirliği halinde engelleyici önlemlerin alınması,
- Çocuğun erkek olması, anaokuluna yarım gün devam etmesi, tek çocuk olması ve anne eğitiminin düşük olması gibi özellikler sosyal beceri eğitimleri

planlanırken risk faktörleri olarak değerlendirilip, bu özelliklere sahip çocukların bu tür programlara yönlendirilmeleri önerilmektedir.

8. KAYNAKLAR

1. Akkök F. (2006a). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Öğretmen El Kitabı. Özgür Yayınları 4. Basım, İstanbul.
2. Akkök F. (2006b). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Ana-Baba El Kitabı. 4. Basım, Özgür Yayınları İstanbul.
3. Aksayan S, Bahar Z, Bayık A, Emiroğlu E.N, Erefe İ, Görak G, Karataş N, Kocaman G, Kubilay G, Seviğ Ü. (2002). Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemler, Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Derneği. HEMAR-GE, Adak Ofset, İstanbul.
4. Allender AJ, Spradley BW. (2005). Community Health Nursing Promoting and Protecting the Public's Health. Sixth edition. Lippincot Williams & Wilkins, Philadelphia.
5. Anlıak Ş, Dinçer Ç. (2005). Farklı eğitim yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların kişiler arası problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38 (1):149-166.
6. Arkan B, Besti Ü. (2010). Ebeveyn Programı Değerlendirme Rehberi. DEUHYO ED. 3 (2): 102-107.
7. Avcı R. (2006). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman Prof. Dr. S. Sonay Güçray).
8. Avcıoğlu H. (2005). Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi. 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
9. Avcıoğlu H. (2007). Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması (İki-Altı Yaş). *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(2): 87-101.
10. Ayas T. (2008). Zorbalığı Önlemede Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Bir Programın Etkililiği. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin).
11. Baş (Uz) A. (2010). Sınıf-temelli bir sosyal beceri eğitimi programının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin güvengenlik ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2): 731-747.
12. Baş (Uz) A. (2003). İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okula Uyumu İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ferda Aysan).

13. Cerrahoğlu S. (2002). Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Öz Kavramı Düzeylerine Etkisi, T.C Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, (Danışman: Yrd Doç Dr Seher Balcı).
14. Ceylan Ş. (2009). Vineland Sosyal- Duygusal Erken Çocukluk Ölçeğinin Geçerlik-Güvenirlik Çalışması ve Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Beş Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Davranışlarına Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Esra Ömeroğlu).
15. Çadır D. (2008). Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan Avcıoğlu).
16. Çalışandemir F, Bayhan P. (2011). Anasınıfı çocuklarının çoklu zeka alanlarının gelişimine deney yöntemiyle verilen eğitimin etkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(21): 180 -207.
17. Çağdaş ve Arı (1999). “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi”nin 4-5 Yaş Çocukların Sosyal Gelişimine Olan Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 5: 391-407.
18. Çağdaş A. (2003). Anne-Baba-Çocuk İletişimi. Eğitim Kitabevi, Konya.
19. Çelik N. (2007). Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zekavet Topçu Kabasakal).
20. Çetin F, Bilbay AA, Kaymak DA. (2002). Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler. 3. Baskı, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri, İstanbul.
21. Çivitçi (2007). Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği’ nin Türkçe’ ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22): 99-109.
22. Çivitçi N. (2011). Lise öğrencilerinde okul öfkesinin yordayıcıları olarak okula yabancılaşma ve algılanan sosyal destek. *İlköğretim Online*, 10(3):861-871. <http://ilkogretim-online.org.tr>. (Erişim Tarihi:07.08.2011).
23. Darıca N. (2007). Çoklu Zeka Kuramına Uygun Gelişimsel Etkinlikler. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

24. Darıca N. (2004). *Yaratıcı Etkinlikler Uygulama Kitabı*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
25. Demir K.E. (2007). *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)*. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gül Şendil).
26. Deniz M.E. (2003). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9: 501-522.
27. Dervişoğlu M.C. (2007). *Okul Öncesi Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının, Sosyal Becerilerini ve Problem Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Prof. Dr. Elif Üstün).
28. Dökmen Ü.(2005). *Küçük Şeyler*. 3. Basım, Sistem Yayıncılık, Ankara.
29. Dökmen Ü. (1995). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. 2. Baskı, Sistem Yayıncılık. Ankara.
30. Elibol F. (2007). *12-36 Aylar Arasında Çocukları Olan Annelere Verilen Grup Eğitiminin Annelerin Anne-Babalık Görevlerinde Öz Yeterliliklerine Yönelik Katkısının İncelenmesi*. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Duyan Mağden, Ortak Danışman: Prof. Dr. Reha Alpar).
31. Emerson R. (2006). *Energizing the nursing lecture: application of the theory of multiple intelligence learning*. *Nursing Education Perspectives*, 24:121-131.
32. Erbay E. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilere Sahip Olma Düzeyleri*. P.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. İzzet Baki Karaoğlu).
33. Erdoğan Ö, Uçukoğlu H. (2011). *İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler*. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1): 51-72.
34. Ergin H. (2003), *İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi*. İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul (Danışman: Haluk Yavuzer).
35. Frey SK, Hirschstein MK, Guzzo BA. (2000). *Second Step: Preventing aggression by promoting social competence*. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(2): 102-112.

36. Fulford J, Hutching M, Ross A, Schmits. (2001). İlköğretimde Drama. Çeviren: Küçükahmet L., Borçbakan H., Karamanoğlu S.S., 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
37. Gander MJ, Gandiner HW. (2010). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Yayıma Hazırlayan Prof. Dr Bekir Onur, 7. Basım, İmge Kitabevi, İstanbul.
38. Gövda İ.A. (1998). Çocuk Psikolojisi Eğitim Dizisi. 1. Baskı, Hayat Yayıncılık, İstanbul.
39. Gündoğdu R, İzgar H. (2010). Yaratıcı drama temelli çatışma çözme programının ergenlerin çatışma çözme becerisine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30: 81-100.
40. Gülay H, Akman B. (2009). Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler. 1. Basım, PEGEM Akademi, Ankara.
41. Gülay H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22): 82-93.
42. Gülay H. (2008). 5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, (Danışmanı: Alev Önder).
43. Günindi N. (2008). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Grubu Çocuklarının Sosyal Uyum Becerileri İle Anne Babalarının Empatik Becerilerini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışmanı Yrd. Doç Dr Adalet Kandır).
44. Gültekin E. S. (2008). 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışmanı: Prof. Dr. Çağlayan Dinçer).
45. Gürbüz K (2006). Olumlu Sağlık Davranışlarının Kazandırılmasında Okul Sağlığı Hemşireliği Uygulamaları. K.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli (Danışman: Prof. Dr. Seçil Aksayan).
46. Gürel E, Tat M. (2006). Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Yaklaşımına, Multiple Intelligence Theory: From Unitary Intelligence Conception to Multiple Intelligence Approach. *The Journal of International Social Research* , 3(11):336 - 356.

47. Gürkan T. (2000). Neden okul öncesi eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2): 215-219.
48. Gürşimsek İ. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim, *Kuramda ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1): 125–144.
49. Harputlugil M. (2004). Bir çoklu zeka kuramı uygulaması. *İlköğretim-Online*, 3(2), 67-72, <http://ilkogretim-online.org.tr>.
50. Hilooğlu S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbaca Davranışlarını Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fulya Cenkseven Önder).
51. Hutchings J, Bywater T, Daley D, Lane E. (2007). A pilot study of the Webster-Stratton Incredible Years Therapeutic Dinosaur School Programme. *Clinical Psychology Forum*, 170: 21–24.
52. Işık M. (2007). Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yas Çocuklarına Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması ve Uygulanması. G.Ü. Eğitim Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman Yard. Doc. Dr. Adalet Kandır).
53. İzci E, Kara A, Dalaman F, (2007). Dershane öğrencilerinin çoklu zeka kuramı açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(21): 1-14.
54. Kabasakal Z, Çelik N. (2010). Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi. *Elementary Education Online*, 9(1): 203-212. <http://ilkogretim-online.org.tr> (Erişim Tarihi: 26.05.2011).
55. Kaplap Uz B. (2006). Adölesan Annelere Verilen Eğitimin Öz Güven ve Öz Bakım Güçlerine Etkisinin İncelenmesi. E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, (Danışman. Yrd. Doç. Dr. Bahire Bolışık).
56. Karayılmaz D. (2008). Ana Sınıfına Devam Eden Çocukların Duygusal Zeka ve Sosyal Uyum Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Esra Ömeroğlu).
57. Karataş H, Öztürk C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi*. 2(2): 61-74.
58. Kahraman H, Akgün S. (2008). Empati becerileri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empati becerilerine ve sorun davranışlarına etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 15(1): 15-24.

59. Kaplan A. (2007). Öfke Yönetimi Becerileri Programının İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyi ve Benlik Saygısına Etkisi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, (Danışma Yrd. Doç. Dr. Nergüz Bulut Serin).
60. Kapıkıran NA, İvrendi AB, Adak A. (2009). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19: 19-27.
61. Kargı E. (2009). Bilişsel Yaklaşım Dayalı Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri Kazandırma (BSC) Programının Etkililiği: Okul Öncesi Dönem Çocukları Üzerinde Bir Araştırma. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Selahiddin Ögülmüş).
62. Kılıç Z. (2008). İlköğretim Birinci Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan Öğrencilerin Gelişim Becerilerinin Karşılaştırılması. B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kenan Göçer).
63. Kırkıncıoğlu M. (1999). Çocuk Ruh Sağlığı. Esin Yayınları İstanbul.
64. Kibar B. (2008). Büyükanneleleriyle Yetişen ve Yetişmeyen 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyo-Duygusal Gelişim Düzeyleri, Davranış Sorunları İle Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Ozana Ural
65. Kim E, Cain K, Webster-Stratton C. (2007). Preliminary evidence of efficacy of a parent training for Korean American mothers. *International Journal of Nursing Studies*. <http://www.incredibleyears.com/library/items/a-parenting>.
66. Koç Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof.Dr. Binnur Yeşilyaprak).
67. Kurt F. (2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Beş Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum Becerilerine Proje Yaklaşımlı Eğitim Programlarının Etkisinin İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Yrd.Doç.Dr. Adalet Kandır).
68. Lafayette W. (2009) The Effect of Self Monitoring Instruction Package: Using Picture Books To Increase Preschooler's Prosocial Behavior. Faculty of Purdue University by Adi D. Adinugroho In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Indiana, (Dissertation Adviser: Teresa T. Doughty, Ph.D., RN)
69. Lau A S, Fung JJ, Ho LY, Liu LL, Gudino OG.(2011). Parent training with high-risk immigrant chinese families: a pilot group randomized trial yielding practice-based evidence. *Behavior Therapy*. 42: 413-426.

70. Nangle WN, Cynthia E, Carpenter EM, Newman JE. (2002). Social skills training as a treatment for aggressive children and adolescent: a development-clinical integration. *Aggression and Violent Behavior*, 7(2): 169-199.
71. Navaro L. (2009). Gerçekten Beni Duyuyor Musun? 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
72. Nesle J, Lott L. Glenn S, Çocuk Eğitiminde A'dan Z'ye Pozitif Disiplin (2000). Çeviren Murat Esin, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım Hizmetleri ve Tic Ltd Şti., İstanbul.
73. Notarianni MA, Clements TP, Tillman HJ, (2007). Caring for The Future: strategies for promoting violence prevention in pediatric primary care. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*. 19: 306-314.
74. Nuhoglu MM, Çakmakçı C. (2007). İlköğretim Birinci Kademedeki Drama ve Etkinlikler, 1. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
75. Okur M. (2008). Çocuklar İçin Felsefe Eğitim Programının Altı Yaş Grubu Çocuklarının, Atılganlık, İşbirliği ve Kendini Kontrol Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışmanı Prof Dr Alev Önder).
76. Oktay A. (2002). Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem. 4. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
77. Oktay A. (2003). Okul Öncesi Dönem (3-6) Yaş. Editörler: Aydoğmuş K, Batlaş Z, Batlaş Z, Davasgil Ü, Güngörmüş O, Konuk E, Korkmazlar Ü, Köknel Ö, Navaro L, Oktay A, Razon N, Yavuzer H. Ana-Baba Okulu. 10. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
78. Ögütülmüş S. (2006). Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi. 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
79. Özgören N. (2010). Sosyal beceri eğitimi. *Eğitimden Yansımalar, AREL Eğitim Kurumları*, 28: 18-21.
80. Özkesemen A. (2008). Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan 1. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yeni Müfredat Programına Göre Değerlendirilmesi. K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Cengiz Yanıklar).
81. Öztürk C, Sarı H, Bektaş M, Elçigil A. (2005). Okul Öncesi Dönemde Çocuk Sağlığının Geliştirilmesi. Vehbi Koç Hemşirelik Fonu, İzmir.
82. Pakkal (Umut) F. (2007). Okul Öncesi Eğitim Alan Ergenlerin, Sosyal Benlik Değerlerinin Problem Çözme Becerisine Etkisi, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Etkisi, Yüksek Lisans Tezi İstanbul ((Danışmanı Prof Dr Mücella Ormanlıoğlu Uluğ).

- 83.** Paktuna Keskin S. (2010). Çocuklarla Doğru İletişim. 8. Baskı, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- 84.** Pehlivan D. (2006). Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan Öğrencilerin İlkokuma Yazmaya Geçiş Sürecinin, Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma). Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zekiye Çağmlar).
- 85.** Postema K.J. (2006). School-Based Social Competence Program: A Grant Proposal Project. Californiastate University, Department of Social Work Northwestern Collage, Degree Master Social Work, Long Beach, (Dissertation Adviser: O'Donnell, Julie, Ph.D., RN).
- 86.** Razi G. (2004). Anababalara Verilen "Anababa-Çocuk İletişim Eğitimi"nin Etkinliği, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Fatma Öz)
- 87.** Richarson L.D. (2009). Evaluation of İnterpersonal Peroblem-Solving Skills Program For Preschool and Elementary Children. The Graduate Collage of Oklahoma State University In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Of Doctor of Philosophy, Stillvater, OK, (Dissertation Adviser: Amanda W. Harrist, Ph.D., RN).
- 88.** Saatçılar C. (1997). Ana Okullarına Giden Çocuklarının Sosyalizasyonları Sürecinde Ebeveynlerin ve Eğiticilerin Rolü. E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, (Danışman: Prof. Dr. Önal Sayın).
- 89.** Sanders, Matthew R. (2008). Triple P-Positive Parenting Program as a public health approach to strengthening parenting. *Journal of Family Psychology*, 22(4):506-517.
- 90.** Sanders MR, Markie-Dadds C, Turner KMT. (2003). Theoretical, scientific and clinical foundations of the Triple P - Positive Parenting Program: a population approach to the promotion of parenting competence. *Parenting Research and Practice Monograph*. 1:121.
- 91.** Savi F. (2008). 12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, (Danışman Prof. Dr. Rengin Akboy).
- 92.** Senemoğlu N. (2001). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

- 93.** Sert A.G. (2003). The Effect of An Assertiveness Training on The Assertiveness And Self Esteem Level of 5th Grade Children Middle East Technical University, School of Social Sciences, Degree of Master of Science (Danışman: Prof. Dr. Füsün Akkök)
- 94.** Sevinç M. (2005). Kendine Güven ve Başarı “Çocuğum Nasıl Başarılı ve Mutlu Olur”. 1. Baskı Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş., İstanbul.
- 95.** Stanley M.(2009). Çocuk ve Beceri. Editör İlayda Özbaş, Ekinoks Yayıncılık, İstanbul.
- 96.** Steede K. (1998). Anne Babaların En Çok Yaptıkları 10 Hata Eğitim Dizisi. Çeviren (Demir R.), 1. Baskı, Hayat Yayıncılık, İstanbul
- 97.** Stephenson CW. (2009). The Effectiveness of A Violence Prevention Program Used As A Nursing Intervention Tool on Aggression Among Children In Pre-Kindergarten. Florida Atlantic University, The Christine E.Lynn College of Nursing in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Nursing Science, Florida, (Dissertation Advisor: Charlotte D. Barry, Ph.D., RN).
- 98.** Şahin C. (2001). Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1): 9-19.
- 99.** Şehirli N. (2007). Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Doç.Dr. Güzin Sübaşı).
- 100.** Tagay Ö, Baydan Y, Voltan Acar N. (2010) Sosyal beceri programının (BLOCKS) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(3):19-28.
- 101.** Taub (2001). Evaluation of the Second Step Violence Prevention Program at a rural elementary school. *School Psychology Review*. 31(2): 186-200.
- 102.** Taylı A. (2007). Kardeş sahibi olup olmama durumunun okul öncesi dönemdeki sosyal oyuna etkisi. *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1):112-128.
- 103.** Teglası H, Rothman L. (2001). A Classroom-Based Program to Reduce Aggressive Behavior. *Journal of School Psychology*, 39(1): 71-94
- 104.** Temel F, Haktanır G, Üstün E, Ural O, Erkan SN, Aksoy BA, Ersoy AÖ, Ünal F, Yaşar M, Özgün Ö, Kartal H, Çekmecelioğlu EE, Akgün E, Kurtulmuş Z. (2010). Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları. 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- 105.** Terzi Ş. (2003). Altıncı sınıf öğrencilerinin kişiler arası problem çözme beceri algıları. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2):221-232 .

- 106.** The Injury Chart Book: A Graphical Overview Of The Global Burden Of Injuries
Department of Injuries and Violence Prevention Noncommunicable Diseases and
Mental Health Cluster World Health Organization Geneva 2002.
- 107.** Thomas G. (2001). Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? Anababaların ve
Öğretmenlerin İç Disiplinli, Kendisine Saygılı ve Sorumluluk Duygusu Gelişmiş
Çocuklar Yetiştirmeleri İçin Yeni Yollar. Çeviren: Emel Aksay, Sistem Yayıncılık,
Edit. Birsen Özkan, Etkililik Eğitim Dizisi, İstanbul.
- 108.** Toktamış A. (2008). Erinlik Dönemi Öğrencilerin Ebeveyn Tutumları İle Sosyal
Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler,
Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Canan Çetin)
- 109.** Tuğrul B, Duran E. (2003). Her çocuk başarılı olmak için bir şansa sahiptir: zekanın çok
boyutluluğu çoklu zeka kuramı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24:
224-233.
- 110.** Turaşlı N. (2006). Yaş Grubu Çocuklarda “Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik
Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı”nın Etkililiğinin İncelenmesi. M.Ü. Eğitim
Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul (Danışmanlar: Prof Dr Ayla Oktay, Doç Dr
Rengin Zembat).
- 111.** Uysal E. (2006). Farklı Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş
Grubundaki Çocukların Çoklu Zeka Kuramına Göre İncelenmesi. A.Ü. Fen Bilimleri
Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Doç. Dr. Aysel Köksal Akyol).
- 112.** Uysal A. (2003). Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümler,
Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansımaları. E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir, (Danışman: Prof. Dr. Ayla Bayık).
- 113.** Uzamaz F. (2000). Ergenlerde Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri.
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(6): 49-58.
- 114.** Ünal H. (2006). Davranım Bozukluğu Tanısı Alan İlköğretim Öğrencilerine Okullarda
Sunulan Danışmanlık Hizmetlerinin İncelenmesi. Ç.Ü. Üniversitesi. Sosyal Bilimler
Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Sabahattin Çam).
- 115.** Ünalmiş M. (2010). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları ile Sosyal
Beceri ve Şiddete Yönelik Tutumları. G.O.P. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Tokat, (I.Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rukiye Şahin II. Danışman:
Prof. Dr. Mustafa Baloğlu).

116. Vahedi S, Fathiazar E, Davood Hosseini-Nasab S, Moghaddam M, Kaini A. (2007). The effect of social skills training on decreasing the aggression of pre-school children. *Iran J Psychiatry*, 2: 108-114.
117. Vural Ekinci D. (2006). Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi. D.E. Ü. Eğitim Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Isık Gürsimsek).
118. Webster-Stratton C, Reid M J. (2004). Strengthening social and emotional competence in young children-the foundation for early school readiness and success: Incredible years classroom social skills and problem-solving curriculum. *Infants & Young Children*, 17 (2): 96-11.
119. Webster-Stratton C, Reid JM, Hammond M. (2001). Preventing conduct problems, promoting social competence: A parent and teacher training partnership in Head Start. *J Clin Child Adolesc Psychol*. 30: 283–302.
120. Webster-Stratton C, Hammond M. (1997). Treating children with early onset conduct problems; a comparison of child and parent training interventions. *Journal of Consultin Clinical Psychology*, 65(1): 93-109.
121. Webster-Stratton C, Jamila Reid M, Hammond M. (2001). Preventing Conduct Problems, Promoting Social Competence: A Parent and Teacher Training Partnership in Head Start. *Journal of Clinical Child Psychology*. 30(3): 283–302
122. Wilde J. (2006) Öfke sorunu yaşayan çocuklara yönelik önlemler Çeviren: Ahmet Özmen. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1): 135-144.
123. Yapıcı M. (2006). İnsan ve Şiddet. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 6(3).
124. Yavuz (2007). Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, (Danışman: Doç. Dr. Mehmet Engin Deniz).
125. Yavuzer H (2003). Ana Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi. 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
126. Yavuzer H. (2002). Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi. Geliştirilmiş Yeni Basım 22. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
127. Yavuzer H. (2000). Çocuk Eğitimi El Kitabı. 17. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- 128.** Yıldırım M. (2006). Sosyal Beceri Eğitiminin Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Tez Danışmanı: Doç. Dr. Galip Yüksel)
- 129.** Yüksel G. (2004a). Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı. 1. Baskı Ekim, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara .
- 130.** Yüksel (2004b). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2): 341-354.
- 131.** Yüksel (2009) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(153): 153-169.

EKLER

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
İNVAZİV OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KOMİTESİ
ARAŞTIRMA BAŞVURU ONAYI

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN ADI	"5-6 yaş çocuklarda sosyal beceri geliştirerek şiddeti önleme programının etkisi"				
	SORUMLU ARAŞTIRICI ÜNVANI/ADI	Prof. Dr. Güler CİMETE				
	DİĞER ARAŞTIRMACILAR	Öğr. Gör. Tülay KUZLU AYYILDIZ				
	ARAŞTIRMA MERKEZİ	Zonguldak İli Merkez Anaokulu				
	DESTEKLEYİCİ FİRMA	--				
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	<input checked="" type="checkbox"/> Tek Merkez <input type="checkbox"/> Çok Merkez <input type="checkbox"/> Ulusal <input type="checkbox"/> Uluslararası				
ÇALIŞMA ESASI	İYİ KLİNİK UYGULAMALAR KILAVUZU					
KARAR BİLGİLERİ	Karar No : 2010/3		Tarih : 28.05.2010			
	Prof. Dr. Güler CİMETE sorumluluğunda yapılması tasarlanan ve yukarıda başvuru bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgelerin araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmesi sonucunda, adı geçen araştırmanın gerçekleştirilmesinde etik yönden sakınca olmadığına mevcudun oy birliği ile karar verilmiştir.					
Ünvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Adı	Kurumu	Cinsiyeti	İlişki (*)	Katılım(**)	İmza
Doç. Dr. Hakan ÖZHAN (Başkan)	Kardiyoloji	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul KAYA (Başkan Yard.)	Tıbbi Farmakoloji	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Yrd. Doç. Dr. Hilmi DEMİRİN (Raportör)	Tıbbi Biyokimya	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	KATILMADI
Prof. Dr. Ali TEKİN(Üye)	Üroloji	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Doç. Dr. Yavuz DEMİRARAN(Üye)	Anestezi	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Doç. Dr. Handan ANKARALI (Üye)	Biyoistatistik	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	K	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Yrd. Doç. Dr. İsmet ÖZAYDIN (Üye)	Genel Cerrahi	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	KATILMADI
Yrd.Doç. Dr. Seyit ANKARALI (Üye)	Fizyoloji	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Ecz. Elif EFE (Üye)	Eczacı	Düzce Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi	K	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input checked="" type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/> H	
Av. Suat UYAR (Üye)	Hukuk	Düzce Üniversitesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	KATILMADI
Arş.Gör.Metin TOZ (Üye)	Sivil	Düzce Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi	E	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	<input type="checkbox"/> E <input checked="" type="checkbox"/> H	KATILMADI

* Araştırma ile ilişki ** Toplantıda bulunma

EK-2

ZONGULDAK İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN YAZISI

**T.C
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : B.08.4.MEM.4.67.00.05-510 / 24288

24/09/2010

Konu : Tülay KUZLU AYYILDIZ'ın
Tez Çalışması

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)**

İlgi : 02 /10/2010 tarih ve B.30.2. MAR.0.72.00.00/13046 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Tülay KUZLU AYYILDIZ'ın 5-6 yaş çocuklarda sosysal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programına Etkisi" başlıklı tez çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı Merkez Anaokulu'nda (haftanın üç günü anaokulu öğretmenlerinin belirlediği gün ve saatlerde) 01 Ekim 2010-07 Ocak 2011 tarihleri arasında yapılması" bildirilmekte olup, adı geçen tez çalışmasını **Merkez Anaokulunda 01 Ekim 2010-07 Ocak 2011 tarihleri arasında** haftanın üç günü okulun belirlediği gün ve saatlerde yapması ile ilgili Valilik Makamından alınan 17.09.2010 tarih ve 510/24122 sayılı olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Harun GİRGİN
Millî Eğitim Müdürü

EK : Olur (1 adet)

EK-2

ZONGULDAK İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN YAZISI

T.C
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.67.00.05.500/ 25642
Konu: Anket Çalışması

28.09.2010

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ZONGULDAK

Marmara Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığının, 29.07.2010 tarih ve B.30.2.MAR.0.72.00.00/11060 sayılı yazısında, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Tülay KUZLU AYYILDIZ, "5-6 Yaş Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programına Etkisi" konulu tez çalışmasını ilimiz Merkez Anaokulu öğrencilerine uygulamak istediği belirtilmektedir.

Millî Eğitim Müdürlüğünde toplanan komisyonumuz, anket çalışmasının ilimiz Merkez Anaokulu'nda yapılmasında sakınca olmadığına karar vermiş olup, yönerge doğrultusunda yapılmasını olurlarınıza arz ederim.

Mehmet DUYAR
Millî Eğitim Şube Müdürü

O L U R
27.09/2010

Harun GİRGİN
Vali.
Millî Eğitim Müdürü

EK-3

SBDÖ KULLANIMI İÇİN İZİN YAZISI

Tülay AYYILDIZ' ın “6 Yaş (60–72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkisi” isimli tez çalışmasında geliştirmiş olduğum 4–6 yaş grubu çocuklara yönelik Sosyal Beceri Geliştirme Ölçeği (SBDÖ) için gerekli izin tarafımdan verilmiştir.


Yard. Doç. Dr Hasan AVCIOĞLU

EK-3

ETÖ KULLANIMI İÇİN İZİN YAZISI



**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ ABD
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ ANABİLİM DALI**



02.04.2010

İlgili Makama,

Tülay Ayyıldız doktora tez çalışmasında "Ebeveyn Tutum Ölçeği" ni kullanmak amacıyla tarafımdan izin istemiştir. Bu ölçeği geliştiren araştırmacılardan biri olarak kendisine ölçeği kullanması için izin vermiş bulunuyorum. Ayrıca diğer araştırmacının şifahi iznini de aldım. Gereğini saygılarımla rica ederim.

Doç. Dr. Gül ŞENDİL
Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanı

EK-5

BİLGİLENDİRİLME FORMU

Araştırmamızda, beş-altı yaş çocukların sosyal becerilerini geliştirerek, şiddet eğilimlerini önlemeye yönelik bir program oluşturulmuştur. Bu programın, sınıflarda çocuklar ile gerçekleştirilecek etkinliklerin yanı sıra siz anne/babalarla gerçekleştirilecek eğitim oturumları da vardır. Çocuklara yönelik etkinlikler öykü anlatma, kukla oyunu, rol yapma, şarkı söyleme gibi yöntemleri kullanarak olumlu ilişki kurma, öfkeyi yönetme, problem çözme becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır. Sizlere yönelik program, çocukların gelişimsel özellikleri, sağlıklı anne-baba-çocuk iletişimi vb konuları içeren oturumlardan oluşmaktadır.

Bu çalışmaya katılmanız gönüllü olmanıza bağlıdır. Bu konuda hiçbir zorunluluk bulunmamaktadır. Araştırmaya katıldığınız için sizden para istenmeyecek ve size para ödenmeyecektir.

Araştırma için dolduracağınız bilgi formları/ölçekler ve sözel olarak paylaşacağınız tüm bilgiler araştırmacı tarafından saklanacak ve isminiz hiçbir şekilde araştırma raporunun hiçbir yerinde açıkça yazılmayacaktır.

Bu bilgilendirme formunu okudum ve araştırmacı sözel olarak bilgi verdi.

Tarih

Ad-Soyad

İmza

EK-6

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırma hakkında araştırmacı tarafından bilgilendirildim ve bilgilendirme formunu okudum. Bu araştırmaya katılmayı ve çocuğumun da katılmasını kabul ediyorum.

Tarih

Anne/Baba: Adı-Soyadı

İmza

Tanık: Ad-Soyad

İmza

EK-7

TANITICI BİLGİ FORMU

BİRİNCİ BÖLÜM

Çocuğunuzun Adı –Soyadı :

1. Cinsiyeti

1. Kız () 2. Erkek ()

2. Yaşı:

3. Daha önce kreş ya da anaokuluna gitme durumu?

1. Evet () 2. Hayır () 5. soruya geçiniz

4. Çocuğın kreş ya da devam etme süresi ne kadardır?

1. 6 ay 2. 1 yıl 3. 2 yıl 4. 3 yıl

5. Çocuğın doğum sırası

1. 1. ilk çocuk () 2. 2. ikinci çocuk () 3. 3. üçüncü çocuk () 4. 4. dördüncü ve sonrası ()

İKİNCİ BÖLÜM

6. Annenin yaşı

7. Annenin öğrenim durumu

1. Okur-Yazar () 2. İlkokul Mezunu () 3. Ortaokul Mezunu ()
4. Lise Mezunu () 5. Üniversite Mezunu

8. Annenin çalışma durumu

1. Çalışmıyor () 2. İşçi () () 3. Memur () 4. Emekli ()
5. Serbest Meslek () 6. Ev Hanımı ()

9. Babanın yaşı

10. Babanın öğrenim durumu

1. Okur-Yazar () 2. İlkokul Mezunu () 3. Ortaokul Mezunu ()
4. Lise Mezunu () 5. Üniversite Mezunu

11. Babanın çalışma durumu

1. Çalışmıyor () 2. İşçi () 3. Memur () 4. Emekli () 5. Serbest Meslek ()

12. Sahip olunan çocuk sayısı

EK-8

SOSYAL BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (DÖRT-ALTI YAŞ)

Değerlendirme Yapılan Kişinin Adı Soyadı:

Değerlendirmeyi Yapan Kişinin Adı Soyadı:

YÖNERGE: Aşağıda dört-altı yaş arasındaki çocukların sahip olması gereken bir takım sosyal beceriler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun sonra da değerlendirmesini yaptığınız çocuğun, sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki duruma uygun olanına (X) işareti koyunuz. Gözleme olanağı bulamadığınız beceriyi boş bırakınız. Maddelere verilen tepkiler “her zaman yapar” (5 puan), “çok sık yapar” (4 puan), genellikle yapar” (3 puan), “çok az yapar” (2 puan), ve “hiçbir zaman yapmaz” (1 puan), şeklinde derecelendirilmiştir.

Kişiler Arası Beceriler (KB)	5	4	3	2	1
1. Başkalarının duygularının farkına varır.					
2. Hata yaptığında özür diler.					
3. Grup üyelerinden izin alarak gruba katılır.					
4. Başkaları kendisinden yardım istediğinde yardım eder.					
5. Arkadaşlarına gönüllü olarak yardım eder.					
6. Başkalarını oyun oynamaya davet eder.					
7. Gönüllü olarak öğretmeni ya da öğretmenlerine yardım eder.					
8. Bir gruba kolayca katılır.					
9. Başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurar.					
10. Anlamadığı kurallar olduğunda bunları sorar.					
11. Arkadaşlarına iltifatta bulunur.					
12. Kendi kendisine iltifatta bulunur.					
13. Başkalarıyla karşılaştığında (sözlü ya da başıyla) selam verir.					
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEDYSB)					
1. Başkasının kızgınlığının farkına varır.					
2. Kızgınlığını uygun şekilde sözel olarak ifade eder.					
3. Sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterir.					
4. Sürekli değişikliklere tepki gösterir.					

5. Kızgınlığının başladığını fark eder.					
6. Olumlu değişiklikleri kolayca kabul eder.					
7. Olumsuz değişiklikleri kolayca kabul eder.					
8. Arkadaşlarının kızgınlığını kontrol etmeye çalışır.					
Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)					
1. Olumsuz grup baskısına uygun şekilde hayır der.					
2. Olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır der.					
3. Olumsuz akran baskısına uygun şekilde karşı koyar.					
4. Akran baskısına rağmen kendi düşüncelerini uygun şekilde savunur.					
5. Bağımsız olarak karar alır.					
6. Arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun şekilde reddeder.					
7. Oynadığı bir oyunda üstlendiği rollerini akran baskısına rağmen yerine getirir.					
8. Akran baskısını görmezlikten gelir.					
9. Başkalarıyla arasında olan anlaşmazlığı idare eder					
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)					
1. Baskı altında sakin kalır.					
2. Baskı altında kendini uzun süre kontrol etmeye devam eder.					
3. Başkalarından aldığı eşyayı geri getirir.					
4. Sınıfta sessizce öğretmenini bekler.					
5. Arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul eder.					
6. Sırasını bekler.					
7. Başkalarının duygularına saygı gösterir.					
8. Farklı düşüncelerin olduğu durumlarda arkadaşlarıyla uzlaşır.					
9. Kendisine yapılan olumsuz eleştirileri kabul eder.					
10. Kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddeder.					
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)					
1. Başkalarına kendini tanıtır.					

2. Başkalarına arkadaşlarını tanıtır.					
3. Akran övgüleriyle karşılaştığında bu durumu açıklar.					
4. Başkalarının anlaşılmayan davranışlar sergilediğinde bunları açıklar.					
5. Güçlü ve zayıf yanlarını tanımlar.					
6. Başkalarının verilen yönergeleri anlamadığında bunu ifade eder.					
7. Başkalarına sözel olarak çeşitli görevleri dağıtır.					
Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)					
1. Başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılar.					
2. Olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul eder.					
3. Kurallara uyduğunda ortaya çıkabilecek sonuçları kabul eder.					
4. Kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul eder.					
Dinleme Becerileri (DB)					
1. Başkalarının verilen sözel yönergeleri dinler.					
2. Başkalarıyla etkileşim içerisindeyken konuşan kişiyi aktif olarak dinler.					
3. Başkalarının verilen sözel yönergeleri yerine getirmeye çalışır.					
4. Başkalarının konuşmalarından duyduklarını açıklar.					
5. Başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz ilişkisi kurar.					
Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)					
1. Bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturur.					
2. Birbirini izleyen amaçlar oluşturur.					
3. Oluşturduğu amaç ya da amaçları başarmak için çaba gösterir.					
Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)					
1. Verilen görev ya da görevleri tamamlamak için çalışır.					
2. Üstlendiği görev ya da görevleri zamanında bitirir.					
3. Üstlendiği görev ya da görevleri yerine getirir.					

EK-9 SÖZEL VE DAVRANIŞSAL ŞİDDETİ İZLEM ÇİZELGESİ

Çocuğun Adı-Soyadı

Öğretmenin Adı

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
Arkadaşlarına vurdu					
Arkadaşını dövmele tehdit etti					
Arkadaşını ısırıldı					
Arkadaşını çimdikledi					
Arkadaşına tekme attı					
Arkadaşını itti					
Arkadaşıyla alay etti					
Arkadaşının eşyasına oyuncuğına zarar verdi					
Arkadaşına oyuncak vb fırlattı					
Arkadaşının hoşlanmadığı hareketler inadına yaptı					

EK-10

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ(ETÖ)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamıyla uyuyorsa "**her zaman böyledir (5 puan)**" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "**çoğu zaman böyledir (4 puan)**" seçeneğini, bazen uyuyorsa "**bazen böyledir (3 puan)**" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "**nadiren böyledir (2 puan)**" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa "**hiçbir zaman böyle değildir (1 puan)**" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. İki-altı yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları ana okuluna devam eden çocuğunuz için cevaplandırınız.

CÜMLELER	5	4	3	2	1
Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum					
Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					

Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm					
Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim					
Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
Çocuğumu şımartırım.					
Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					

Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
Çocuğuma karşı sabırsızım.					
En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

EK-11

EBEVEYN GÖRÜŞME FORMU

Ebeveynlere uygulanan programın etkisini değerlendirme soruları

1. Bu programın sizin için yararlı olduğunu düşünüyor musunuz?

2. Programın uygulanmasından sonra çocuğunuza davranışlarınızda/yaklaşımlarınızda/disiplin yöntemleriniz ne gibi değişiklikler oldu?

3. Çocuğunuzun davranışlarında ne tür değişiklikler oldu?

Kontrol Grubuna,

4. Anaokuluna başladığından beri çocuğunuza davranışlarınızda/yaklaşımlarınızda/disiplin yöntemleriniz ne gibi değişiklikler oldu?

5. Çocuğunuzun davranışlarında ne tür değişiklikler oldu?

EK-12 GÖRÜŞÜ ALINAN UZMANLARIN LİSTESİ

- 1-Prof Dr Güler Cimete
Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
- 2-Prof Dr. Zümrüt Başbakkal
Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
- 3-Doç Dr Rengin Zembat
Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Okul Öncesi Eğitim Bölümü
- 4- Doç Dr Candan Öztürk
Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
- 5-Doç Dr Tolga Arıcağ
Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü
- 6-Yrd Doç Dr Serap Balcı
İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
- 7-Yrd Doç Nalan Beşer
Hemşirelik Bölümü
- 8-Yrd. Doç Dr Figen İnci
Hemşirelik Bölümü
- 9-Yrd. Doç. Dr Meltem Kürtüncü Tanır
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü
- 10-Yrd Doç Dr Hasan Balcıoğlu
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı
- 11-Yrd. Doç. Dr Şenay Pedük
Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Okul Öncesi Eğitim
- 12-Öğr. Gör Uzm. Aysel Karaca
Düzce Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü
- 13-Öğr. Gör Uzm Ayşe Kuzu
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü
- 14-Öğr. Gör. Serap Gökçe
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü
- 15-Uzm Seçil Akgün-Akaygün
Second Step-İkinci Adım Türkiye Temsilcisi, Boğaziçi Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde yarı zamanlı öğretim görevlisi

Değerlendirme seçenekleri;				
1. Çok uygun 2. Uygun 3. Az değişiklik gerekiyor 4. Çok değişiklik gerekiyor				
1. Ünite Empati Geliştirme	1	2	3	4
1. Etkinlik Duyguları Tanıma I	86.7	13.3	0.0	0.0
2. Etkinlik Duyguları Tanıma II	73.3	26.7	0.0	0.0
3. Etkinlik Duyguları Tanıma III	80.0	20.0	0.0	0.0
4. Etkinlik Duyguları Tanıma IV	66.7	26.6	6.7	0.0
5. Etkinlik Yüz ifadelerini Tanıma	80.0	20.0	0.0	0.0
6. Etkinlik Duygularını İfade Etme I	80.0	20.0	0.0	0.0
7. Etkinlik Duygularını İfade Etme II	66.7	20.0	13.3	0.0
8. Etkinlik Başkalarının Duygularını Tanıma I	66.7	26.6	6.7	0.0
9. Etkinlik Başkalarının Duygularını Tanıma II	73.3	20.0	6.7	0.0
10. Etkinlik Dinleme Becerisi	53.3	46.7	0.0	0.0
11. Etkinlik Karşılıklı Konuşmalarda Dinleme Becerisi	66.7	33.3	0.0	0.0
2.Ünite: Kişilerarası Problem Çözme				
1. Etkinlik Problemi Tanımlama ve Çözüm Üretme I	66.7	26.6	6.7	0.0
2. Etkinlik Problemi Tanımlama ve Çözüm Üretme II	66.7	33.3	0.0	0.0
3. Etkinlik Paylaşma Becerisi	66.7	33.3	0.0	0.0
4. Etkinlik Problemi Tanımlama ve Çözüm Üretme III	73.3	26.7	0.0	0.0
5. Etkinlik Problemi Tanımlama ve Çözüm Üretme IV	80.0	13.3	6.7	0.0
6. Etkinlik Sizin Olmayan Bir Şeyi İsteme I	73.3	20.0	6.7	0.0
7. Etkinlik Sizin Olmayan Bir Şeyi İsteme II	86.7	13.3	0.0	0.0
8. Etkinlik	66.7	26.6	6.7	0.0
3.Ünite: Öfke Kontrolü				
1.etkinlik Öfke Yaratan Durumları Tanıma I	53.3	33.3	13.4	0.0
2.etkinlik Öfke Yaratan Durumları Tanıma II	80.0	20.0	0.0	0.0
3.etkinlik Öfke Yönetimi	86.7	6.7	6.7	0.0
4.etkinli Sakin ol I	60.0	33.3	6.7	0.0
5.etkinlik Sakin ol II	73.3	20.0	6.7	0.0
6.etkinlik Kavgadan Uzak Durma	73.3	26.7	0.0	0.0
7.etkinlik İyilik Arkadaşı	80.0	13.3	6.7	0.0
8.etkinlik Barış İçinde Bir Dünya	66.7	33.3	0.0	0.0
9.etkinlik Barış Kuklaları	66.7	33.3	0.0	0.0
10.etkinlik Kollarım Sarılmak İçin	73.3	20.0	6.7	0.0
11.etkinlik Ellerim	73.3	6.7	20.0	0.0
12.etkinlik Farklılıklara Saygı Duyma	66.7	33.3	0.0	0.0

EK-13 Altı Yaş (60-72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (Çocuklar İçin)

EK-14 Altı Yaş (60-72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programı Kitapçığı (Ebeveynler İçin)

10. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Tülay	Soyadı	Ayyıldız
Doğum Yeri	Zonguldak	Doğum Tarihi	16-12-1975
Uyruğu	TC	TC Kimlik No	
E-mail	tayyildiz67@hotmail.com	Tel	03722613342

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora/Uzmanlık	Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü	2011
Yüksek Lisans	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü	2005
Lisans	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu	2001
Lise	Zonguldak Sağlık Meslek Lisesi	1994

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
1. Öğretim Görevlisi	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu	10 yıl (2001-devam ediyor)
2. Hemşire	Zonguldak Devlet Hastanesi	4 yıl (1997-2001)
3. Hemşire	Dr. Zekai Tahir Burak Uygulama ve Araştırma Hastanesi	3 yıl (1994-1997)

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*
İngilizce	İyi	Orta	Orta

* Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

Yabancı Dil Sınav Notu #								
KPDS	ÜDS	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE
	70							

Başarılmış birden fazla sınav varsa, tüm sonuçlar yazılmalıdır

KPDS: Kamu Personeli Yabancı Dil Sınavı; ÜDS: Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavı; IELTS:

International English Language Testing System; TOEFL IBT: Test of English as a Foreign Language-Internet-Based

Test TOEFL PBT: Test of English as a Foreign Language-Paper-Based Test; TOEFL CBT: Test of English as a

Foreign Language-Computer-Based Test; FCE: First Certificate in English; CAE: Certificate in Advanced English;

CPE: Certificate of Proficiency in English

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
LES Puanı	63	65	67
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
word	iyi
spss	orta